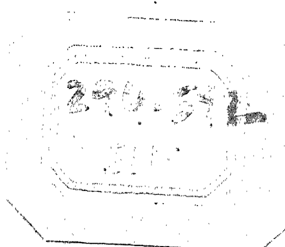
శ్రీ హనుమద్భాగవతము

పూర్వార్థము

1473
1-93

చిత :

క రత్న"

ంధ్రీకరణచణ"

శ్రీ వట్టుపల్లి శివ సుబ్బారాయ గుప్త

శ్రీ హనుమద్భాగవతము

పూర్వార్థము

"ఓం నమో భగవతే ఆంజనేయాయ మహాబలాయ స్వాహా"

రచయిత

పౌరాణిక రత్న

మహాపురాణాంధ్రీకరణచణ

శ్రీ మట్టుపల్లి శివ సుబ్బరాయ గుప్త

ప్రకాశకులు

శ్రీ మట్టుపల్లి జగన్నాథం

[మూల్యము : రూ 15-00

ప్రథమ ముద్రణము
ప్రతులు 1000
మకర సంక్రాంతి
శ్రీ రక్తాక్షి పుష్యబహుళ సప్తమి
13-1-1985

SREE HANUMAD BHAGAVATHAM

By
POURANIKA RATNA
MAHA PURANA ANDHRIKARANACHENA
SREE MATTUPALLI SIVA SUBBARAYA GUPTA
Kothapet, GUNTUR-522001. Phone: 23827

పుస్తకములు దొరకు ప్రదేశము
శివా యింజనీరింగ్ కంపెని
స్టేషన్ రోడ్, గుంటూరు-522001.
ఫోన్ 20827

విన్నపము

ఓం శ్రీసాయిరాం గురుదేవదత్త

దాశరథాయ విద్మహే సీతావల్లభాయ ధీమహి
న్నో రామః ప్రచోదయాత్ ।
ఆంజనేయాయ విద్మహే వాయుపుత్రాయ ధీమహి
న్నో హనుమాన్ ప్రచోదయాత్ ॥

'హనుమద్భాగవతము' రుద్రావతారుడు, శక్త్యావ
వైష్ణవావతారుడు నగు శ్రీ ఆంజనేయుని పావన
మరియు ఆపరమపురుషుని దివ్యచరణారవిందములను
ధ్యానించి, ఆరాధనమొనరించి తరించిన భాగవ
చరితములు, ఆయన, ఈయవనిపై నొనరించిన
శేషములు కలసిన త్రివేణి సంగమము.

పుకులైన భక్తులు ఈదివ్య పావన గ్రంధమును
ృతనొంది భవసాగరమును తరించి భగవద్ధామమును
నేను అభిలషించుచున్నాను.

క్షాత్తు త్రిగుణాతీతుడైన భగవంతుడే భగవద్భక్తుని
దివినుండి భువికి దిగివచ్చి భాగవతాచరణము
వనిలోగల భగవద్భక్తులందరికి ఆదర్శమై నిలిచినాడు.
మదీశ్వరుని దివ్యచరితమును, హనుమద్భక్తుల చరిత
శ్రీ ఆంజనేయుని దివ్యలీలావిశేషములను అనేక

పురాణ సంహితలనుండి సేకరించి నాజన్మను చరితార్థమొన రించుకొనుచున్నాను.

మాతృదేవోభవ, పితృదేవోభవ అను సూక్తుల ననుస రించి భగవత్సేవాంకితమైన నా కీ జన్మము నిచ్చిన నాతల్లి దండ్రులగు శ్రీమతి వేంకటమహాలక్ష్మమ్మ శ్రీ జగన్నాథము గార్ల కాజన్మాంతము నేను ఋణపడియున్నాను. దానశీలురు, జ్ఞానవైరాగ్య సంపన్నులు, పుణ్యమూర్తులు భగవద్భక్తి యుతులు నగు వారియనుగ్రహవిశేషముచే నా కీమహత్కార్య మొనరించు అదృష్టము లభించిన దనిచెప్పుట కెంతయో గర్వపడుచున్నాను.

'శ్రీ హనుమద్భాగవతము' (పూర్వార్థము) శ్రీహను మజ్జయంతీమహోత్సవ సందర్భముగా పావనచరితులు, మహా త్ములు శ్రీ దత్తాత్రేయ గురుపరంపరలోనివారు అగు శ్రీ విశ్వయోగి విశ్వంజీద్వారమున ఆవిష్కరింపబడుట నా పూర్వజన్మ సుకృతఫలము. శ్రీ విశ్వంజీగారికి నా సాష్టాంగ ప్రణామముల నర్పించుచున్నాను. ఆసభకు అధ్యక్షత వహిం చిన అభినవపోతన కరుణశ్రీ శ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి గారికి నా హృదయపూర్వక పాదాభివందనములు.

నాకు ఆశీస్సులు పలికిన మహామండలేశ్వర. భాగవత చరితవ్యాస శ్రీరామ్ శరణ్ కుందుర్తి వెంకట నరసయ్యగారికి పాదాభివందనములు. నన్ను సభకు పరిచయమొనరించిన విద్వాన్ శ్రీ గోగినేని కనకయ్యగారికి నా హృదయపూర్వక

అభివాదములు. అన్నిటికిమించి నాటి సభను ఆయత్తపరచిన శ్రీ విశ్వమందిర సభ్యులకు అనేక వందనము లర్పించుచున్నాను.

శ్రీ శంకరాచార్యులు, నృసింహ పురాణము, జైవ ధర్మము, శ్రీమద్భాగవతము, మున్నగు బహు గ్రంథకర్తలు విశ్వహిందు పరిషత్ సంస్కృత భాషా ప్రచారకులు నగు శ్రీ జన్నాభట్ల వాసుదేవశాస్త్రిగారు ఈ గ్రంథ ముద్రణము నందును, భాషా విషయమునందును, ననేక విధములగు సలహాలనిచ్చుచు నెంతగానో తోడ్పడిరి. వారికి నా హృదయ పూర్వక ధన్యవాదములు, వందనములు.

ఈ మహాగ్రంథమును సకాలములో ముద్రించి యిచ్చిన రవి ప్రెస్ అధిపతులకు నాహృదపూర్వక ధన్యవాదములు.

ఏమైనను "ప్రమదో ధీమతామపి" యను నార్యోక్తి యనుభవమైన దగుటవలన దీనియందెన్నియో ప్రమాదము లుండితీరును కాన సహృదయులగు పాఠకులు దయతో మన్నింపప్రార్థన.

శేషం ఓం శ్రీ విశ్వ సాయికృష్ణ స్మరణం.

ఇట్లు

శ్రీ హనుమజ్జయింతి
1988

భక్తజన దాసానుదాసుడు
సుజన విధేయుడు
శ్రీ మట్టుపల్లి శివసుబ్బరాయగుప్త

శ్రీ మట్టుపల్లి శివసుబ్బరాయగుప్త గారిచే రచింపబడి ప్రచురింపబడిన గ్రంథములు :

1. శ్రీ బ్రహ్మవైవర్త మహాపురాణసార సంగ్రహము
శ్రీ హనుమజ్జయంతి 31-5-78

2. శ్రీ మదాంధ్ర బ్రహ్మవైవర్త మహాపురాణములో మొదటి భాగము బ్రహ్మఖండము
శ్రీకృష్ణ జయంతి 26-8-78

3. రెండవ భాగము ప్రకృతిఖండము
ఉగాది 29-3-79

4. మూడవభాగము గణపతిఖండము
శ్రీ వాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరి జయంతి 6-5-79

5. నాల్గవభాగము శ్రీకృష్ణ జన్మఖండము పూర్వార్థము
శ్రీ వ్యాసపూర్ణిమ 27-7-80

6. ఐదవభాగము శ్రీకృష్ణ జన్మఖండము ఉత్తరార్థము
శ్రీకృష్ణ జన్మాష్టమి 7-2-82

7. శ్రీ రాఘవేంద్ర కల్పవృక్షము
పుష్యార్క పుణ్యకాలము 7-2-82

8. శ్రీ రాఘవేంద్ర స్తోత్రకవచ మంత్రమంజరి
పుష్యార్క పుణ్యకాలము 7-2-82

9. శ్రీ హనుమద్భాగవతము పూర్వార్ధము
శ్రీ హనుమజ్జయంతి 10-12-88

రాబోవు గ్రంథములు

10. శ్రీ హనుమద్భాగవతము ఉత్తరార్ధము

11. ఓం శ్రీగురు విశ్వ సందర్శనము

12. శ్రీ ధర్మార్థ ప్రకాశము

విన్నపము

ప్రస్తుత గ్రంథము శ్రీ హనుమత్ భాగవతము పూర్వార్ధ భాగము. అనగా యింకను ఉత్తరార్ధ భాగము వెలువడవలసి యున్నది. దానిని త్వరలోనే మీ ముందు వుంచగలము.

ఉత్తరార్ధ భాగములో యుద్ధకాండ, శ్రీ అంజనేయుని దివ్య లీలా విశేషములు, శ్రీ హనుమత్ గీత, శ్రీ ఆంజనేయుని నవ విధ రూపములలో అర్చించి తరించిన భాగవతోత్తముల పావన చరితములు, శ్రీ హనుమదీశ్వరుని మంత్ర, తంత్ర, స్తోత్ర కవచ పూజా విధానములు పొందుపరచబడినవి. త్వరలోనే యీ గ్రంథము సమర్పించుకొనగలము.

ఓం శ్రీ సాయిరాం గురుదేవదత్త

ఆశీస్సులు

అమృత హృదయుడు, సరళ స్వభావుడు పరమ భాగవతోత్తముడు అయిన శ్రీ మట్టుపల్లి శివసుబ్బరాయగుప్త అంతరంగములో చిందులేసిన భక్తి భావోత్తేజ విస్ఫూర్తికి నిదర్శనమే యీ "శ్రీ హనుమద్భాగవతము". మాట మాటలో మనుష్యుల మనస్సులను మత్తులో ముంచే మంత్ర పూరితమైన కవితాశక్తితో, మృదుమధురమైన తేట తేట తెలుగు పదముల కలయికతో సామాన్య మానవుని నుండి అసామాన్య జ్ఞానివరకు అర్థం చేసుకునే విధంలో అర్థమయేటట్లు అంతరార్థాలతో కూడిన యోగశాస్త్రంలోని రహస్యాతి రహస్య విశేషార్థాలతో సుందరమైన ఒక సుందరకాండగా దీనిని తీర్చిదిద్దారు. మహాకవి కరుణశ్రీ శ్రీ జంధ్యాల పాపయ్యశాస్త్రి మహాభక్తులు శ్రీ రామశరణ్ కుందుర్తి వెంకట నరసయ్యగార్ల వంటి మహనీయుల ప్రశంసలందుకునే రీతిలో దీనిని మలచగలటం శ్రీ గుప్తాగారి భక్తిపూరితమైన జ్ఞానానికి నిదర్శనం.

ఈయన జ్ఞానము భక్తిపూరితమైనది. ఈయన పాండిత్యము ప్రేమపూరితమైనది. లేశమైనా అహంకార మమకారములు లేని సౌజన్యశీలి, శాంతమూర్తి సుబ్బరాయగుప్త బ్రహ్మవైవర్తపురాణము (6 భాగములు), రాఘవేంద్ర కల్ప

వృక్షము, రాఘవేంద్ర స్తోత్ర కవచ మంత్రమంజరి మొదలైన మహత్తర గ్రంథములను తెలుగు పాఠకలోకానికి అందించిన ఘనత ఈ రచయితది. ముఖ్యంగా బ్రహ్మవైవర్త పురాణం మంత్రతంత్ర శాస్త్ర రహస్యాతి రహస్యములను ఉదాత్తముగా ప్రకటింపజేసినది. నిజముగా భగవానునియొక్క దివ్యాశీస్సు లతో ఏదో మానవతాతీత దివ్యశక్తి ప్రేరణతో శ్రీ గుప్త ఈ రచనా వ్యాసంగమును నిర్వర్తించుచున్నట్లుగా కన్పట్టు చున్నది. ఆ నిదానము, ఆ గాంభీర్యము, ఆ వినయము, ఆ ఉదాత్తత ఆ నమ్రత ఆ భక్తితత్పరత ఆ స్నేహశీలత అన్ని టికీమించిన ఆ స్థితప్రజ్ఞత్వస్థితి బహు ప్రసంశనీయము. భగ వంతుని ఆశీస్సులు పొందుటకు కావలసిన లక్షణములన్నియు పుణికి పుచ్చుకొన్న ప్రేమమూర్తి శ్రీ గుప్తాజీ. వీరి కలం నుంచి యింకా యింకా ఎన్నో ఎన్నో మహత్తర గ్రంథ రాజ ములు వెలువడాలని ఆశిస్తూ ఆకాంక్షిస్తూ ఆశీర్వదిస్తూ ఈ శ్రీ హనుమద్భాగవత మను గ్రంథమును ఆవిష్కరిస్తున్నాను పరమ భక్తాగ్రగణ్యులకు అందరికీ దీనిని దివ్యకానుకగా అందిస్తున్నాను.

హనుమజ్జయంతి
విశ్వమందిరం
గుంటూరు

విశ్వయోగి విశ్వంజీ
(విశ్వం మాష్టారు)

శ్రీ హనుమత్ భాగవత గ్రంథావిష్కరణ సందర్భమున శ్రీ విశ్వయోగి విశ్వంజీ సందేశము

దేహమే దేవాలయం, హృదయమే దైవపీఠం

భగవంతుడికి పేరు లేదు. ప్రతి జీవిలో వున్న శక్తియే భగవంతుడు. ఆ శక్తని మనం పూజిస్తున్నాం ప్రార్థిస్తున్నాం.

అతడు సర్వవ్యాపకుడు. అంతటా నిండి యున్నవాడు 16 కళలు గల ప్రేమావతారంగా శ్రీకృష్ణుని రూపంలో ద్వాపరయుగంలో అవతరించాడు. ఇపుడు మరల ఆ ప్రేమమూర్తి శ్రీ సత్యసాయి రూపంలో దర్శనమిస్తున్నాడు. ఆ సాయి భగవానుడు ప్రేమ తత్వాన్ని పంచిపెడుతూ ప్రపంచ వ్యాప్తంగా మేధావులను ఆకర్షిస్తున్నాడు.

ఈ యావత్ ప్రపంచంలో దివ్యశక్తి ఒకటి నిండి వున్నది. అదే అన్నిటినీ తిప్పుతూ వున్నది. అది సర్వశక్తివంతమైనది, సర్వత్రావున్నది. సర్వమూ తానే అయినది. ఆదే శక్తి ప్రతి ప్రాణిలోను, ప్రతి మనిషిలోను వున్నది. అదే శక్తి పరమాణువులోగూడ వున్నది

ఈ సత్యాన్ని మానవుడు గ్రహించక భగవంతుడు ఎక్కడో దూరంగా వున్నాడని పొరబాటు పడుతున్నాడు. తనతోటి మానవుల్లో దేవుడున్నాడని గ్రహించక మనిషిని మనిషిగా ప్రేమించలేక పోతున్నాడు. పైగా ద్వేషిస్తున్నాడు. ఇలా ద్వేషించమని సనాతన భారతీయ ధర్మం ఎక్కడా చెప్పలేదు.

విశ్వరూప శందర్శనం అంటే ఏమిటి? ఒక అరడుగల మనిషి తన రూపాన్ని పెంచుకొని భూమి యావత్తు ఆక్రమించి ఆకాశమంత ఎత్తు ఎదిగితే అది విశ్వరూపమా? కానేకాదు. పరమాణువులో ఏదైతే వున్నదో యావత్తు సృష్టిలో అదే వున్నది. అణువులో న్యూక్లియస్ అనేది వున్నది.

దాని చుట్టూ ఎలక్ట్రానులు ప్రోటానులు అత్యంత వేగంగా పరిభ్రమిస్తూ వుంటాయి. ఇదే విధంగా సూర్యగోళం చుట్టూ అనేక గ్రహాలు అత్యంత వేగంగా తిరుగుతున్నాయి. విశ్వకుటుంబం యొక్క సూక్ష్మ రూపమే పరమాణువు. అనేక పరమాణువుల కలయిక వలననే పదార్ధము ఏర్పడింది. యావత్తు విశ్వమూ ఇలాగే వున్నది. నీవు అనగా ఆ పరమాణువులలోని దివ్యశక్తియే. నీలో అంతా వున్నది. అంతటిలో నీవున్నావు. నీవు లేని ప్రదేశం లేదు. ఈ సత్యాన్ని గ్రహించండి.

సృష్టిలో ఎక్కడైనా అలజడి ఏర్పడితే అది ప్రతి అణువులోనూ ప్రతిబింబిస్తుంది. పరమాణువును శాంతింపచేస్తే ప్రకృతిలోని అలజడి తగ్గిపోతుంది. అలా అణువులలో అలజడిని శాంతపరచడానికే ఏకాదశ రుద్రాభిషేకాలూ శివలింగానికి అర్చనలూ చేస్తాము. శివలింగం విశ్వానికి సంకేతం.

కుటుంబం సనాతన ధర్మానికి మూలస్తంభం. వ్యక్తి వికాసం ద్వారా కుటుంబ వికాసం సాధించాలి. కుటుంబముల సమైక్య కృషి ద్వారా సమాజ వికాసాన్ని సాధించడమే సనాతన ధర్మ లక్ష్యం. ఈనాడు వ్యక్తులు కులాల మతాల పేరుతో పరస్పరం దూరమవుతున్నారు. వీళ్ళను ఆధ్యాత్మికత ద్వారా సంఘటితం చేయాలి. ఏకమనస్కులుగా తీర్చి దిద్దాలి. తద్వారా సమాజ వికాసాన్ని సాధించాలి. ఆధ్యాత్మికత వల్ల సమాజానికి మేలుకలగాలి.

దేహమే దేవాలయం. హృదయమే దైవ పీఠం. ఈ పూజలు, ఆరాధనలు ఎందుకు ? నీలోవున్న దైవ శక్తిని వికసింప చేసుకోడానికే గాని భగవంతుడు ఏదో చేసి పెడతాడని కాదు. నీలోవున్న చైతన్య శక్తిని పరమాత్మ శక్తితో అను సంధానం చేసుకున్నట్లయితే నీవే ఒక శక్తి కేంద్రం అయిపోతావు.

ప్రతి మానవునిలోను ఇచ్ఛాశక్తి హృదయంలోను, జ్ఞాన శక్తి మెదడులోను, క్రియాశక్తి వెన్నుపూసలోను వున్నాయి. ఇవియే విష్ణు, బ్రహ్మ, మహేశ్వరులు. వీటి సమైక్య స్థితియే దత్తాత్రేయుడు. ప్రతి వ్యక్తి అత్రి అనసూయలను ఆరాధించి – అనగా త్రిగుణములకు అతీతుడై అసూయను విడినాడినట్లయితే భగవచ్ఛక్తి మనకు దత్తమవుతుంది. ఇదియే దత్తాత్రేయుని స్థితిని పొందడం.

సాధకుడు యోగముద్వారా హృద్గ్రంధి, చిత్‌గ్రంధి, ఆత్మ గ్రంధులను ఛేదిస్తాడు, పిదప షట్చక్రములద్వారా తన మానసిక శక్తిని సామాన్య మనస్సు నుండి దివ్య మనస్సుతో అను సంధానం చేస్తాడు. విశ్వమంతటా వ్యాపించి యున్న దివ్య విద్యుదయస్కాంత శక్తితో శాశ్వత సంబంధం ఏర్పరచుకుంటాడు. ఇదియే యోగము. యోగి ఒక శక్తివలయంగా, ఒక శక్తి స్వరూపంగా మారి, అనంత విశ్వంలోని అఖండ శక్తిని తనలోకి ప్రవహింప చేసుకొని సమాజ శ్రేయస్సుకు ఆశక్తిని వినియోగం చేస్తాడు.

అయితే విగ్రహారాధన ఎందుకు ? అని అడుగుతారు. దీనికి వివేకానందుడొక ఉదాహరణ చెప్పాడు. మనం పాలు త్రాగాలంటే కప్పులో పోసుకొని త్రాగుతాం. కప్పో, గ్లాసో లేకుండా నేరుగా త్రాగే వీలులేదు. ఆ గ్లాసు లాంటిదే విగ్రహం. త్రాగిన పిదప దాచిపెట్టి మరొ కరికిస్తాం. పగుల గొట్టం. దాని ఉపయోగం చెపుతాము.

భగవత్‌శక్తి విద్యుచ్ఛక్తి లాంటిది. దానిని నేరుగా చూడలేము. మన అవసరాన్ని బట్టి రేడియో, ట్యూబులైటు, ఫ్యాను, ఎయిర్‌కండిషనరు వగైరా పరికరాల ద్వారా దాన్ని ఉపయోగంలోకి తెచ్చుకుంటాం. అలాగే విగ్రహం అనే ఒక పరిమిత రూపంతో దైవశక్తి ని అవగాహన చేసుకుంటున్నాము.

మహిమలు అనేవి వున్నాయా ? అని అడుగుతారు. మహిమలనేవి

లేవు. జాగ్రత్తగా వినండి. మనవూళ్ళో డా॥ ఎం. గోపాలకృష్ణ రోజూ కొన్ని వందల అపరేషన్లు చేస్తాడు. ఆ విధంగా కోటానుకోట్ల జనులు చేయలేరు. చేయలేనివారికి అలా చేయడం ఒక వింతగాను, Miracleగాను అనిపిస్తుంది. ఆపరేషన్లు చేయడం నేర్చుకున్న డాక్టర్లకు అది సహజంగా కనిపిస్తుంది. అలాగే భగవత్ శక్తివలన డాక్టరు ఆపరేషన్లు చేస్తున్నాడు; ఇంజనీరు అద్భుత భవన నిర్మాణం చేస్తున్నాడు; మరొకరు మరొకటి చేస్తున్నారు. మన దృష్టికి అది మహిమ, వాళ్ళ దృష్టికి అది సహజం. అలాగే యోగులు నీటిమీద నడుస్తారు. అది వారికి సహజం. మన మనస్సుకు అలాంటి శిక్షణయిస్తే మనమూ అలా చేయవచ్చు.

మంత్రం మనిషిని మహాశక్తి కేంద్రంగా చేస్తుంది. "ఓం శ్రీసాయిరామ్ గురుదేవదత్త" అనే మంత్రాన్ని అందరూ నియమం ప్రకారం ఉపాసించండి, లేదా మీకిష్టమైన మరొకమంత్రము జపం చేయండి.

ఎక్కడ సమైక్యత ఉన్నదో అక్కడ దైవీశక్తి వుంటుంది. అందరం కలిసి పనిచేయాలి. మీలోని బలహీనతలను తొలగించుకోవాలి. పరులకు ఎలా ఉపయోగపడతామూ అనే ఆలోచన చేయాలి. భారతదేశం 2001 సంవత్సరం నాటికి ప్రపంచానికీమార్గ దర్శకత్వం వహిస్తుంది అందుకు తగిన సంసిద్ధతను ఆధ్యాత్మికంగా, భౌతికంగా మన సమాజం సాధించాలి.

సత్ప్రవర్తన, సదాలోచన లేకుండా పూజల వలన ప్రయోజనం లేదు. మనుషులలోనే దేవుడున్నాడు. ఈ జగత్తు మిధ్యకాదు. ఇది పర బ్రహ్మ స్వరూపం. దీన్ని నిర్లక్ష్యం చేయకండి. సమాజానికి ఉపయోగ పడే రీతిలో జీవితాలను తీర్చిదిద్దుకోండి.

విశ్వయోగి విశ్వంజీ

శ్రీ హనుమత్ జయంతి - 10-5-88

గోగినేని కనకయ్య విద్వాన్
ప్రెసిడెంట్
తాడికొండ ఎడ్యుకేషనల్ ఇన్‌స్టిట్యూషన్స్
శివ లైను, లక్ష్మీపురం
గుంటూరు-522 007

పౌరాణికరత్న, మహాపురాణ ఆంధ్రీకరణ చణ బిరుదాంకితులు శ్రీ మట్టుపల్లి శివసుబ్బరాయగుప్తగారు మాకత్యంత సన్నిహితులలో ఒకరు. వారు సౌజన్యము, వినయము, సజ్జనత్వము కలిగి భారతీయ సంస్కృత సంప్రదాయాలపై అనన్యప్రేమ కలిగి దాని వ్యాప్తికి కృషిచేస్తున్న పండితులు. వారు రచించిన శ్రీ హనుమద్భాగవతమును ఆదరాభిమానములతో నాకు అందజేసిరి. చూచి మహదానందపడితిని.

ఒకవైపు జీవితకథ చిత్రరూపముగా కన్పించే ఈ హనుమద్భాగవతము మరొకవైపు పరిశోధన కృతిగా భాసించింది. వివిధపురాణాలను సంహితలను పరిశీలించి అవసరమైన అన్ని విషయములను సేకరించి రచించిన గ్రంథమిది. కల్పభేదముచేతనో, యుగభేదంచేతనో విభిన్నాంశాలుగా నున్న శ్రీ హనుమజ్జీవితరహస్యాల నన్నింటిని ఏర్చి కూర్చి కుప్పపోశారు. శ్రీ గుప్తగారు వైవిధ్యంగల వృత్తాంతాలను

తనకు వచ్చినదానిని మాత్రమే తీసికొని కథారచన చేయకుండా వివిధ వృత్తాంతాలను అదే సందర్భములో వివరించి చూపటం ఈ కృతి-కృతకర్తలోని విశిష్టత.

యో వై ఏకాదశో రుద్రో
హనుమాన్ స మహాకపిః ।
అవతీర్ణస్సహాయార్థం
విష్ణో రమిత తేజసః

అని ఆంజనేయుడు రుద్రునియొక్క 11 వ రూపమే అని పురాణాలు ప్రతిపాదిస్తున్నాయి. భక్తి, జ్ఞాన కర్మ మార్గాల త్రివేణి సంగమంవంటిది. శ్రీ మారుతాత్మజుని మహనీయ చరిత్ర. తన స్వామియైన శ్రీరామునిపై అనన్యభక్తి. తత్కర్మ సాధనలో దీక్షా తనంతర్లీనమైన జ్ఞానము కలిగి భౌతిక ఆధ్యాత్మిక జీవితాలకు ఒక సేతవుగా వున్నది ఈ హనుమత్ కథ. భౌతిక జీవన విధానములో ఆధ్యాత్మికతత్వాన్ని సమన్వయింప చేసుకోవడం ఈరోజులలో చాలామందికి తెలియడంలేదు. అవి రెండు వేరువేరు మార్గాలని భ్రమపడి శక్తియుక్తులను కోల్పోయి ఆనందానికి దూరమగుచున్నారు. అటువంటి సమయములో శ్రీ గుప్తగారివంటి మహనీయులు ఇటువంటి గ్రంథాలను రచించి లోకానికి అందించడం చీకటిదారులలో నడిచేవారికి దివ్వెలు అందించడమే. చక్కని భాష-భావాన్ని

సూటిగా తెలియజేయుగల శైలి. ఈ గ్రంథాన్ని అలంకరిస్తూ న్నాయి. పండితులనేగాక సామాన్య పాఠకులకు కూడా అర్థ మయ్యేటట్లు ఉన్న ఈ గ్రంథశైలి పుస్తకాన్ని చదవడం ప్రారం బిస్తే పూర్తిచేసేవరకు ఆపకుండా చదివించుకొనే శక్తి కలిగి యున్నది. పౌరాణికరత్న శ్రీ గుప్తగారు ఇటువంటి గ్రంథాలు ఇంకా రచించి పాఠకులకు ఆనందాన్ని కల్గించాలని ఆశిస్తూ వారికి అవసరమైన భక్తి, శక్తి యుక్తులను వారికి వారి కుటుంబ సభ్యులకు సర్వేశ్వర స్వరూపులైన శ్రీసాయిరామ్ హనుమంతులు సదా సర్వథా కల్గించి అనుగ్రహించగలరని ప్రార్థించుచున్నాను.

భవదీయుడు
కనకయ్య

ప రి చ య ము

బుద్ధిర్బలం యశో ధైర్యం నిర్భయత్వమరోగతా ।
సుదార్ఢ్యం వాక్స్ఫురత్వం చ హనూమత్స్మరణాద్భవేత్ ॥

ప్రస్తుతము సమస్త జగత్తులో అశాంతి మేఘములు దట్టముగ వ్యాపించియున్నవి. మానవత్వము మిగుల తీవ్రముగ హ్రాసమగుచున్నది. కపటము, వంచన, రాగద్వేషములు, విరోధము. హింసా కలహాములు, వ్యభిచారము, ఇంద్రియ లౌల్యము, కామోపభోగ పరాయణత్వము, స్వార్థము, అసత్యము మున్నగు ఆసురీ ప్రవృత్తులు మానవ సమాజమున చాల వేగముగ విస్తరించుచున్నవి. నేడు మనము భౌతిక బలమునే నిజమైన బలముగా తలంచి దాని ద్వారానే మనకు వికాసము కలుగునను స్వప్నమును చూచుచున్నాము. భగవత్కృపను, భగవచ్ఛక్తిని మరచితిమి. తత్ఫలితముగా వికాసమునకు బదులు భయంకర వినాశము, ఉన్నతికి బదులుగా ఆత్మ పతనము జరుగుచున్నది. ఇంతేగాదు నేడు సర్వతోముఖమగు ఈ పతనమె ఉత్థానమనుపేరుతో పిలువబడుచున్నది. ఈ ఉత్థానమునకు బదులుగ దుఃఖము, అశాంతి, కలహాము మున్నగునవి లభించుచున్నవి.

ఇహలోకము లేదా పరలోకమునకు సంబంధించిన దారాపుత్రులు, సంపదలు, భోగములు, సుఖములు, కీర్తి,

గౌరవము మున్నగు భోగ్య పదార్థములన్నియు నశ్వరములు, క్షణ భంగురములు. అందువలన అవి జీవునకు స్థిరమైన సుఖమును ఎప్పుడును ఈయజాలవు. ఇట్టి పరిస్థితిలో వానిని పొందుటకై మానవ జీవితముయొక్క అమూల్య సమయమును వెచ్చించుట బుద్ధిమంతుల లక్షణముకాదు. వాస్తవములో మానవ జీవితముయొక్క ఏకైకమగు పరమోద్దేశ్యము భగవత్ప్రాప్తి లేదా భగవత్ప్రేమ ప్రాప్తి. అందువలన ఆత్మశ్రేయస్సును గోరు మానవుడు నిష్కామ భావనతో భగవంతుని ఆరాధింపవలెను. భగవత్కథలను, తద్భక్త చరితమును పఠన శ్రవణముల చేయవలెను. దాని వలన భగవత్కృప కలుగును, మానవ జీవితము సార్థకమగును.

భగవంతునియొక్క, ఆయన భక్తులయొక్క చరిత్రలు, గుణములు, ప్రభావములు మున్నగునవి దివ్యములు, అలౌకికములు, అనన్తములు, అపారములు. వానిని తెలిసికొనుట ఎవరివలన కానిపని. అయినను తమతమ భావముల ననుసరించి ఉపాసకులు పరమ శ్రేయస్కరములగు గుణములను కీర్తింపవలెను. ఈ రూపమున ఈ శ్రీహనుమద్భాగవత రచన ఒక లఘు ప్రయత్నము.

ఈ హనుమద్భాగవత గ్రంథమును రచించిన వారు 'పౌరాణికరత్న', 'మహాపురాణాంధ్రీకరణచణ' శ్రీ మట్టుపల్లి శివసుబ్బరాయగుప్తగారు. ఆయన నాకు బాల్యమిత్రుడు,

ఆప్తమిత్రుడు, సన్మిత్రుడు, మాతాపితృ భక్తుడు, భగవద్భక్తుడు, వ్యాపారదక్షుడు. ఈయన ఎన్నియో ఉత్తమోత్తమ గ్రంథములను ఇంతకు పూర్వము రచించియున్నాడు.

ప్రకృత గ్రంథమును పూర్వోత్తర భాగద్వయాత్మకముగ రచింపవలెనని రచయిత ఉద్దేశ్యము. తదనుసారముగ పూర్వార్థము మూడువందల పుటలతో పూర్తియైనది. దీనిలో హనుమంతుని తల్లిదండ్రుల వృత్తాంతము, హనుమంతుని ఆవిర్భావము, ఆయన అవతారములు, విద్యాభ్యాసము, శ్రీరాముని దర్శించుట, సుగ్రీవునకు సచివునిగా నుండుట సీతాన్వేషణార్థమై బయలు వెడలుట, లంకాప్రవేశము, లంకా దహనము, శ్రీరామునకు సీతాదేవి వృత్తాంతమును చెప్పుట, సేతుబంధనము, రామ రావణ యుద్ధము, సంజీవనిని దెచ్చుట మున్నగు విషయములు గలవు. పై విషయములను రచయిత మధురముగను, మంజులముగను, సరళముగను, సుబోధకముగను రచించియున్నాడు.

మనకు శ్రీమద్భాగవతము అనగా విష్ణు భాగవతము, దేవీ భాగవతము, గర్గ భాగవతము మున్నగునవి భాగవతము పేరుతో లభించుచున్నవి. వానిలో ఆయా దేవతల చరిత్ర, కర్మలు, వారి భక్తుల చరిత్ర మున్నగు విషయము లుండును. ఈ హనుమద్భాగవతమున హనుమంతుని చరిత్ర, ఆయన చేసిన కార్యములు ఎన్నియో వివరింపబడినవి. హనుమంతుని

కొందరు భగవంతునిగను, కొందరు భగవద్భక్తునిగను ఆరాధించుచుందురు. ఎవరెట్లు భావించినను హనుమంతుడు మాత్రము సర్వులకు ఆరాధ్యుడే.

భారతదేశమున ఆసేతు శీతాచలము హనుమంతుడు వివిధరీతుల పూజింపబడుచున్నాడు. పిల్లలు, పెద్దలు అందరు ఆరాధించుచున్నారు. ఆయన తన్ను ఆరాధించు భక్తులకు కొంగుబంగారమైయున్నాడు. అట్టి ఆంజనేయుని చరిత్రమును శ్రీ శివసుబ్బరాయగుప్త వ్రాయుట ముదావహమైన విషయము. శ్రీహనుమద్భాగవతము ఉత్తరార్థములో బహుశః హనుమంతుని భక్తుల చరిత్ర, హనుమన్మంత్ర స్తోత్రక వచాదులు ఉండవచ్చును. దానిని గూడ శ్రీ గుప్త త్వరలోనే ముద్రించి భక్తులకు అందింపగలరని ఆశించుచున్నాను. ఆయనకు శ్రీరామభక్త హనుమానుడు ఆయురారోగ్యములను బుద్ధిబలమును ఒసంగుగాక!

ఇట్లు,
భక్తపాదరజరేణువు
జన్నాభట్ల వాసుదేవశాస్త్రి

శ్రీ పంచకము

— కరుణశ్రీ

ఏ మహాతేజస్వి శ్రీమన్మహాదేవు
నంశతో జగతిపై నవతరించె
ఏ మహాత్ముడు మింటి కెగసి ఫలభ్రాంతి
నుదయార్క బింబంబు నొడిసి పట్టె
ఏ మహామహుడు లంఘించె గోష్పదమట్లు
శతయోజనము మహాసాగరంబు
ఏ మహాబలశాలి సౌమిత్రి ప్రాణాలు
కాపాడె సంజీవకరణి దెచ్చి
అతడు శ్రీరామచంద్ర పాదారవింద
వందనానందు: డంజనానందనుండు
స్వీయ భక్తుని "శివసుబ్బరాయగుప్త"
నేలుగాత ! నిరామయశ్రీ లొసంగి !!

ఉమానాథ రమానాథా
రక్షతాం పరిరక్షతామ్ !!
జయం దత్వా శ్రియం దత్వా
సుబ్బరాయం సుధీమణిమ్॥

గోలోక ప్రాజ్య సామ్రాజ్య
లీలా కల్యాణ కౌస్తుభః ।
రాధికావల్లభః పాయాత్
సుబ్బరాయ సుధీమణిమ్ ॥

వైశ్య వంశక్షీరవార్థి చంద్రుండవై
మించి సత్కళ లభ్యసించినావు
రాఘవేంద్రస్వామి రమణీయ సంస్తోత్ర
"కల్పవృక్షము" నెలకొల్పినావు
తీయతీయని తేటతెల్గులో "బ్రహ్మవై
వర్త పురాణంబు" వ్రాసినావు
అద్భుతంబగు "హనుమద్భాగవతకృతి"
ముద్దుముద్దుగ తీర్చిదిద్దినావు
"మట్టుపల్లి"యింటి మాణిక్య దీపమై
వెలుగు కృతుల పుటలు విప్పినావు
నీదు కృతులు మాననీయంబులై, మేలు
చేయుప్రజకు సుబ్బరాయసుకవి ! !

పారాశర్య పవిత్రగోత్రభవుడై, భక్తిప్రపుల్లాత్ముడై,
సారాచారవిచార ధీరమతియై, సాహిత్య సౌభాగ్య లీ
లారత్నాకరమానసుం డగు మహాలక్ష్మీ జగన్నాథపూ
జారాజీవము సుబ్బరాట్కవి సమస్తశ్రేయముల్
గాంచుతన్ ! ! !

రచయిత పరిచయము

పేరు	:	మట్టుపల్లి శివసుబ్బరాయ గుప్త
జననము	:	విక్రమనామ సంవత్సర ఆశ్వయుజ శుద్ధ అష్టమి ది. 8-10-1940 (దుర్గాష్టమీ పర్వదినము)
జన్మస్థలము	:	గుంటూరు
గోత్రము	:	పారాశర్య
జననీజనకులు	:	శ్రీమతి వేంకట మహాలక్ష్మమ్మ శ్రీ జగన్నాథం
విద్యాభ్యాసము	:	1. గుంటూరు హిందూకళాశాల ఉన్నత పాఠశాల 2. హిందూకళాశాలలో బికాం.
బిరుదములు	:	"పౌరాణిక రత్న" 'మహాపురాణాంధ్రీకరణచణ'
వృత్తి	:	శివా ఇంజనీరింగ్ కంపెనీ గుంటూరు, నరసరావుపేట యమ్. జగన్నాథం అండ్ జె. యస్. ప్రసాద్ హిందూస్తాన్ పెట్రోలియం డీలర్స్, చిలకలూరిపేట

అభిరుచులు : గ్రంథరచన, సత్సంగము

ఇతర భాషా పరిచయము : సంస్కృతము, హింది, ఇంగ్లీషు

ఇతర విశేషములు : 1) అనేక సభలలో ఆధ్యాత్మిక విషయములనుగూర్చి ప్రసంగించుట

2) రెండున్నర సంవత్సరముల కాలము శ్రీశ్రీ శ్రీవాసవీ కన్యకాపరమేశ్వరీ దేవస్థాన ప్రాంగణము (గుంటూరు)లో శ్రీ మదాంధ్ర బ్రహ్మవైవర్త మహాపురాణమును ప్రవచనము చేసిరి.

కుటుంబము :-

ధర్మపత్ని : శ్రీమతి శ్యామసుందరి

పుత్రులు : యదువీర రంగధామ్ M. Com.

ధర్మపత్ని : సత్యసునీత

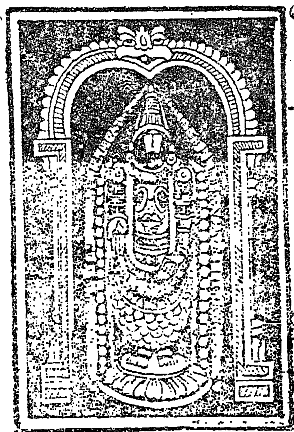
శ్రీనివాస శరణ్ M. Com.

ధర్మపత్ని : శ్రీపద్మావతి

నాగమల్లిఖార్జునరావు M. Com., M. B. A.

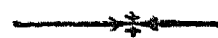
శ్రీ రస్తు శుభమస్తు

శ్రీ హనుమద్భాగవతము పూర్వభాగమును ముద్రించుటకు గాను శ్రీ తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానముల వారు కడు ఉదారముతో భూరి విరాళము నొసంగి తోడ్పడిరి. ఈ ఉపకృతికి కృతజ్ఞుడను.

పౌరాణిక రత్న
మహాపురాణాంధ్రీకరణచణ
శ్రీ మట్టుపల్లి శివ సుబ్బరాయ గుప్త

విషయ సూచిక

చిత్రసూచిక

శ్రీ రామాయ నమః

శ్రీ హనుమద్భాగవతము

మంగళాచరణము

యన్మాయావశవర్తి విశ్వమఖిలం
బ్రహ్మాదిదేవాసురా
యత్సత్త్వాదమృషైవ భాతి సకలం
రజ్జౌ యథాహేర్భ్రమః ।
యత్పాదప్లవమేకమేవ హి భవా-
మ్భోధేస్తితీర్షావతాం
వన్దేఽహం తమశేషకారణపరం ।
రామాఖ్యమీశం హరిమ్ ॥

ఎవరిమాయకు సమస్తవిశ్వము బ్రహ్మాదిదేవతలు అసురులు వశమై ఉన్నారో, ఎవరియునికిచే రజ్జువునందు సర్పభ్రమవలె ఈ దృశ్యమానజగత్తు అంతయు సత్యముగా తోచుచున్నదో, ఎవరిచరణములె భవసాగరమును తరింపగోరువారికి ఏకైకమగు నావమై యున్నవో, ఆకారణము లన్నింటికంటె పరమైన అనగా సర్వకారణములకు కారణమైనవాడు, అందఱికంటె శ్రేష్ఠుడైనవాడు, రాము డనిచెప్పబడువాడు నగు శ్రీహరిభగవానునకు నేను నమస్కరించుచున్నాను.

శ్రీమత్ప్రసన్నశశిపన్నగభూషణాయ
శైలేన్ద్రజావదనచుమ్బితలోచనాయ ।
కైలాసమన్దరమహేన్ద్రనికేతనాయ
లోకత్రయార్తిహరణాయ నమః శివాయ ॥

శోభాయమానము నిర్మలము నగు చంద్రకళ సర్పము ఆభరణములుగా గలవాడు, గిరిరాజకుమారి యగు పార్వతిచే చుంబింపబడిన (ముద్దిడుకొనబడిన) నేత్రములు గలవాడు, కైలాసగిరియందు మహేంద్రగిరియందు నివసించువాడు, లోకత్రయముయొక్క దుఃఖమును పోగొట్టువాడు నగు శంకరునకు నమస్కరించుచున్నాను.

సీతారామపదామ్బుజే మధుపవద్-
యన్మానసం లీయతే ।
సీతారామగుణావలీ నిశి దివా
యజ్జిహ్వయా పీయతే ।
సీతారామవిచిత్రరూపమనిశం
యచ్చక్షుషోర్భూషణం
సీతారామసునామధామ నిరతం ।
తం మారుతిం సమ్భజే ॥

శ్రీ సీతారాముల పాదపద్మములయందు తుమ్మెదవలె లగ్నమైన మనస్సుగలవాడు, సీతారాముల గుణావళిని రేయింబవళ్ళు తనజిహ్వచే పానముచేయుచున్నవాడు, సీతారాముల విచిత్రరూపమును ఎల్లప్పుడు తననేత్రములకు ఆభూషణముగా జేసికొనినవాడు, సీతారాముల సునామమునకు నిలయమైనవాడు నగు ఆ మారుతిని నిరంతరము చక్కగ భజించుచున్నాను.

కేసరి పూర్వజన్మవృత్తాంతము

యక్షలోకములో మహాయక్షుడను చక్రవర్తి కలడు. అతడు పరమశివభక్తుడు, కుబేరునకు చెలికాడు. సకలసంపద లున్నను అతనికి సంతానములేదు. కుబేరుని ఆదేశానుసారముగ మహాయక్షుడు పరమశివునిగురించి చిరకాలము తపమాచరించెను. భక్తునియనన్యతపమునకు ప్రసన్నుడై ఆశుతోషుడైన శంకరుడు సతీదేవిసహితముగ సాక్షాత్కరించెను.

పరమకళ్యాణమూర్తులైన అయ్యాదిదంపతులను గాంచి మహాయక్షుడు పరమానందభరితుడై అనేకవిధముల స్తుతించెను. అభీష్టవరము నర్థింపు మనిపరమశివుడు పలుకగా యక్షేశ్వరుడు పరమసౌందర్యరూపు లగు సతీశంకరులను గాంచి మీరు నాకు పుత్రసంతానముగా కలుగవలెనని అర్థించెను. అందులకు సతీశివులు సమ్మతించి యిర్వురు ఏకరూపులై అవతరించెదమని వర మొసంగిరి. కింపురుషవర్షములో మహావానరుడైన కేసరిగా జన్మింపుమని మహాయక్షుని ఆదేశించి వారు అంతర్హితులైరి. ఆమహాయక్షుడే వానరేశ్వరుడైన కేసరిగా జన్మించెను.

వానరులు కింపురుషలోకవాసులు. వారు ఆనంద బ్రహ్మోపాసకులు. కేనోపనిషత్తులో సచ్చిదానంద బ్రహ్మమును 'వన' అను నామముతో ఉపాసించువర్ణనము కలదు.

'వనే భవం వానమ్, వానం రాతి ఇతి వానరః ।'

సచ్చిదానందబ్రహ్మములో గల ఆనందరసమును 'వాన' మని కీర్తింతురు. ఆయానందరసమును ఆస్వాదన మొనరించు వారిని వానరు లందురు.

అంజన పూర్వజన్మ వృత్తాంతము

దేవలోకములో పుంజికస్థల యను అప్సరస కలదు. ఆమె సర్వగుణసంపన్నురాలు. పరమశివుని యవతార మైన దుర్వాసమహర్షి అమరావతి కరుదెంచెను. దేవేంద్రుడు పుంజికస్థలను ఆమహాపురుషునిసపర్యలకు నియమించెను. ఆమె భక్తిభావముతో మహర్షి నారాధించి ఆయన యనుగ్రహము నకు పాత్రురాలయ్యెను. వర మర్థింపు మని మహర్షి పలికెను. అందులకు పుంజికస్థల దేవతలకు సహితము అగమ్యమైన పరమపదమును అర్థించెను. అపుడు దుర్వాసమహర్షి శ్రీహరి హర మహామంత్రము నుపదేశించి తప మొనరింపవలసినదిగా ఆమెనాదేశించెను.

పుంజికస్థల మందాకినీనదీతీరములో శ్రీహరిహర మంత్రోపాసన మొనరింపసాగెను. ఆమె యొనరించిన తపము నకు శ్రీ ఆదిపరాశక్తి, శ్రీమన్నారాయణుడు, శ్రీసదా శివుడు ప్రసన్నులై సాక్షాత్కరించిరి. పుంజికస్థల పరమానంద భరితురాలై జననమరణజరావ్యాధిరహితము, పరమానంద నిలయము నైన పరమపదము నర్థించెను. అపుడు శ్రీహరిహరు

లిట్లు పల్కిరి. "దేవాంగనా! నీకు పుణ్యశేషము కలదు నీ వా పుణ్యము ననుభవించుటకు మరల వానరాంగనగా జన్మింప వలెను, తదనంతరము నీకు జన్మరాహిత్యము సిద్ధింపగలదు. కాన వేరొకవరము నర్థింపుము". పుంజికస్థల సంతానాభిలాష కలదియై ఇట్లు పలికెను "భక్తజనమందారులారా! నాకు మీవంటిపుత్రుని ప్రసాదింపు" డని కోరెను. అందులకు వారు "అప్సరసా! మావంటివారు మరియొకరులేరు. కావున మేమే ఏకరూపులమై నీకు కుమారునిగా అవతరించెదము. వానరాధీశ్వరు డగు కుంజరుడు పరమభక్తాగ్రేసరుడు. నీవు వానికి పుత్రికగా జన్మింపు"మని ఆదేశించి అంతర్హితులైరి.

బుద్ధిమంతుడు, పరమభాగవతోత్తముడు వానరరాజు నగు కుంజరునకు పుత్రికగా పుంజికస్థల జన్మించెను. ఆమె సాటిలేని సౌందర్యము కలది. ఆమె యందముతో సాటివచ్చు స్త్రీయెవ్వరును లేరు. మూడులోకములలో సౌందర్యగుణములలో ప్రసిద్ధిచెందిన ఆకుంజరునిపుత్రిక పేరు **అంజన.** అంజన గురించి మరియొకచరిత్ర కలదు. కల్పభేదమునసరించి ఈ ప్రసంగము లన్నియు సత్యములే యని గ్రహింపవలెను.

అంజనాదేవి

స్వర్గాధిపతియు శచీపతియు నగు నింద్రునికడ నున్న రూపగుణ సంపన్నలగు అచ్చరలలో పుంజికస్థల యనునామె

మిక్కిలి ప్రసిద్ధి చెందిన అప్సరస. ఆమె మిగుల సౌందర్యవతి, చంచలస్వభావము గలది. ఒకమారామె తపస్సంపన్ను డగు నొక ఋషిని జూచి పరిహసించినది.

ఋషి రోషాగ్నిజ్వాలలకపోయెను. క్రుద్ధుడై ఆయన 'వానర స్త్రీవలె చిలిపిచేష్టలుచేయు నీవు వానరస్త్రీవి అగుదువుగాక' యనిశపించెను.

ఋషిశాపమును వినినంతనె పుంజికస్థల కంపింపసాగినది. వెంటనే యామె ఋషిచరణములపై బడి, చేతులజోడించి దయ జూపవలసినదిగా ప్రార్థింపసాగినది.

సహజముగనే దయాస్వభావు డగు నాఋషి దయార్ద్రి చిత్తుడై యిట్లుపలికెను-'నా వాక్కు అసత్యము కాజాలదు. నీవు వానరస్త్రీవి కాకతప్పదు, కాని నీవు ఇష్టానుసారముగ రూప మును ధరింపగలవు. ఇష్టము వచ్చినపుడు వానరస్త్రీవి, మానవ స్త్రీవి కాగలవు

పరమరూపవతి యగు నాపుంజికస్థల ఋషిశాపముచే వానరరాజు, బుద్ధిమంతుడు నగు కుంజరునకు పుత్రికగా జన్మిం చినది. ఆమె సాటిలేని సౌందర్యము గలది. ఆమె యందముతో సాటివచ్చు స్త్రీ యీభూమిలో నెవ్వరును లేరు. మూడులోక ములలో ప్రసిద్ధి చెందిన ఆకుంజరునిపుత్రిక పేరు'అంజన'.

లావణ్యవతి యగు అంజనకు వీరవరుడు, వానరరాజు నగు 'కేసరి'యను వానితో వివాహము జరిగినది. కేసరినివాసము

కాంచనగిరి(సుమేరుపర్వతము); సర్వసౌకర్యములకు నిలయ మగు నీపర్వతముపై అంజన తనభర్తతో సర్వసౌఖ్యముల ననుభవించుచుండెను. వీరు డగు కేసరి రూపవతి యగు తనభార్య అంజనను మిక్కుటముగా ప్రేమించుచుండెను. అంజన కూడ ఎల్లప్పుడు ప్రాణారాధ్యు డగు తనభర్తయం దమిత మగు ననురాగమును జూపుచుండెడిది. ఇట్లు సుఖముగ నెన్నియో దినములు గడచినవి; కాని వారి కెట్టి సంతతియు కలుగలేదు.

హనుమంతుని పుట్టుకకు సంబంధించిన విభిన్నములగు గాథలు

హనుమానునిపుట్టుకకు సంబంధించిన గాథలు శాస్త్రములలో ననేకవిధములుగ నున్నవి. అవి సంక్షేపముగ క్రింద వివరింపబడుచున్నవి.

కరుణామయమూర్తియు, ప్రేమమూర్తియు నగు భగవానునిలీల మధురము, మనోహరము, అద్భుతము. దానిని వినుట చేత స్మరించుటచేత మునులు ముగ్ధులగుచుందురు. భక్తుల కది పరమనిధి, కాని యాలీల రహస్యమయముగ నుండును. పరమ క్షేమంకర మగు నాభగవల్లీలారహస్యమును దేవతలుగాని, యోగీంద్రు లగు మునులుగాని యెఱుంగజాలరు. అట్టివారే ఆశ్చర్యచకితులై మౌనముగ నున్న కామాదిదోషగ్రస్తుల మగు మనవంటి సాంసారికమనుష్యుల కేమి తెలియును? కరుణా

మయు డగు నా పరమాత్మునిలీలలను గానముచేసిన మనకు సర్వశుభములు గలుగుననుటలో నెట్టిసందేహము లేదు.

దేవదానవుల కమృతమును బంచుటకు విష్ణుభగవానుడు మోహినీరూపమును ధరించెను. ఇది విని కర్పూరగౌరు డగు నీలకంఠుడు ఆశ్చర్యచకితుడయ్యెను. భగవానుని స్త్రీవేష మెట్లుండెననగా, ఆప్తకాముడగు శంకరభగవానునకు తనప్రాణా రాధ్యు డగు విష్ణుదేవునివిశిష్టరూపమును, విశిష్టలీలను దర్శింప వలయు ననెడికోరిక జనించెను.

గంగాధరుడు పార్వతీదేవితోపాటు క్షీరాబ్ధితటమునకు జేరి స్తుతింపగా లక్ష్మీపతి ప్రత్యక్షమయ్యెను. దేవాధిదేవు డగు మహాదేవు డిట్లు విన్నవించుకొనెను-'ప్రభూ! నేను నీమత్స్యాద్యవతారస్వరూపముల నన్నింటిని దర్శించితిని, కాని అమృతమును బంచునపుడు నీవు పరమలావణ్యామయ మగు స్త్రీవేషమును ధరించితివి. ఆయవతారస్వరూపమును నేను దర్శింపలేకపోయితిని. దేవదానవులమోహమునకు గారణమైన ఆనీరూపమును దయయుంచి నాకొక్కమారు జూపింపుము."

'దేవాధిదేవుడ వగు మహాదేవా! నీవు యోగుల కుపాసింపదగినవాడవు, మన్మథుని దగ్ధముచేసినవాడవు. అట్టి నీవు స్త్రీయవతారమును జూడనేల? నీ దృష్టిలో నది విశిష్ట మైనది కాదని'లక్ష్మీపతి నవ్వుచు బదులుచెప్పెను.

'దేవా! ఆయవతారస్వరూపమును దర్శింపకుండగ నుండజాలను. దయయుంచి నాకా మోహినీరూపమును జూపింపు'మని పార్వతీపతి పలికెను.

'అట్లే యగుగాక!' యని మహావిష్ణువు క్లుప్తముగ సమాధానమిచ్చి అంతర్ధానమయ్యెను. ఆసమయమున నచట క్షీరోదధి లేదు, నీలమేఘశరీరియు, శంఖచక్రగదాపద్మధారియు నగు లక్ష్మీపతిగూడ లేకుండెను. ఆప్రదేశమున మనోహర మగు పర్వతములు, సుందర మగు వనము నుండెను. పార్వతీ సహితుడై శంకరు డావనమధ్యమున నుండెను.

అడవియంతట వసంతశోభ వ్యాపించియుండెను. వృక్షములు క్రొత్తచిగుళ్ళతో జూడ ముచ్చటగొలుపుచుండెను. అంతట పుష్పములు విరబూసియుండెను. సువాసనలను వెదజల్లు నాపూవులపై తుమ్మెదలు మూగుచుండెను. కోకిలలు 'కుహూ, కుహూ' యని ధ్వనించుచుండెను. చల్లనిపిల్లగాలికి కోమలము లగు లతలు, పుష్పములు మెల్లమెల్లగ నటునిటు నూగుచుండెను. అంతటను ఋతురాజుయొక్క సామ్రాజ్యము వ్యాప్తమైనట్లుండెను, ఒకవిధ మగు మాదకత్వము సర్వ ప్రాణులలోను కనబడసాగినది.

యోగుల కుపాస్యుడగు త్రినేత్రుడు కొలదిదూరములో లతలమాటున నుండి బంతియాడుచున్న ఒకరూపవతి యగు స్త్రీని చూచెను.

కామారి ధైర్యవిహీనుడు కాజొచ్చెను, తన్నుతాను మఱచెను. నిర్నిమేషదృష్టితో బంతియాడుచున్న ఆమోహినిని వీక్షించుచుండెను.

వెంటనే ఒకవాయుతరంగము వచ్చినది, ఆగాలికి అసామాన్యసౌందర్యశాలిని యగు మోహినివస్త్రము జారినది, ఆమె వివస్త్రయయ్యెను. సిగ్గుచే కుంచించుకొని మోహిని లతలమాటున దాగుకొనుటకు ప్రయత్నింపసాగినది. చితాభస్మము నలదుకొను కామారియొక్క మిగిలిన ధైర్యముగూడ తొలగినది. ఆయన మహామహిమామయి యగు పార్వతీదేవి యెదుటనే లజ్జను విడచి యున్మత్తునివలె మోహినివెంట పరుగిడెను.

యోగీశ్వరు డగు శంకరుడు తనవెంట వచ్చుట చూచి మోహిని చిఱునవ్వునవ్వి తీగలమాటున తనశరీరమును దాచుకొనుటకు పరుగిడెను. భూతభావనుడు మోహినివెంట పరుగెత్తుచుండెను. ఆమె ముందు పరుగెత్తుచుండెను. నీలకంఠుడు తనస్థితినే మఱచెను. ఆయన పరుగిడి మోహినిహస్తమును స్పృశించెను.

ప్రజ్వలిత మగు అగ్నియందు ఆజ్యాహుతి పడెను, కాని మోహిని తనచేతిని విడిపించుకొని పారిపోయెను. ఆమె స్పర్శచే నుత్తేజితు డగు కామారి యైన ఈశ్వరుడు పూర్తిగ స్పృహలేనివాడయ్యెను. వనములు, పర్వతములు, ఋష్యాశ్రమములు, దేవలోకములు మున్నగు ప్రదేశములగుండా శంకరుడు మోహినివెంట పరుగిడుచుండెను. పార్వతీదేవి, శివగణములు, సురగణములు, ఋషులు మున్నగువారందఱు ఆశ్చర్య

చకితులై ఈ దృశ్యమును జూచుచుండిరి, కాని మౌనముగ నుండిరి. అసఫల మగు కామము క్రోధరూపమున బరిణతి చెందును. మఱల ప్రళయంకరు డగు శంకరునిరోషానలమున కాహుతి యెవరు కానున్నారో కదా! అందఱు స్తబ్ధులై యుండిరి.

చివరకు యోగిరా జగు శివుని రేతస్సు స్ఖలితమయ్యెను. పిమ్మట తనస్థితి యెట్టిదో గ్రహించెను. విశ్వనాథుడు వెంటనే రెండుచేతులను జోడించి, తలవంచి 'ప్రభూ! నీలీల అగమ్యము. నీమాయ నధిగమించుట యసంభవ'మనిపలికెను

తనపరమప్రభువుయొక్క లీల అగమ్యము అనిర్వచనీయము నని తెలిసికొని శంకరభగవానుడు ఆయనను స్తుతించుచుండెను. ఇంతలో వనమాలాధారియు చతుర్భుజుడు నగు విష్ణువు ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఉమావల్లభు డగు శివునినిష్ఠను విశ్వాసమును ప్రశంసించి యంతర్ధానమయ్యెను. పరమపితయు, కర్పూరగౌరుడు నగు శంకరుడు గూడ పార్వతీదేవితో భగవానునిగుణములను గానముచేయుచు కైలాసమునకు వెడలెను.

శంకరుని యమోఘవీర్యము వ్యర్థ మెట్లగును? ఆవీర్యమును రామకార్యసిద్ధికై ప్రయోగింపవలయు ననెడి దృష్టితో శంకరుడు సప్తర్షులను ప్రేరేపించెను. వా రా వీర్యమును ఆకు దొప్పలో నుంచిరి. సమయమునుసరించి దానిని కేసరిభార్య

బుగు అంజనయొక్క చెవిగుండా ఆమె గర్భములోనికి ప్రవేశ పెట్టిరి. తత్ఫలముగ హనుమానుడు ప్రకటుడయ్యెను.*

❖ ❖ ❖ ❖

బహుకాలము భర్తతో సుఖముగ జీవితమును గడుపు చున్న అంజన కెట్టి సంతానము గలుగలేదు. ఆకారణమున నామె మిగుల కఠోరముగ తపస్సుచేయ నారంభించెను. అట్లు తపమాచరించుచున్న అంజనను జూచి మతంగమహాముని సమీపించి 'అంజనాదేవీ! నీ వింత కఠోరతపము నేలచేయుచున్నా' వనియడిగెను.

అంజన మహామునిచరణములకు నమస్కరించి వినయముతో నిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చినది - 'మునీశ్వరా! కేసరి యను వానర శ్రేష్ఠుడు నాతండ్రినుండి నన్నుకోరెను. ఆయన నన్ను కేసరికి సమర్పించెను. నేను నాభర్తతోగూడి పెక్కుదినములనుండి సుఖముగ జీవితమును గడుపుచున్నాను. కాని నేటివరకు నా కెట్టి సంతానము కలుగలేదు. అందువలన నేను కిష్కింధలో ననేక వ్రతములను, ఉపవాసములను, తపస్సును చేసితిని. కాని నాకు పుత్రసంతానము కలుగలేదు. అందుచే దుఃఖితురాలనై మిగుల తపస్సుచేయ నారంభించితిని. విప్రవరా! దయయుంచి మీరు నాకు యశస్వి యగు పుత్రుడు లభించు నుపాయము చెప్పుడు'.

తపోధనుడగు మతంగమహాముని అంజనతో నిట్లు పలికెను- 'నీవు వృషభాచలము (వేంకటాచలము) నకు వెడలి

---

*శివపురాణము, రుద్రసంహిత 20 అధ్యాయము.

భగవానుడగు వేంకటేశ్వరుని చరణములకు నమస్కరింపుము. ఆయన భుక్తిముక్తిదాయకుడు. పిమ్మట అచటినుండి కొలది దూరమున నున్న ఆకాశగంగ యను తీర్థమునకు వెడలి స్నానముచేయుము, దానిలోని నీటిని త్రాగి వాయుదేవుని ప్రసన్నునిగ జేసికొనుము. దానివలన దేవతలకు, రాక్షసులకు, మనుష్యులకు నజేయుడు, అస్త్రశస్త్రముల కవధ్యుడు నగు పుత్రుడు నీకు జన్మింపగలడు'.

అంజనాదేవి మహాముని చరణములకు నమస్కరించి వృషభాచలమునకు జేరినది. వేంకటేశ్వరుని పాదపద్మములకు భక్తితో నమస్కరించినది. పిమ్మట ఆమె 'అకాశగంగ' యను తీర్థమున స్నానమాచరించి, పరమపావన మగు దానిజలమును త్రాగినది. దానితటముపై తూర్పుండి తీర్థమువైపు దిరిగి వాయుదేవునిప్రసన్నతకై మిగుల సంయమముతో తపస్సుచేయ నారంభించెను. శారీరకకష్టములనుగూడ లెక్కచేయక శ్రద్ధా విశ్వాసములతోను, ధైర్యముతోను అఖండ మగు తపస్సు చేయసాగినది.

సూర్యభగవానుడు మేషరాశిలో నుండెను. ఆనాడు చిత్తానక్షత్రయుక్త మగు పూర్ణిమాతిథి. అంజనాదేవి చేయు కఠోరతపస్సునకు సంతసించి వాయుదేవుడు ప్రత్యక్షమై 'అంజనాదేవీ! నీతపస్సునకు నేను మిక్కిలి ప్రసన్నుడనైతిని. అభీష్టమగు వర మడుగుము, తప్పక నెరవేర్తు' ననిపలికెను.

ప్రత్యక్షుడైన వాయుదేవుని దర్శించి, ప్రసన్నురాలైన అంజన ఆయనచరణములకు నమస్కరించి 'మహాత్మా! నాకు ఉత్తమపుత్రుడు జన్మించు వరము నిమ్మ'ని తన మనోరథమును వెల్లడిచేసినది.

సంతుష్టుడగు వాయుదేవుడు 'సుముఖీ! నేనే నీకు పుత్రుడనై నీనామమును విశ్వవిఖ్యాతముచేయుదు' నని పలికెను.

వరమును బొందిన అంజనయొక్క సంతోషమునకు మేరలేకపోయెను. తనప్రియురాలునకు వరము లభించిన దను వార్తను విని కపిరాజగు కేసరిగూడ మిగుల ప్రసన్నుడయ్యెను. *

◆ ◆ ◆ ◆

ఒకనాటి విషయము. పరమలావణ్యవతియు, విశాలలోచనయు నగు అంజన చక్కగ నలంకరించుకొనియుండెను. ఆమెయొక్కసుందరశరీరముపై పచ్చనివస్త్రము శోభిల్లుచుండెను. చీరయంచు ఎఱుపురంగు. ఆమె వివిధము లగు సుగంధపుష్పాభరణలతో దివ్యసౌందర్యము మూర్తీభవించినట్లుగ గన్పట్టుచుండెను.

అంజన పర్వతశిఖరముపై నిలుచుండి ప్రకృతిసౌందర్యమును వీక్షించుచు ముగ్ధురాలగుచుండెను. 'నా కొకయోగ్యుడగు పుత్రుడు కలిగిన నెంత బాగుండు' ననుకోరికయామె మనస్సున యాసమయమున నుద్భవించెను.

---

*స్కందపురాణము వైష్ణవఖండము.

వెంటనే వాయుతరంగ మొకటి వేగముగ వచ్చినది. అంజనాదేవి చీరకొంగు కొలదిగ జారెను. ఆమె యవయవము కనబడసాగినది. అపుడు తన నెవరో స్పృశించుచున్నట్లు ఆమెకు తోచెను.

భయపడి అంజన తనచీరను సరిజేసికొని తన్ను స్పృశించినవానిని గద్దించుచు 'మర్యాద లేకుండగ నాపాతివ్రత్యమును నాశనముచేయదలంచుచున్నవా రెవరు?' అని పలికి శాప మీయ నుద్యుక్తురాలయ్యెను.

పతివ్రత యగు అంజన క్రుద్ధురాలైన దనిభావించి వాయుదేవుడు ప్రత్యక్షమై యిట్లుపలికెను-

యశస్వినీ! నేను నీపాతివ్రత్యమును భంగముచేయుట లేదు. నే నవ్యక్తరూపముతో నిన్నాలింగనముచేసికొని మానసికసంకల్పముద్వారా నీకు బలపరాక్రమసంపన్నుడు, బుద్ధిమంతుడు నగు పుత్రు నిచ్చుచున్నాను. నీపుత్రుడు మహాధైర్యవంతుడు. మహాతేజస్వి, మహాబలుడు, మహాపరాక్రమవంతుడు, దుముకుటలోను ఎగురుటలోను నాతోసమానుడు కాగలడు'.

అంజన ప్రసన్నురాలయ్యెను, వాయుదేవుని క్షమించెను. ఆమె గర్భవతియయ్యెను. కేసరియొక్క సంతోషమునకు హద్దులేకపోయెను.*

---

*వాల్మీకిరామాయణము, కిష్కింధాకాండము 66 అధ్యాయము.

యౌవన మంతయు గడచిపోయి వార్ధక్యము వచ్చినను తన కింకను సంతానము కలుగకుండుటచే రఘుకులశిరోమణి యగు దశరథ మహారాజు చింతామగ్నుడయ్యెను. ఆయన వశిష్ఠుని ఉపదేశమున ననుసరించి ఋష్యశృంగమహర్షి చే 'పుత్రకామేష్టి' యను యజ్ఞమును జేయించెను. ఋషి భక్తితో హోమము చేసెను. ప్రసన్నుడై అగ్నిదేవుడు చరువు (హవిష్యాన్నము, పాయసము) ను తీసికొని ప్రత్యక్షమై 'రాజా! నీకార్యము సిద్ధించినది. ఈ దివ్య పాయసమును రాణులకు పంచు'మనిపలికి అంతర్ధానమయ్యెను.

దశరథుడు పాయసములోని సగభాగమును జ్యేష్ఠపత్ని యగు కౌసల్యాదేవి కిచ్చెను,మిగిలిన సగమును రెండుభాగము లుగా చేసెను.వానిలో నొకభాగమును కైకేయి కిచ్చెను.మిగి లిన దానిని రెండుభాగములుగ జేసి కౌసల్యాకైకేయిలహస్త ములం దుంచి వారిని సంతుష్టిపఱచెను. అనగా వారియనుమతి ననుసరించి సుమిత్ర కిచ్చెను.

కైకేయి పాయసమును చేతియందుంచుకొని ఆలోచించు చుండెను. ఇంతలో నొకగ్రద్ద ఆకాశమునుండి వేగముగ వచ్చి ఆమెచేతిలోని పాయసభాగమును ముక్కునబట్టుకొని ఎగిరి పోయెను.

కైకేయి కలతచెందెను. అపుడు దశరథుని ప్రేరణ నను సరించి కౌసల్యాసుమిత్రలు తమకడ నున్న పాయసములోని

కొలదిభాగమును కైకేయి కిచ్చిరి. ముగ్గురు రాణులు గర్భములు దాల్చిరి. కౌసల్యకు శ్రీరామచంద్రుడు, కైకేయికి భరతుడు, సుమిత్రకు లక్ష్మణశత్రుఘ్నులు జన్మించిరి.

వానరరాజగు కేసరి తనసహధర్మచారిణి యగు అంజనాదేవితో గలసి సుమేరుపర్వతముపై నివసించుచుండెను. అంజన పుత్రప్రాప్తికై ఏడువేలసంవత్సరములు ఉమానాథుని ఉపాసించెను. శివుడు ప్రసన్నుడై 'వర మడుగు' మని అంజనతో పలికెను.

అంజన సర్వలోకమహేశ్వరుని చరణములకు నమస్కరించి వినయపూర్వకముగ 'కరుణామయుడ వగు సదాశివా! సర్వసద్గుణసంపన్నుడు, యోగ్యుడు నగు నొకపుత్రుని యిమ్ము'నియడిగెను.

ఈశ్వరుడు ప్రసన్నుడై 'ఏకాదశరుద్రులలో పదునొకండవయంశ మగు రుద్రరూపమే నీకు పుత్రరూపమున జన్మింపగలదు, మంత్రమును స్వీకరింపుము. వాయుదేవుడు నిన్ననుగ్రహించును. దానివలన నీకు సర్వసద్గుణసంపన్నుడగు పుత్రుడు జన్మించు' నని పలికెను.

పార్వతీశ్వరు డంతర్ధానమయ్యెను. అంజనాదేవి అంజలి చాచి శివప్రదత్త మగు మంత్రమును జపింపసాగెను. ఆసమయములోనె వెనుకచెప్పబడిన ఆడగ్రద్ద కైకేయిపాయసభాగమును తీసికొని ఆకాశమున పరుగిడుచుండెను. వెంటనే యొకపెనుగాలి

పీచెను. గ్రద్దశరీరము ముడుచుకొనిపోజొచ్చెను. పాయసము దానిముక్కునుండి జారెను. వాయుదేవుడు మొదటినుండియు సిద్ధముగనేయుండెను. ఆయన ఆపాయసమును అంజనదోసిలిలో పడవేసెను. శంకరుడు మొదట చెప్పినదాని ననుసరించి ఆమె వాయుదేవు డిచ్చిన పాయసమును (చరువును) ఆదరముతో స్వీకరించి గర్భముదాల్చెను.*

* * *

పూర్వము గార్ధభనిస్వను డను అసురచక్రవర్తి కలడు, వాడు పరమశివభక్తుడు, కాని శ్రీహరిద్వేషము కలవాడు. అమృతత్వమును గోరి పరమశివు నారాధించెను. ఘోరతపమాచరిం

---

* బ్రహ్మలోకమునందలి అప్సరసలలో సువర్చల యను నొక యప్సరస యుండెను. ఆమెప్రవర్తనకు క్రుద్ధుడై పితామహుడు మర్త్యలోకమున ఆడగ్రద్దగ జన్మింపవలసినదిగా ఆమెను శపించెను, తన్ను కరుణింపమని యామె ప్రార్థించెను. అపుడు బ్రహ్మ యిట్లు పలికెను. దశరథ మహారాజు చేయు పుత్రకామేష్టియజ్ఞమున అగ్నిదేవుడు చరువును దీసికొని ప్రత్యక్షమగును. అప్పు డాచరువు ముగ్గురురాణులకు పంచబడును. నీవు కైకేయీభాగమైన చరువును దీసికొని పారిపోవుదువు. ఆచరువును నీవు తినజాలవు, కాని దాని స్పర్శచేతనే నీ వా గ్రద్దరూపమును వదలి మఱల అప్సరసరూపమును ధరించి బ్రహ్మలోకమునకు రాగలవు.

బ్రహ్మదేవుని వాక్కు ననుసరించియె జరిగినది. గ్రద్దముక్కునుండి చరువు జారినంతనె దానిశరీరము గూడ విడివడినది. అది వెనుకటివలె దివ్యమగు అప్సరసయై బ్రహ్మలోకమునకు వెడలెను.

(ఆనందరామాయణము)

చెను. శివానుగ్రహమునకు పాత్రుడై జాగ్రన్నిద్రావస్థల యందు ఎవరిచేతను మరణములేకుండ వరమును బొందెను. వరగర్వముతో ఆ అసురేశ్వరుడు శ్రీమన్నారాయణుని సాధించుటకు ప్రయత్నింపసాగెను. శ్రీహరి ధర్మస్వరూపుడు, సత్యస్వరూపుడు, యజ్ఞమూర్తి గావున ఈమూడింటిని భగ్నమొనరించినచో ఆతడు శక్తిరహితుడు కాగలడని, సునాయాసముగ ఓడింపబడగలడని అధర్మపరులు అసురేశ్వరునకు దుర్బోధ చేసిరి.

అపుడా అసురచక్రవర్తి సత్యవంతులను ధర్మపరాయణులను బాధింపనారంభించెను. యజ్ఞయాగాదులను భగ్నమొనరింపసాగెను. శ్రీహరిభక్తులను హింసింపసాగెను. దేవలోకముపై దండెత్తి దేవతలను నిర్జించి వారిని హింసింపసాగెను. అసురుని యాగడములను భరింపలేక దేవతలు బ్రహ్మదేవుని శరణువేడిరి. బ్రహ్మ దేవతలను దోడ్కొని శ్రీమన్నారాయణుని శరణువేడెను. అపుడు శ్రీహరి అసురుని సంహరించి ధర్మసంస్థాపన మొనరించెదనని దేవతల కభయమొసంగెను. ఆవిషయము నెఱింగి శంకరుడు వైకుంఠమున కరుదెంచెను. శ్రీహరిచే సత్కారములంది సుఖాసీనుడై ఇట్లు పలికెను :- 'అచ్యుతా! గార్దభనిస్వనుడు నాభక్తుడు, వానికి నెవ్వరును కీడొనరింప జాలరు. నాచే అమోఘములైన వరములను బొంది అతడు మృత్యువు లేని వాడైనాడు' శ్రీహరి ఇట్లుపలికెను :-

'సదాశివా'! 'జాతస్య మరణం ధృవమ్'. ఆ అసురుడు మరణింపక తప్పదు వాని అధర్మమే వాని మృత్యువునకు కారణము కాగలదు. అనతికాలములోనే వానిని సంహరించి దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణ మొనరించెదను'. శంకరు డిట్లుపలికెను. 'మాధవా! గార్ధభనిస్వనుని సంహరించుట అసంభవము నీ వట్లొనరించినచో నేను నీకు దాస్య మొనరించెదను. ఇదియే నాశపథము'.

శ్రీహరి శంకరుని ప్రతిజ్ఞ నాలకించి మందహాసముచేసి మౌనమువహించెను.

శ్రీమన్నారాయణుడు విశ్వమోహినీరూపమును ధరించి గార్ధభనిస్వనుని యంతఃపురముచెంత నున్న ఒక పర్వతముపై అవతరించెను. ఆ అందాలరాసి సుమధుర స్వరముతో సామవేదగాన మొనరింపసాగెను. ఆ గానము నాలకించి పరవశుడై అసురేశ్వరుడు పర్వతాగ్రమున కరుదెంచి కోటికందర్పసౌందర్యరాసి యగు మోహినిని గాంచి పరమాశ్చర్య చకితుడై ఇట్లుపలికెను. సౌందర్యరాసీ! నేను త్రైలోక్య నాథుడను. నీ వెవ్వరిదానవు? ఏలోకమునుండి అరుదెంచితివి? నీమధురగానము నాలకింపగనే నామేను పులకించినది. నీ సౌందర్యమును గాంచగనే నామనస్సు నీ కంకితమైనది. సుందరాంగీ! నన్ను గ్రహింపుము. నాకు పట్టపురాణివై సుర లోక భోగముల ననుభవింపుము'. అపు డా మోహిని 'నాతో ఆడిపాడి నన్ను గెలిచినచో అట్లేయొనరింతు'ననెను. అసుర

సార్వభౌముడు మోహితుడై మోహినితో ఆటపాటలయందు మైమరిచిపోయెను. మోహిని ఆ అసురునకు అమృత మని సురా పాత్ర నందించెను. ఆతడు పరస్త్రీ వ్యామోహముచే సురను సేవించి జాగ్రన్నిద్రావస్థలకు నడుమనుండు స్థితిని పొందెను.

శ్రీమన్నారాయణుడు సమయ మాసన్నమయిన దని గ్రహించి మోహినీరూపమును విసర్జించి వృకనారాయణునిగా అవతరించెను. బ్రహ్మాది దేవతలందఱు ఆ వృకనారాయణ మూర్తిని అనేకవిధముల స్తుతింపసాగిరి.

'మహావాలో మహాపాదః వృకః పర్వతసన్నిభః' ।

శ్రీవృకనారాయణుడు సుదీర్ఘమైన వాలమును కలిగి యుండెను (అదియే కాలము). పెద్దపాదములను కలిగి యుండెను (అవియే సకలవిశ్వసముదాయములు), పర్వతాకారుడై యుండెను. శ్రీవృకావతారుడు తనమహావాలముతో గార్ధభనిస్వనుని బంధించి కాలసర్పములవంటి తనవాడినఖములతో చీల్చిచెండాడెను. గార్ధభనిస్వనుని దేహమునుండి ఒక వెలుగు బయలుదేరి శ్రీవృకనారాయణుని పాదములందు విలీనమయ్యెను. దేవతలు పుష్పవర్షమును గురిపించిరి. బ్రహ్మాదులు అనేకవిధముల శ్రీహరిగుణములను గానము చేసిరి.

శివుడు ఆప్రదేశమున కరుదెంచి శ్రీహరితో నిట్లు

పలికెను "జగన్నాథా! జయము నీదే! నేటినుండి నేను నీసేవకుడనైతిని"

అపుడు శ్రీమన్నారాయణు డిట్లుపలికెను. "సదాశివా! నీవు నాకు పూజ్యుడవు, సేవలొనరింపబని లేదు."

'శ్రీహరీ! నేను నిన్నెల్లప్పు డారాధించుచునే యుందును. మనము శపథముల నొనరించితిమిగదా! కావున నీవు నా సేవల నొందవలసినదే' యని శంకరుడనెను.

అందులకు శ్రీమన్నారాయణుడు "భక్తవశంకరా! నీవు లింగస్వరూపుడవు, నీ వీరూపమున నుండ నేను నీచేత సేవలనొందజాలను. రాబోవుకల్పములలో నేను దుష్టశిక్షణార్థమై అవనిపై శ్రీరామచంద్రునిగా అవతరింపగలను. ఆ యా అవతారములలో నాశక్తి యగు సీత నానుండి దూరమగును. ఆమె లేని నేను అవతారకార్య మొనరింపలేను. ఆ అవతారములో నీవు ఆదిపరాశక్తిసహితముగ నా యంశను బొంది శ్రీఆంజనేయుడవై అవతరించి నీప్రతిజ్ఞాపాలన మొనరింపుము. శక్తిదూరమైన నాకు నీనవ్యశక్తిని ప్రసాదించి నన్ను పరిపూర్ణునిగా నొనరింపుము. దుష్టశిక్షణలో శిష్టరక్షణములో నాతో కలసి పాల్గొనుము. భగవంతుడవైననీవే భక్తునిగా అవతరించి పరమభక్తులయాచరణ మిట్లుండవలెనని ఆచరించి సకల విశ్వములకు చూపింపుము. సకలవిశ్వములందు గల భక్తులకు రక్షకుడవై, పతితపావనుడవై, సకలదుష్టసంహారకుడవై,

మోక్షప్రదాతవై, ఐశ్వర్యదాయకుడవై, సచ్చిదానంద స్వరూపుడవై, శ్రీహరిహరులయేకరూపుడవై ప్రకాశింపుము, మమ్ముల నందరిని రక్షింపు' మనిప్రార్థించెను.

శ్రీహరి పలికిన వచనముల నాలకించి ఆశుతోషుడైన శివుడు తథాస్తనిపలికెను. సకలదేవతలు మహర్షులు పరమానందభరితులై జయజయధ్వానముల నొనరించిరి.

కాలాగ్ని రుద్రావతారుడు శ్రీఆంజనేయుడు

శివలోకములో సతీశివులు రామనామ మాధుర్యము నాస్వాదించుచుండిరి. ప్రసంగవశమున పరమేశ్వరుడు సతీదేవితో నిట్లు పలికెను.'మహామాయా! ఎవని నామస్మరణముచే నామేను పులకించునో ఆ నాస్వామి భూమిపై దుష్టశిక్షణార్థము అవతరించ నున్నాడు. దేవతలందరు భగవంతుని సేవించుటకు అవనిపై అవతరించెదరు. నేనుకూడ శ్రీరామ సేవకుడనై నామనోరథమును సఫలము చేసికొందును'.

శంకరుని వచనముల నాలకించి జగజ్జనని కొంచమాలోచించి ఇట్లుపలికెను- 'నాథా! రావణుని సంహరించుటకు భగవంతుడు అవతరింపనున్నాడు. రావణుడు మీకు అనన్య భక్తుడు, ధన్యజీవి, అట్టి పరమభక్తుని సంహారకార్యములో మీరెట్లు పాల్గొనగలరు'?

అపుడు శంకరుడు మందహాసముచేసి ఇట్లుపలికెను. 'దేవీ రావణాసురుడు నాభక్తుడైనను నాయొక్క కాలాగ్ని రుద్రాంశను మఱచెను. దేవీ! నేను పదునొకండు రూపములలో నుందును. రావణుడు తనదశశిరముల నర్పించి నాపదిరూపములను మాత్రమే ఆరాధించెను. కాని కాలాంతకమైన నా కాలాగ్ని రుద్రాంశను మఱచెను. రావణుడు పూజింపక వదలిన కాలాగ్ని రుద్రాంశతో నేను అవతరించి శ్రీరామచంద్ర ప్రభువును సేవించెదను. రావణునితో యుద్ధ మొనరించెదను'.

పరమేశ్వరుడే ఆదిపరాశక్తితో గూడి, శ్రీమన్నారాయణాంశను బొంది అవనిపై అంజనేయుడై అవతరించెను. అనేక కల్పములలో ఆ సదాశివుడు అనేకావతారములను ధరించెను. ఆయనంతావతారములలో తొమ్మిది అవతారములు సుప్రసిద్ధములు.

శ్రీ ఆంజనేయుని నవావతారములు

పరాశరసంహిత ననుసరించి శ్రీఆంజనేయుని తొమ్మిది యవతారములు అత్యంత ప్రసిద్ధములు.

శ్లో॥ ఆద్యః ప్రసన్నహనుమాన్ ద్వితీయో వీరమారుతిః ।
తృతీయో వింశతిభుజః చతుర్థః పంచవక్త్రికః ॥
పంచమోఽష్టాదశభుజః శరణ్యస్సర్వదేహినామ్ ।
సువర్చలాపతిష్షష్ఠః సప్తమస్తు చతుర్భుజః ॥
అష్టమః కథితశ్శ్రీమాన్ ద్వాత్రింశద్భుజమండలః ।
నవమో వానరాకార ఇత్యేవం నవరూపధృక్ ॥
(శ్రీ పరాశరసంహిత 60వ పటలము)

1. ప్రసన్న హనుమదవతారము, 2. వీరాంజనేయావతారము, 3. వింశతి (ఇరువది) భుజాంజనేయావతారము, 4. పంచముఖాంజనేయావతారము, 5. అష్టాదశ (పదునెనిమిది) భుజాంజనేయావతారము, 6. సువర్చలా హనుమదవతారము, 7. చతుర్భుజ (నాలుగు) ఆంజనేయావతారము, 8. ద్వాత్రింశత్ (ముప్పదిరెండు) భుజాంజనేయావతారము, 9. వానరాంజనేయావతారము.

విజయు డను క్షత్రియుడు ప్రసన్నాంజనేయుని ఆరాధించి భవబంధవిముక్తుడై పరమపదమును బొందెను. మైందు డను భక్తుడు వీరాంజనేయు నుపాసించి లోకములను సాగరమున తేల్చగల్గెను. బ్రహ్మదేవుడు వింశతిభుజాంజనేయోపాసన మొనరించి సృష్టికర్త కాగలిగెను. విభీషణకుమారు డగు నీలుడు పంచముఖాంజనేయుని పూజించి చరితార్థుడయ్యెను. దుర్వాసమహర్షి అష్టాదశభుజాంజనేయు నుపాసించి యోగులలో అగ్రగణ్యుడయ్యెను. శ్రీహీను డగు ధ్వజదత్తు డను బ్రాహ్మణుడు సువర్చలాహనుమదీశ్వరు నుపాసించి శ్రీమంతు డయ్యెను. కపిలు డను బ్రాహ్మణుడు చతుర్భుజు డగు హనుమంతు నారాధించి జననమరణచక్రమును ఛేదించి పరమ పదమును బొందెను. సోమదత్తు డను రాజు రాజ్యభ్రష్టు డయ్యెను. ఆ నరపతి ద్వాత్రింశద్భుజాంజనేయు నుపాసించి సకలరాజ్యమును మరల పొంది చక్రవర్తి కాగలిగెను. గాలు

డను కిరాతుడు వానరాంజనేయుని పూజించి కుష్ఠవ్యాధినుండి విముక్తుడయ్యెను.

అసంఖ్యాకు లగు దేహధారులు శ్రీ ఆంజనేయు నుపాసించి ఇష్టసిద్ధులను, శాంతిని, పరమపదమును బొంది చరితార్థులైరి. ఎవరైతే శ్రీహరిహరులను హనుమత్స్వరూపముగా భావనచేయుదురో వారు ధన్యులు.

శ్లో॥ ఏకో దేవ స్సర్వద శ్శ్రీహనుమాన్
ఏకోమంత్ర శ్శ్రీహనుమత్ప్రకాశః
ఏకోమూర్తిః శ్రీహనుమత్స్వరూపా
చైకం కర్మ శ్రీహనూమత్సపర్యా॥ (ప. స)

అన్నింటిని ప్రసాదింపగల శ్రీహనుమంతుడే ఏకైక దైవము. శ్రీ ఆంజనేయుని దివ్యమహిమలను ప్రకాశింపజేయు మంత్రమే ఏకైకమంత్రము. శ్రీ హనుమంతునిరూపము గల విగ్రహమే ఏకైక అర్చావిగ్రహము. శ్రీ హనుమదారాధనా సేవాదులే జీవుని నిజమైన కర్మములు.

శ్లో॥ అంజనా సుప్రజావీర-పార్వతీశ్వరసంభవః
సమర్థోఽసి మహావీర-మహాబల పరాక్రమః
నరాణాం చ సురాణాం చ -ఋషీణాం చ హితాయ వై॥

శ్రీ అంజనాకుమారా! నీవు పార్వతీపరమేశ్వరులనుండి అవతరించినవాడవు. మహావీరుడవు, మహాబలపరాక్రమవంతుడవు. నీవు దేవతలకు, మానవులకు, ఋషులకు హితమొనరించువాడవు.

శ్రీ హనుమదవతరణము

చైత్రశుక్ల పూర్ణిమా మంగళవారము శుభసమయమున భగవాను డగు శివుడు తనకు పరమారాధ్యు డగు శ్రీరాముని మునిమనోమోహక మగు అవతారలీలను దర్శించుటకు, ఆయనకు సహాయముచేయుటకు తన పదునొకండవ రుద్రాంశతో* అంజనాదేవికి పవనపుత్రుడు మహావీరుడు నగు హనుమానునిరూపమున ఈ భూమిపై నవతరించెను. కల్పభేదముచేత కొందఱు ఈయన చైత్రశుక్ల ఏకాదశీదినమున మఘానక్షత్రమున జన్మించినాడనియు, కొందఱు కార్తికకృష్ణ చతుర్దశీతిథియందును, కొందఱు కార్తికపూర్ణిమాతిథి యందును జన్మించెనని చెప్పుచున్నారు. ఈయన జన్మదినము మంగళవార మని కొందఱు శనివార మని కొందఱు

---

*యో వై చైకాదశో రుద్రో హనుమాన్ సమహాకపిః ।

అవతీర్ణ సహాయార్థం విష్ణోరమితతేజసః ॥

(స్కం. మాహే. కే. 8-99, 100)

పదునొకండవరుద్రుడే అమితతేజస్వి యగు విష్ణువునకు సహాయము చేయుటకు మహాకపి యగు హనుమానుని రూపమున నవతరించెను.

తలంచు చున్నారు * భావుకు లగు భక్తులను సర్వ తిథులు శ్రేష్ఠములే.

---

* (క) చైత్రే మాసి సితే పక్షే హరిదిన్యాం మఘాభిధే ।
నక్షత్రే స సముత్పన్నో హనుమాన్ రిపుసూదనః ॥
మహాచైత్రీ పూర్ణిమాయాం సముత్పన్నోఽఞ్జనీసుతః ।
వదంతి కల్పభేదేన బుధా ఇత్యాదికేచన ॥

(ఆనందరామాయణము, సారకాండ 13.162-63)

చైత్రశుక్ల ఏకాదశీదినమున మఘానక్షత్రమునందు శత్రునాశకు డగు హనుమానుడు జన్మించెను. కొందఱు విద్వాంసులు కల్పభేదము ననుసరించి చైత్రపూర్ణిమనాడు హనుమంతుడు జన్మించినా డని చెప్పు చున్నారు.

(ఖ) ప్రాదురాసీత్తదా తాం వై భాషమాణో మహామతిః ।
మేషసంక్రమణం భానౌ సంప్రాప్తే మునిసత్తమాః ।
పూర్ణిమాఖ్యే తిథౌ పుణ్యే చిత్రానక్షత్రసంయుతే ॥

(స్కంద పు. వైష్ణవఖం 40.42-43)

(గ) ఆశ్వినస్యాసితే పక్షే స్వాత్యాం భౌమే చతుర్దశ ।
మేషలగ్నేఽఞ్జనీగర్భాత్ స్వయం జాతో హరః శివః ॥

(వాయుపురాణము)

(ఘ) శుక్లాదిమాసగణనయా ఆశ్వినకృష్ణః కార్తిక
కృష్ణః. తులార్కే మేషలగ్నే సాయంకాలే
అతశ్చతుర్దశ్యాం సాయంకాలే జన్మోత్సవః ।

(హృషీకేశపంచాంగము, వారణాసి)

శివునియొక్క ఏకాదశ రుద్రావతారుడు, మారుతాత్మజుడు, కేసరీనందనుడు, అంజనాదేవి పుత్రుడు నగు హనుమాను డీ భూమిపై నవతరించిన సమయమున ప్రకృతియంతయు మనోహరముగ నుండెను. దిక్కులు ప్రసన్నము లయ్యెను. సూర్యదేవుని కిరణములు సుఖకరముగను, శీతలముగను నుండెను. సెలయేళ్ళలో స్వచ్ఛమైన నీరు ప్రవహించుచుండెను. పర్వతములు కుతూహలముతో ఆంజనేయునిరాకకై యెదురు చూచుచుండెను. జలపాతములు ప్రసన్నముగ నెగురుచు గతి శీలములై యుండెను. వనములలోను ఉపవనములలోను, ఉద్యాన వనములలోను వివిధము లగు రంగులు గలిగిన మనోహరము లగు పుష్పములు వికసించియుండెను. వానిపై భ్రమరములు ధ్వనిచేయుచు తిరుగుచుండెను. మలయానిలము మెల్లగ వీచుచుండెను.

శంకరుడు అంజనాదేవికి పుత్రరూపమున నవతరించెను. జననకాలమందె హనుమానునిసౌందర్యము సాటిలేనిదిగను, వర్ణింప నలవిగానిదిగను నుండెను. ఆయనశరీరకాంతి పింగళ వర్ణము; రోమములు, నేత్రములుగూడ పింగళవర్ణముగనే యుండెను. ఆయన విద్యుత్కాంతితో సమానమైన, సువర్ణ నిర్మితమైన, మనోహరమైన కుండలములను ధరించెయే అంజనా దేవిహృదయమునుండి అవతరించెను. అతనిశిరస్సుపై మణిజటిత మగు కిరీటము శోభిల్లుచుండెను. కౌపీనమును, అంగవస్త్రమును ధరించియుండెను. విశాల మగు అతనివక్షఃస్థలమున యజ్ఞో

పవీతము, హస్తమున వజ్రము, కటిప్రదేశమున ముంజగడ్డితో చేసిన మొలత్రాడు శోభిల్లుచుండెను. తనపుత్రుని యలౌకిక మగు రూపసౌందర్యమును జూచినంతనె అంజనాదేవి యానందమునకు నవధులు లేకపోయెను.

పవిత్ర మగు నీభూమిపై హనుమంతుడు అడుగిడినంతనె దశదిశలయందు హర్షోల్లాసములు వ్యాపించెను. కపిరాజగు కేసరియొక్క ఆనందమున కవధులు లేకపోయెను. దేవతలు, ఋషులు, కపులు, పర్వతములు, సరస్సులు, నదులు, సముద్రములు, పశుపక్షులు, భూమి, సర్వము పులకించినది. అంతటను ఆనందసామ్రాజ్యము వ్యాప్త మైనట్లుండెను.

పరాశరసంహితలో శ్రీహనుమదవతారప్రసంగము

ఒకప్పుడు మైత్రేయమహర్షి శ్రీపరాశరమహర్షిని ప్రశ్నించి "మహాభాగా! శ్రీ ఆంజనేయు డను నామముతో ప్రసిద్ధమైన భగవదవతారమును ప్రవచింపుము. ఆత డెవ్వడు,? ఎవరికుమారునిగా అవతరించెను? ఏ యే దివ్యలీలల నొనరించెను? అతని అవతార మెట్టిది? వర్ణింపుము" అనియడుగగా శ్రీపరాశరుడు ఇట్లు పలికెను.

అసురుల యకృత్యములతో అవని ఆక్రాంతమయ్యెను. భూదేవిప్రార్థనలను మన్నించి బ్రహ్మశివాదులు శ్రీమన్నారా

యణుని అవనిభారమును హరింపుమనియు అసురసంహారకుని ప్రసాదింపుమనియు ప్రార్థించిరి.

అపుడు శ్రీహరి భక్తరక్షణ మాలోచించి రాక్షసులనాశము తప్పక జరుగునని పలికెను. తదనంతర మాయన శ్రీహరిహరమహా తేజములను సంగ్రహించి సదాశివునందు ప్రవేశపెట్టెను. ఈ తేజము మహావానరునిగా ఆవిర్భవించి అసురనాశన మొనరింపగలదని పలికెను. తానుకూడ అవతరించి దుష్టశిక్షణము శిష్టరక్షణము చేయగలనని అభయమొసంగెను.

పరమేశ్వరుడు పార్వతితో కలసి భూమండలముపై విహరించుచు వేంకటాచలము చేరెను. ఆపర్వతముపై సజ్జనులకు శరణ్యుడైన శ్రీనివాసుడు విరాజిల్లియున్నాడు. ఆదిదంపతులిద్దరు శేషాచలముపై పుష్పోద్యానముల చెంత, సరస్సుల చెంత విహరింపసాగిరి. అదేసమయమున కింపురుషలోక వాసులైన వానర దంపతులు క్రీడించుటను పార్వతిగాంచెను. ఆమెసం తానేచ్ఛచే ఆదిదేవుని సమీపించెను. పరమేశ్వరుడు వానరరూపమును ధరించి వేయిసంవత్సరములు పార్వతీదేవిపై తన మనస్సును లగ్నమొనరించి క్రీడింపసాగెను. తుదకు శ్రీమహాదేవునినుండి శ్రీహరిహర తేజము బయల్వెడలి పార్వతిని సమీపించెను. ఆమె ఆమహా తేజమును భరింపలేక దానిని అగ్నిదేవున కొసంగెను. ఆయన గూడ దానిని భరింపలేక సూక్ష్మరూపుడైన వాయువున కొసంగెను.

ఆసమయమందే వేంకటాచలముపై సత్ప్రతప అంజన ఘోరతపమాచరించుచుండెను. శంకరుని యోగ సారము ఆ శ్రీహరిహర తేజమును వాయుదేవుడు ఆ దేవి కొసంగెను. ఆ మహా తేజమునుండి శ్రీహరిహరస్వ డైన శ్రీ ఆంజనేయు డవతరించెను.

శ్లో॥ వైశాఖే మాసి కృష్ణాయాం దశమీామందసంయు
పూర్వప్రోష్ఠపదాయుక్తా తథా వైధృతిసంయుతె
తస్యాం మధ్యాహ్నవేళాయాం జనయామాస వై స
మహాబలం మహాసత్త్వం విష్ణుభక్తిపరాయణమ్ ॥
(పరాశరసంహిత 6వ పట

వైశాఖమాసమున కృష్ణపక్షమందు దశమీతిథి శనివ కాగా పూర్వభాద్రానక్షత్రము వైధృతీయోగము గల మధ్యాహ్నసమయమున అంజన పుత్రుని కనినది. అతడు బలసంపన్నుడు, మహాసత్త్వసంపన్నుడు, విష్ణుభక్తితత్ప

శ్లో॥ సర్వదేవమయం వీరం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మకమ్
వేదవేదాంగతత్త్వజ్ఞం సర్వవిద్యావిశారదమ్
సర్వబ్రహ్మవిదాం శ్రేష్ఠం సర్వదర్శన సమ్మతమ్
మాణిక్యకుండలధరం దివ్యపట్టాంబరాన్వితమ్
కనకాచలసంకాశం పింగాక్షం హేమమాలినం
స్వర్ణయజ్ఞోపవీతం చ మణినూపురశోభితమ్

ధ్వజవజ్రాంకుశచ్ఛత్ర-పద్మరేఖాంఘ్రిసంయుతం ।
దీర్ఘ లాంగూలసహితం-దీర్ఘకాయం మహాహనుమ్ ॥
కౌపీనకటిసూత్రాభ్యాం విరాజంతం మహాభుజం ।
ఆశ్చర్యభూతం లోకానాం-వజ్రసంహననం కపిమ్ ॥
సర్వలక్షణసంపన్నం కిరీటకనకాంగదం ।
ప్రభయాఽమితయా విష్ణోరవతారమివావరమ్ ॥
(పరాశరసంహిత 6వ పటలము)

సకలదేవతలు తానే యైనవాడు, బ్రహ్మవిష్ణుశివ స్వరూపుడైన సృష్టిస్థితిలయాత్మకుడు, వేదవేదాంగములతత్త్వ మెరింగినవాడు, సకలవిద్యలందు పరిపూర్ణుడు, బ్రహ్మజ్ఞాను లందరిలో శ్రేష్ఠుడు, సర్వదర్శనములకు సమ్మతమైనవాడు, మాణిక్యములు పొదిగిన కుండలములనుధరించినవాడు, దివ్యము లగు పీతాంబరములను ధరించినవాడు. మేరుపర్వతసమానుడు, పింగాక్షుడు, స్వర్ణమాలికలను సువర్ణయజ్ఞోపవీతమును ధరించిన వాడు, మణిసమన్వితములైన నూపురములను ధరించి శోభిల్లు వాడు, ధ్వజము వజ్రము అంకుశము ఛత్రము పద్మము అను రేఖలతో కూడిన పాదపద్మములు కలవాడు, పెద్దహనువు (దవడ) కలవాడు, పొడవైన వాలముగలవాడు, దీర్ఘమైన కాయము (శరీరము) కలవాడు కౌపీనమును మొలత్రాడును ధరించినవాడు, మహాబాహువులుకలవాడు, లోకములకు ఆశ్చ ర్యమును గలిగించువాడు, వజ్రదేహముకలవాడు, వానర

రూపుడు, సమస్తశుభలక్షణములు కలవాడు, కిరీటమును బంగారుభుజకీర్తులను ధరించినవాడు, నగు శ్రీ ఆంజనేయుడు అమితమగు కాంతిచే వేరొక శ్రీమన్నారాయణావతారమా యనునట్లుండెను.

శ్లో॥ పపాత పుష్పవృష్టిశ్చ-నేదుర్దుందుభయో దివి ।
నన్నృతుర్దేవగంధర్వా-స్తుష్టువుస్సిద్ధచారణాః
వనే వాయుస్సుఖస్పర్శం సరితో నిర్మలోదకాః ॥
—పరా. సం. 6వ పటలము.

ఆముహూర్తములో పుష్పవర్షముగురిసెను, దివియందు దుందుభులు మ్రోగెను. దేవతలు గంధర్వులు నృత్యము లొనరించిరి, సిద్ధులు చారణులు స్తోత్రములొనరించిరి. వాయువు వనమున సుఖస్పర్శకలిగించునువీచినది. నదులు స్వచ్ఛనిర్మల జలములతో పరిపూర్ణములైయుండెను.

బాల్య కాలము

అంజనాదేవి తన ప్రియపుత్రుడగు హనుమంతుని మిగుల శ్రద్ధతోను, ప్రేమతోను పెంచుచుండెను. కేసరిగూడ కుమారునిపై నెంతగనో ప్రేమచూపుచుండెను. హనుమానుడు సంతోషముతో కిలకిలయనిధ్వని చేయుచుండగా అంజనాకేస రులుఆనందమగ్నులగుచుండిరి. వానిబాల్యక్రీడలు మిగులఆకర్ష కములుగను, సుఖకరములుగను, అద్భుతములుగను నుండెను.

ఒకనాటిమాట. కేసరి యెచటికో వెడలెను. అంజన గూడ బాలుని ఉయ్యాలలో పరుండబెట్టి ఫలపుష్పముల

దెచ్చుటకై వనమునకు వెడలెను. బాలు డాకలిగొనెను. తల్లి సమీపమున లేదు. అతడు కాలుసేతుల నాడించుచు వడ్వ సాగెను. వెంటనే వానిదృష్టి తూర్పుదిక్కుపై బడెను. అప్పు డరుణోదయమగుచుండెను. ఆతడు సూర్యుని యరుణబింబ మును ఎఱ్ఱనిపండని తలంచెను.*

తేజస్సునకు పరాక్రమమునకు వయస్సుతో నిమిత్తము లేదు. ఇచట హనుమంతునిరూపమున అంజనాదేవియొడిలో ప్రళయంకరు డగు శంకరుడు ఏకాదశరుద్రాంశతో క్రీడించు చుండెను. వాయుదేవుడు మొదటనే బాలునకు నెగురు శక్తిని ప్రదత్తముచేసెను. దానివలన హనుమంతుడు వెంటనే యెగిరి వాయువేగముతో ఆకసమునకు పోవుచుండెను. వానియావేగమును జూచి దేవదానవయక్షాదులు విస్మితులై యిట్లుపలుకసాగిరి- 'ఈ వాయుపుత్రుని వేగముతో సమాన మగు వేగము స్వయముగ వాయువునకు గాని గరుడునకుగాని మనస్సునకుగాని లేదు. ఇంతయల్పవయస్సులోనే వీని కింతటి వేగము, పరాక్రమము నున్న యౌవనకాలమున నింకయెంత శక్తి యుండునోగదా!'

(క) ఖ అధ్యాత్మరామాయణము 4-9-18, 19,

(*) అసౌ హి జాతమాత్రోఽపి బాలార్కఇవ మూర్తిమాన్।
గ్రహీతుకామో బాలార్కప్లువాంబరమధ్యతః ॥
(స్కంద పు. అవంతీఖండము, చతురశీతిలింగ మాహాత్మ్యము 79-21)

తనపుత్రుడు సూర్యునివైపు వెడలుచుండుట చూచి వాయుదేవుడు "సూర్యుని తీక్ష్ణకిరణములు నా యీ బాలుని కెట్టి బాధను కలుగజేయకుండుగాక' యని భావించి మంచు వలె శీతలుడై వానివెంటపోసాగెను.

సూర్యదేవుడు గూడ తనవైపు వచ్చునీయలౌకిక బాలుని జూచెను. పవనకుమారుడు తండ్రి వేగముతో తనవైపే వచ్చుచున్నాడనియు, వానిరక్షణకై వాయుదేవుడుగూడ వెంట వచ్చుచున్నాడనియు వెంటనే తెలిసికొనెను. "ఆహా! స్వయముగ చంద్రమౌళి యగు నీశ్వరుడే హనుమానుని రూపమున నన్ను ధన్యునిగా జేయుటకు నిటువైపు వచ్చుచున్నాడు. ఇది నాయదృష్ట" మని సూర్యుడు భావించెను. వెంటనే అగ్ని మయము లగు ఆతని కిరణములు చల్లబడెను. హనుమంతుడు సూర్యునిరథముపై గూర్చుండి ఆయనతో నాడుకొనసాగెను.

దైవికముగ నాదినము అమావాస్యాతిథియైనది. సింహికా పుత్రు డగు రాహువు సూర్యుని బట్టుకొనుటకు వచ్చెను సూర్యునిరథముపై గూర్చుండియున్న ఆ బాలుడు వానికంట బడెను. రాహువు బాలుని విషయమై ఆలోచింపక సూర్యుని పట్టుకొనుటకు ముందుకు బోయెను. వెంటనే హనుమంతుడు వానిని పట్టుకొనెను. వానివ్రజపు పిడికిలిలో బంధితుడై రాహువు గిలగిలతన్నుకొనసాగెను. చివర కెట్లో యతడు బ్రతికి బయటపడి పరుగిడెను. అతడు సరాసరి దేవేంద్రునికడకు జేరి

కనుబొమలను ముడివేసి క్రోధితుడై యిట్లుపలికెను- 'సురేశ్వరా! నాయాకలి తీరుటకై నాకు నీవు సూర్యచంద్రులను సమర్పించితివి, కాని యిపుడు నీ వీ యధికారమును మఱియొకని కేల యిచ్చితివి?"

ఆశ్చర్యమును గలుగజేయు రాహువుమాట విని యింద్రుడు వాని ముఖమును జూడసాగెను. అంతట రాహు విట్లు పలికెను- 'నేడు పర్వ సమయమగుటచే నేను సూర్యుని గ్రసించుటకు వానికడకు వెడలితిని. ఇంతకుమునుపే అచట నున్న మఱియొక రాహువు నన్ను పట్టుకొనెను. నె నెట్లో ప్రాణములను కాపాడుకొని యిచటకు వచ్చితిని".

కనులవెంట బాష్పములను రాల్చు రాహువుమాట విని యింద్రుడు మిగుల చింతితుడయ్యెను. అతడు తన సింహాసనమునుండి లేచి, ఐరావతము నధిరోహించి పైసంఘటన జరిగిన ప్రదేశమునకు వెడలెను. రాహువుగూడ వాని వెంట వెడలెను. శచీపతి ఆశ్చర్యచకితుడై రాహువునకు గూడ భయమును గలిగించినవాడు సూర్యునికడ నున్న ఆపరాక్రమవంతు డెవడై యుండునోపు అని తలంచుచుండెను.

రాహువు మిగులవేగముతో సూర్యునివైపు పరుగిడెను. వానిని జూచినంతనె హనుమానునకు ఆకలి గుర్తుకువచ్చెను. అతడు రాహువును సుందరమైన భక్ష్యముగా భావించి వానిపై బడెను.

'సురేశ్వరా! రక్షింపుము రక్షింపుము' అని యరచుచు రాహువు ఇంద్రునికడకు పరుగెత్తెను.

సురాధిపతి రాహువును రక్షించుటకు పరుగిడెను. రాహువు తప్పించుకొనిపోయిన పిమ్మట హనుమంతుడు ఐరావతమును జూచెను. మధురఫలముగా భావించి దానిపైకి దుమికెను. అపుడు హనుమానుని స్వరూపము ప్రజ్వలించు అగ్నివలె ప్రకాశించుచు భయంకరముగ నుండెను. ఇంద్రుడు భయపడెను, తన్ను కాపాడుకొనుటకై అతడు బాలునిపై వజ్రాయుధమును ప్రయోగించెను. అది హనుమానుని యెడమ దవడకు దగిలెను, దవడ విరిగెను. వెంటనే యతడు గిలగిల తన్నుకొనుచు పర్వతశిఖరముపైబడి మూర్ఛితుడయ్యెను.

అట్లు తనప్రియపుత్రుడు వజ్రాఘాతముచే గిలగిల తన్నుకొనుచు క్రిందపడుట చూచి వాయుదేవుడు ఇంద్రునిపై క్రుద్ధుడయ్యెను. శక్తిశాలి యగు వాయుదేవుడు తనగతిని నిరోధించి, పుత్రుని దీసికొని పర్వతగుహలోనికి ప్రవేశించెను.

త్రిలోకములయందలి సర్వప్రాణులశ్వాసలు నిలచిపోయెను. వారియవయవములసంధులు విడివడనారంభించెను. అందఱు ఎండినకట్టెలవలె అవసన్నులైరి. వారిసర్వధార్మిక కృత్యములు నిలచిపోయెను.

ప్రాణసంకటముచే భయబడిన ఇంద్రుడు, దేవతలు, గంధర్వులు, అసురులు, నాగులు, గుహ్యకులు మున్నగు

వారు ప్రాణరక్షణకై బ్రహ్మకడకు పరుగిడిరి. బ్రహ్మ అందఱిని వెంటనిడుకొని పర్వతగుహలోనికి వెడలెను. అచట వాయు దేవుడు తన పుత్రుని యొడిలో నుంచుకొని, హృదయమునకు హత్తుకొని దుఃఖాతిరేకముచే కన్నీటిని విడచుచుండెను. మూర్ఛితు డగు హనుమానునిశరీరకాంతి సూర్యాగ్నుల వలెను, సువర్ణమువలెను నుండుటచూచి చతుర్ముఖుడు అచ్చెరువందెను.

ఎట్టయెదుట నిలచియున్న బ్రహ్మదేవుని జూచినంతనె వాయుదేవుడు పుత్రుని యొడిలోనికి దీసికొని నిలువబడెను. అపుడు హనుమానుని కర్ణములయందు అలౌకికము లగు కుండలములు వ్రేలాడుచుండెను, శిరస్సున కిరీటము, కంఠమున హారములు, దివ్యము లగు నవయములపై స్వర్ణాభూషణములు శోభిల్లుచుండెను. వాయుదేవుడు బ్రహ్మదేవునిచరణములపై బడెను.

చతురాననుడు వాయుదేవుని లేవనెత్తి మిగుల ప్రేమతో అతడు కుమారునియవయవములను తనకరకమలము లతో నిమిరెను. బ్రహ్మకరస్పర్శచే పవనపుత్రుడు మూర్ఛ నుండి తేరుకొని, లేచి కూర్చుండెను. తన పుత్రు డట్లు జీవితు డగుటచూచి జగత్తునకు ప్రాణస్వరూపు డగు వాయు దేవుడు వెనుకటివలె వీచసాగెను. దానివలన మూడులోకము లకు మరల ప్రాణములు వచ్చినట్లుండెను.

బ్రహ్మ సంతుష్టుడై హనుమంతునకు వరముల నిచ్చుచు "ఈబాలునకు బ్రహ్మశాపము తగులదు, వీనియవయవములను ఏశస్త్రాస్త్రములుగూడ ఎప్పుడును ఛేదింపజాల" వనిపలికెను.

మరల ఆయన దేవతల నుద్దేశించి 'దేవతలారా! అసాధారణు డగు నీబాలుడు భవిష్యత్తులో మీయందఱకు పరమ హితమును జేకూర్చువాడగును, అందువల్ల మీరు వీనికి వరముల నీయు' డని పలికెను.

దేవేంద్రుడు వెంటనే ప్రసన్నుడై హనుమానుని కంఠమును వాడని కమలమాలతో నలంకరించి యిట్లుపలికెను -'నేను ప్రయోగిచింన వజ్రాయుధముచే నీబాలునిదవడ విరిగిపోయినది, అందువలన ఈకపిశ్రేష్ఠుడు నేటినుండి హనుమంతు డనుపేరుతో పిలువబడును*. ఇంతేకాక యీబాలునిపై నావజ్ర మెట్టి ప్రభావమును జూపజాలదు, వీని శరీరము నావజ్రముకంటెను మిగుల కఠినముగ నుండగలదు."

అచటనే యున్న సూర్యదేవుడు 'నేను వీనికి నా తేజస్సులోనిశతాంశము నిత్తును, దానితో పాటు తగినసమయమున విద్యను బోధించి వీనిని శాస్త్రమర్మజ్ఞునిగా జేయుదును, ఇతడు సాటిలేనివిద్వాంసుడు, వక్తయు నగు'నని పలికెను.

---

* మత్కరోత్సృష్టవజ్రేణ హనురస్యయథా హతః ।
నామ్నా వై కపిశార్దూలో భవితా హనుమానితి ॥
(వా. రా. 7-36-11).

"నాపాశముచేత జలముచేత నిత డెప్పుడును సురక్షితము గనే యుండు'నని వరుణుడు పలికెను.

"ఇతడు రోగరహితుడుగ నుండును, నాదండమువలన వీని కెప్పుడును మరణము సంభవింప"దని యముడు పలికెను.

పింగళవర్ణుడు, యక్షులకు రాజు నగు కుబేరు డిట్లు పలికెను-"యుద్ధమున వీని కెప్పుడును విషాదముకలుగదు, నాగదనుండి వీనికి రక్షణకలుగును. నాపరివారమైన యక్ష రాక్షసులచే నిత డెప్పుడును పరాజితుడుకాడు."

"ఇతడు నాచేతగాని, నా ఆయుధములచేతగాని ఎప్పుడును వధ్యుడుగా"డని శంకరుడు వరమిచ్చెను.

విశ్వకర్మ యిట్లుపలికెను-'ఈబాలుడు నాచే నిర్మితములైన శస్త్రాస్త్రములచే నెల్లప్పుడును సురక్షితుడై యుండగలడు'.

ఇట్లు దేవతలందఱు అమోఘము లగు వరముల నిచ్చిన పిమ్మట బ్రహ్మదేవుడు మిగుల ప్రసన్నుడై ఇతడు దీర్ఘాయుష్మంతుడు, మహాత్ముడు, సర్వవిధము లగు బ్రహ్మదండములచే నవధ్యుడు నై యుండగల' డనిపలికెను.

ప్రసన్ను డగు చతురాననుడు వాయుదేవునితో మఱల యిట్లుపలికెను-'వాయుదేవా! నీ యీ పుత్త్రుడు శత్త్రువులకు భయంకరుడు; మిత్త్రుల కభయప్రదాతయు నగును. వీని నెవ్వ

బును యుద్ధమున జయింపలేరు. ఇత డిచ్ఛానుసారముగ రూప మును ధరించి తలంచినచోటికి వెడలగలడు. వీనిగమనము అవ్యాహతము. ఇతడు మహాయశస్వియగును. అద్భుతములు, రోమాంచకారకములు నగు కార్యముల జేయును.'

ఇట్లు వరముల నిచ్చి బ్రహ్మాదిదేవతలు, మహర్షులు తమ తమ నెలవులకు వెడలిరి.

ఋషులు శాపము

బాలు డగు హనుమంతుడు మిక్కిలి చంచలుడు, అల్లరివాడు, పైగా ప్రళయంకరు డగు శంకరునియవతారము, కపిశాబకము, మీదు మిక్కిలి దేవతలచే నమోఘము లగు వరములను బొందినవాడు. వీనియల్లరికి తల్లిదండ్రులు మిక్కిలి ప్రసన్ను లగు చుండిరి. సింహముతోకను బట్టుకొని దానిని నలువైపుల త్రిప్పుట, ఏనుగును బట్టుకొని దానిబలమును పరీక్షించుట అను పనులు తఱచుగ వానికి నిత్యక్రీడలై యున్నవి. ఒక్కొక్కప్పు డతడు పెద్దపెద్దచెట్లను సమూలముగ పెఱికివేయును. ఈత డెగిరి యెక్కని పర్వతశిఖర మేదియులేదు. దుర్గమము లగు వనములను, పర్వతములను సంపూర్ణముగ నితడు చూచియే యున్నాడు.

వన్యప్రాణుల కితడన్న భయము, కాని యవి మనస్సులో వానిని ప్రేమించుచుండును. ఇతడు సర్వప్రాణులకు మిత్రుడు, రక్షకుడు నై యున్నాడు. సబలు డెవ్వ డైన దుర్బలుని

బాధించిన బాలుడగు హనుమంతుడు ఊరకుండువాడుగాడు. ఇతడొక చెట్టునుండి మఱియొక చెట్టుపైకి దుముకుచు కొన్ని యామడలదూరము వెడలును. తనబరువుచే నేచెట్టుకొమ్మయైన విరుగునని సందేహము గలిగినచో వెంటనే యతడు తేలిక యగును.

వరములవలన గలిగిన శక్తితో హనుమానుడు ఋషుల యాశ్రమములలోనికి వెడలును. అచట వారికి కష్టమును గలిగించు పనులజేయుచుండును. ఒకఋషియాసనమును మఱియొకఋషి సమీపమున నుంచును. ఒకనిమృగచర్మమును కప్పుకొని చెట్టుపైకి ఎగురును, లేదా దాని నచ్చటే వ్రేలాడ వేయును. ఒకనికమండలములోని నీరును పారబోయును, మఱియొకనికమండలమును పగులగొట్టును లేదా నీటిలో పార వేయును.

హనుమంతుడు జపముచేసికొను మునులయొడులలో గూర్చుండును. అహింసాపరాయణుడగు ముని ధ్యానస్థుడై జపముచేసికొనుచుండగా నితడు ఆయనగడ్డమును లాగిపారి పోవును. ఒకనికౌపీనమును, మఱియొకనిపారాయణ గ్రంథమును పండ్లతోను చేతులతోను బట్టుకొని అటునిటు విసరి వేయుచుండును. స్రుక్స్రువాదులను విఱుగగొట్టును, మహాత్ముల యజ్ఞపాత్రలను పగులగొట్టును. కష్టముతో సంపాదించు కొనిన నారచీరలను చింపిపారవేయును. బ్రహ్మాది దేవతలు

వరము లిచ్చియుండుటచే ఋషులు బాలహనుమాను నేమియు ననలేక ఖిన్నులుండిరి, కాని వాని బాధలకు మాత్రము తట్టుకొన జాలకుండిరి. తమమూఢాచారములను ఖండించుటకే ఆంజనేయు డట్లొనర్చించినాడని ఋషులు తెలుసుకొన లేకపోయిరి.

మెల్ల మెల్లగ హనుమంతుడు విద్యాధ్యయనమునకు దగిన వయస్సు గలవాడయ్యెను, కాని వీనియల్లరిమాత్ర మట్లే యుండెను. తల్లిదండ్రులుగూడ చాల చింతితులైరి. వారు తమ ప్రియపుత్రున కెన్నియో విధముల బోధించిరి, ఎన్నియో విధముల యత్నించిరి. కాని యతడు తనయల్లరిని మానలేదు. చివరకు అంజనాదేవి, కేసరి ఋషులకడకు వెడలిరి. ఋషులు గూడ తమకష్టగాథలను వారికి తెలియజేసిరి. ఆదంపతులు వినయపూర్వకముగ ఋషుల కిట్లు విన్నవించుకొనిరి. "తపోధనులారా! మా కీబాలు డెన్నియోదినముల పిమ్మట కఠోర తపఃప్రభావముచే లభించినాడు. మీరు వీని ననుగ్రహింపుడు. విద్యాసంపన్నుడగునట్లుగ వీని నాశీర్వదింపుడు. మీదయ వలన వీనిస్వభావము మారవచ్చును. దీనుల మగు మమ్ము కరుణింపుడు."

'వీనికి అమిత మగు తన బలపరాక్రమములన్న గర్వము మెండుగానున్నది. తన బలమును మరచినచో వీనికి యథార్థ మగు మేలుగలుగు'నని ఋషులు తలంచిరి.

'ఈ బాలుడు దేవతలకు హితమును జేకూర్పగలడు, భగవాను డగు శ్రీరామచంద్రునకు అనన్యభక్తుడగును.

అనుగతు డగు భక్తునకు బలాహంకార ముండుట ఉచితము గాదు. దీనభావముతోడనే ప్రభువునకు సేవచేయగలుగు'నని కొందఱు వయోవృద్ధు లగు ఋషులు భావించిరి.

ఈ కారణముచే భృగువుయొక్క, అంగిరసునియొక్క వంశములలో జన్మించిన ఋషులు హనుమంతు నిట్లు శపించిరి- 'వానరవీరా! నీ వేబలము నాశ్రయించి మమ్ము బాధించు చున్నావో దానిని మాశాపముచే మోహితుడవై బహు కాలము మఱచియుందువు. నీబలమునుగూర్చి నీ వేమియు నెఱుంగజాలవు. ఎవరైన నీ కీర్తిని గుర్తుకుదెచ్చినపుడు నీబలము పెరుగును.'*

తాపసు లిట్లు శపించుటచే పవనకుమారుని తేజస్సు ఓజస్సు తఱిగిపోయెను. అతడు మిక్కిలి సౌమ్యస్వభావము గలవాడయ్యెను. అప్పటినుండి యతడు తక్కినవానరబాలుర వలె ఆశ్రమములలో శాంతస్వభావముతో విహరింపసాగెను. మృదు వగు వీనినడవడిచే ఋషులందఱు చాలప్రసన్నముగ నుండసాగిరి.

---

* బాధసే యత్ సమాశ్రిత్య బలమస్మాన్ ప్లవంగమ ॥
తద్ దీర్ఘకాలం వేత్తాసి నాస్మాకం శాపమోహితః ।
యదా తే స్మార్యతే కీర్తి స్తదా తే వర్ధతే బలమ్ ॥

(వా. రా. 7-36-34, 35)

మాతృబోధ

బాలునిపై తల్లి జీవితప్రభావము, ఆమెయుపదేశప్రభావము మిక్కుటముగ ప్రసరించును. ఆదర్శమాతలు తమపుత్రులను శ్రేష్ఠులుగను, ఆదర్శవంతులుగను తీర్చిదిద్దుదురు. ఇట్టి యుదాహరణము లెన్నియో పురాణములలోను, ఇతిహాసముల లోను లభించును.

హనుమానునితల్లి యగు అంజనాదేవి పరమసదాచారిణి, తాపసి, సద్గుణసంపన్నురా లగు ఆదర్శమాత. ఆమె కుమారునికై ఎంతతత్పరతతో కఠోర మగు తపము నొనరించినదో అంతటి తత్పరతతో ప్రాణప్రియు డగు తన బాలునిజీవితమును చక్కదిద్దుటకు శ్రద్ధవహించినది. ఆమె హనుమానునివీరకృత్యముల జూచి మనస్సులో ముగ్ధురాల గుచు, వానికి ప్రోత్సాహమును కలుగజేయుచుండెడిది.

పూజానంతరము రాత్రులయందు పరుండుటకుపూర్వము ఆమె తనప్రియపుత్రునకు పురాణకథలను, ఆదర్శపురుషుల కథలను వినిపించుచు పుత్రునిమనస్సును వానివైపున కాకర్షించుటకు ప్రయత్నించుచుండెడిది. తాను బోధించిన మహాపురుషుల జీవితచరిత్రలనుగూర్చి మాటిమాటికి కుమారుని యడుగుచుండెడిది. బాలునకు నేర్వదగిన విషయ మేమున్నది? సర్వజ్ఞుడు, సర్వాంతర్యామియు నగు నీశ్వరునకు దెలియని రహస్య మేమియుండును? కాని లీలలో నప్పుడప్పుడు హనుమంతుడు

అర్జునివలె సరిగ సమాధానముల నిచ్చెడివాడు కాడు. తల్లి మరల కథలను వినిపించి వానిని బాలునిచే కంఠస్థముచేయించు చుండెడిది. కరుణాసముద్రు డగు భగవానుని యవతారము లకు సంబంధించిన కథలన్నియు హనుమంతుని జిహ్వాగ్రము పైననే యుండును. ఆయన ఆకథల నన్నింటిని తనతోడివానర బాలురకు మిక్కిలి ప్రేమతోను, ఉత్సాహముతోను వినిపించెడి వాడు.

అంజనాదేవి శ్రీరామావతారకథను జెప్ప నారంభించినపుడు బాలు డగు హనుమానునిమనస్సు అంతయు పైకథయందే లగ్నమైయుండును. ఆసమయమున నిద్రాదేవి వాని నావహించెడిదికాదు. తల్లికి కునుకు వచ్చినచో అత డామెను పట్టుకొని యూపుచు 'అమ్మా! ఇంకను చెప్పుము చెప్పుము. తరువాత ఏమిజరిగిన'దని యడుగుచుండును.

తరువాత మరల తల్లిచెప్పసాగెడిది. శ్రీరామకథా శ్రవణమువలన హనుమానునకు తృప్తికలుగకపోవుచుండెడిది. మాటిమాటికి శ్రీరామునికథను వినిపించమని అత డామెను నిర్బంధించుచుండెడివాడు. అంజన మహోల్లాసపూర్వకముగ కథను వినిపించును, హనుమంతుడు దానిని తన్మయత్వముతో వినుచుండును. ఆసమయమున వానినేత్రములు అశ్రుపూర్ణము లగుచుండెడివి, శరీరమంతయు కపించిపోవుచుండెడిది. నేనుగూడ ఆహనుమానుడనె నైనచో నెంతబాగుండెడిది యనియత డను కొనుచుండును.

కథను వినిపించుచు అంజనాదేవి కుమారుని 'నాయనా! నీవు గూడ నట్టిహనుమంతు డవగుదువా' యనియడుగును.

'తప్పకుండగ నాహనుమంతుడనె యగుదు నమ్మా' యని హనుమానుడు సమధానమిచ్చెడివాడు. 'కాని ఆ శ్రీరాముడు రావణుడు ఎచటనున్నారు! రావణుడు జనని యగు సీతాదేవి పై దృష్టివేసినచో నేను వానిని నలిపివేయుదు'నని చెప్పెడివాడు.

అంజనాదేవి యిట్లుపలుకుచుండును - "కుమారా! నీవు గూడ ఆహనుమానుడవె కమ్మా. ఇప్పటికిని లంకలో నొక రావణుడు రాజ్యముచేయుచున్నాడు. అయోధ్యాధిపతి యగు దశరథునకు పుత్రునిగ శ్రీరాము డవతరించినాడు. నీవు త్వరగ పెద్దవాడివికమ్మా. శ్రీరామునకు సాహాయ్యపడుటకు బలపౌరుషము లవసరములు. నీవు త్వరగ బలపరాక్రమసంపన్నుడవు కమ్మా."

'అమ్మా! నాలో శక్తికి లోటేమియున్నది' యనిపలికి హనుమంతుడు రాత్రియందు ప్రక్కనుండి క్రిందకు దుమికి, తనభుజముల జూపి తల్లియెదుట తాను అమితశక్తిశాలి నని నిరూపించుకొనును. అంజన నవ్వుచు తనప్రియపుత్రుని యొడిలోనికి దీసికొని వీపు నిమురుచు మధురస్వరముతో ప్రభువు గుణములను గానముచేయుచు నిద్రబుచ్చుచుండును. హనుమంతుడు అంజనాదేవియొడిలో సుఖముగ నిద్రించుచుండును.

సహజమగు ననురాగముతో హనుమానుడు మాటిమాటికి శ్రీరామునికథను వినుచుండును. అట్లు వినుచు నతడు

మాటిమాటికి శ్రీరాముని స్మరించుకొనుచుండును. తత్ఫలితముగ వానికి శ్రీరామస్మరణ ముత్తరోత్తరము గాఢముగాజొచ్చెను. మెల్ల మెల్లగ వానిసమయములో నెక్కువ భాగము శ్రీరాముని ధ్యానమునందును స్మరణమునందును గడచిపోజొచ్చినది. అత డొకప్పుడు అరణ్యమునందును, మఱియొకప్పుడు పర్వతగుహాలోను, ఒకప్పుడు నదీతటమునందును, ఇంకొకప్పుడు దట్టమగు పొదరింటిలోను ధ్యానస్థుడగును. వాని నేత్రములనుండి ప్రేమాశ్రువులు ప్రవహించుచుండెడివి.

ఇట్లు ధ్యానమునందలి తన్మయత్వముచే వానికి ఆకలి దప్పులుగూడ కలుగుట లేదు. అంజనాదేవి మధ్యాహ్నమునందును, సాయంకాలమందును తనప్రియపుత్రుని వెదకుటకు పోయెడిది. తనపుత్రుడు ఉండు ప్రదేశము ఆమెకు దెలియును. అందువలన ఆమె వనములు, పర్వతములు, సరోవరములు, సెలయేళ్ళు అన్నింటియందు తిరిగితిరిగి హనుమానుని వెదకి తెచ్చెడిది. అప్పుడు తల్లియొక్క పట్టుపలతో ఆహారమును దీసికొనును. ఇట్లు ప్రతిదినము జరుగుచుండును. ఒడలు తెలియనంతగ హనుమంతుడు తన కారాధ్యుడగు శ్రీరాముని ప్రేమలో తల్లీనుడగుచుండును, వానిముఖమునుండి కేవలము 'రామరామ' యను రెండక్షరములు నిరంతరము బయల్వెడలుచుండును.

సూర్యునికడ విద్యనభ్యసించుట

అంజనాదేవి తన పుత్రునిమానసికస్థితిని జూచి అప్పు డప్పుడు విచారించుచుండెడిది తండ్రి యగు కేసరిగూడ ఆలోచనామగ్నుడగుచుండెను. హనుమంతుడు విద్య నభ్య సించుటకు దగినవయస్సు గలవాడయ్యెను. 'ఇపుడు వీనిని గురువుకడకు విద్యాభ్యాసమునకై పంపవలెను. దీనివలన నొకవేళ వీనియీాదశ మారవచ్చు'నని తల్లిదండ్రు లాలో చించిరి. వారికి జ్ఞానమూర్తి యగు తమ పుత్రుని విద్యా బుద్ధులు, బలపౌరుషములు తెలియును. అంతేకాక బ్రహ్మాది దేవతలు కుమారున కిచ్చిన వరములవిషయముగూడ వారికి దెలియును. సామాన్యజనులు మహాపురుషుల ననుకరింతురు. సమాజమున అవ్యవస్థ యేర్పడు ననుభావముతో మహాపురు షులు స్వేచ్ఛగ ప్రవర్తింపరు. వారెల్లపుడు శాస్త్రమర్యా దను మనస్సున నుంచుకొని నియమానుకూలమున వ్యవహ రింతురు. అందువలన అప్పుడప్పుడు కరుణాసముద్రు డగు భగవానుడు భూతలముపై నవతరించుచుండును. ఆయన సర్వ జ్ఞాన సంపన్నుడైనను విద్యాప్రాప్తికై గురుగృహమునకు వెడలు ను. అచట గురువునేకవిధముల సేవించి బహుశ్రద్ధతో ఆయన నుండి విద్య నార్జించును. గురువును సేవచే సంతుష్టిపఱచి శ్రద్ధతోను భక్తితోను బొందిన విద్యయే ఫలవంతమగును. అందువలన అంజనాదేవి కేసరి విద్యాభ్యాసమునకై హనుమం తుని గురుగృహమునకు పంప నిశ్చయించుకొనిరి.

తల్లిదండ్రులు మహోల్లాసముతో హనుమంతున కుప నయనసంస్కారము చేసిరి. విద్యాప్రాప్తికై గురుచరణముల కడకు వెడలుట కనుజ్ఞ లభించినది; కాని యతడు సర్వగుణ సంపన్నుడగు నేయాదర్శగురువుకడకు వెడలవలెను? అంజనా దేవి ప్రేమాధిక్యముతో నిట్లుపలికెను-'కుమారా! సర్వశాస్త్ర మర్మజ్ఞుడు, సర్వలోకములకు సాక్షిగ నున్నవాడు సూర్య దేవుడు. సమయము వచ్చినపుడు నీకు విద్య చెప్పెదనని ఆయన మాటయిచ్చియున్నాడు. అందువలన నీ వాయనకడకు వెడలి శ్రద్ధాభక్తులతో విద్య నార్జింపుము'.

కౌపీనమును, యజ్ఞోపవీతమును ధరించి పలాశదండ మును, మృగచర్మమును దీసికొని బ్రహ్మచారి యగు హను మానుడు సూర్యభగవానునివైపు జూచి ఆలోచింపసాగెను. ఋషులశాపము నెఱింగిన అంజనాదేవి వెంటనే పుత్రునితో నిట్లుపలికినది-'కుమారా! సూర్యునిదూరము నీ కొక లెక్క లోనిది కాదు. నీ శక్తి హద్దు లేనిది. అరుణఫల మనితలంచి నీవు బాల్యమున నెవనిని పట్టుకొనదలచి ఎగిరితివో, అతడు ఈసూర్యుడే. ఆయనతో నీ వాటలాడుకొంటివి. నీవలన రాహువు భయపడి ఇంద్రునికడకు పారిపోయినాడు. నిన్ను జూచి యింద్రుడుగూడ భయపడిపోయినాడు. కుమారా! నీవు చేయలేని కార్య మేదియు లేదు. నీకు సంభవముకాని దేదియు లేదు. వెడలుము. సూర్యునినుండి చక్కగ జ్ఞానమును బొందుము. నీకు శుభమగును'.

ఇక చెప్పవలసినదేమి? ఆంజనేయుడు తల్లిదండ్రుల చరణములకు మ్రొక్కి వారి యాశీస్సుల బొందెను. మరుక్షణమే యతడు ఆకసమున కెగురగా నెదుట సూర్యునిసారథి యగు అరుణుడు కనపడెను. హనుమంతుడు తండ్రిపేరు చెప్పి తన్ను పరిచయముచేసికొనెను. అరుణుడు వానికి సూర్యుని జూపెను.

అంజనానందనుడు మిక్కిలి శ్రద్ధతో భువనభాస్కరుని చరణములకు ప్రణమిల్లెను. సరళత్వము మూర్తీభవించినవాడు, నిశ్చలహృదయుడు. వినమ్రుడు బద్ధాంజలియై యెదుట నిలువబడియున్నవాడు నగు పవనకుమారుని జూచి సూర్యదేవుడు 'కుమారా! ఏల ఇచటనున్నా'వని యడిగెను.

హనుమాను డత్యంతము వినయముతో నిట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను- దేవా! ఉపనయనము గావించి నాతల్లి నన్ను విద్యాధ్యయనమునకై నీకడకు పంపినది. దయయుంచి నాకు జ్ఞానము నుపదేశింపుము'.

ఆదిత్యు డిట్లు పలికెను-"కుమారా! చూడుము నాస్థితి చాలావిచిత్రమైనది. నేను అహర్నిశములు రథముపై పరుగిడు చుందును, ఈయరుణుడు రథవేగమును తగ్గించుట ఎరుగడు, క్షుత్పిపాసలను, నిద్రను త్యజించి యనవరతము రథమును నడుపుచుండును, ఈ విషయమున పితామహునితో చెప్పుకొను అధికారముగూడ నాకు లేదు. రథమునుండి దిగుటకుగూడ నాకు వీలులేదు. ఇట్టిపరిస్థితిలో నేను నీకు శాస్త్రముల నెట్లు

బోధింతును? ఏమిచేయవలెనో నీవే ఆలోచించి చెప్పుము. నీవంటి ఆదర్శబాలుని శిష్యునిగా స్వీకరించుట నాకిష్టమే".

దివాకరుడు తప్పించుకొనుటకు ప్రయత్నించెను, కాని సమీరకుమారున కీవిషయమున నెట్టి కష్ట మున్నట్లు కనబడ లేదు. అతడు చాలవినయముతో 'దేవా! రథము వేగముగా పయనించినచో నాయధ్యయనమున కేమియాటంకము కలు గును? మీ కెట్టి యసౌకర్యముకలుగ రాదు. నేను మీయెదుట కూర్చుందును. రథవేగముతోపాటు నేను ముందుకు పయనించు చుందు'నని పలికెను.

మారుతాత్మజుడు సూర్యదేవుని వైపు ముఖముపెట్టి ఆయనకు ముందుగ సహజరూపమున పయనించుచుండెను.

సూర్యనారాయణున కీవిషయమున ఏమాత్ర మాశ్చ ర్యము కలుగలేదు. సమీరకుమారునిశక్తి యెట్టిదో ఆయనకు దెలియును. అంతేకాక అతడు స్వయముగ జ్ఞానులలో శ్రేష్ఠు డనియు, శాస్త్రమర్యాదను కాపాడుటకు, తనకు కీర్తిని గలిగిం చుటకు నిత డిట్లు తనకడ విద్యాభ్యాసము చేయగోరుచున్నా డనియు సూర్యదేవునకు దెలియును:

సూర్యభగవానుడు వేదాదిశాస్త్రములను, సమస్తవిద్యల అంగోపాంగములను, వానిరహస్యములను ఎంత శీఘ్రముగ బోధింపదగునో అంతత్వరగ బోధించుచుండెను. హనుమానుడు శాంతభావముతో దానిని వినుచుండెను. ప్రశ్నోత్తరములకు

గాని, శంకాసమాధానములకుగాని అచట అవసరము లేకుం డెను. ఆదిత్యుడు హనుమంతునకు సంవత్సరములు గాని నెలలు గాని కాక కొలదిదినములలోనె వేదాదిశాస్త్రములను, ఉప శాస్త్రములను,మిగిలినవిద్యలను బోధించెను. హనుమంతునిలో సహజముగనే సర్వవిద్యలు నివసించియున్నవి. యథావిధిగ విద్యాభ్యాసము పూర్తియైనవి. ఆయనఅన్నిటిలోను పారంగతు డయ్యెను.

అమితభక్తితో గురుచరణములకు సాష్టాంగదండప్రణా మ మాచరించి చేతులజోడించి ఆంజనేయుడు 'ప్రభూ! గురు దక్షిణరూపమున మీరు మీయభీష్టమును వ్యక్తముచేయ వలసినది' యని సూర్యుని ప్రార్థించెను.

'నాకేమియు అవసరము లేదు. కాని నీవు నాయంశతో పుట్టినవాడు వాలికి సోదరుడు నగు సుగ్రీవునకు రక్షకునిగా నుండునట్లు మాటనిమ్ము, అట్లు చేసిన నాకు మిక్కిలి సంతో షము కలుగు' నని నిష్కాముడగు సూర్యుడు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

'మీయాజ్ఞ నాకు శిరోధార్యము. నే నుండగా సుగ్రీ వున కెట్టి ఆపదయు సంభవింపదు. ఇది నాప్రతిజ్ఞ' యని అని అనిలాత్మజుడు గురువునెదుట ప్రతిజ్ఞచేసెను.

'నీకు సర్వవిధముల శుభము కలుగుగాక, యని సూర్య

భగవానుడు ఆశీర్వదింపగా కేసరీనందనుడు గురుదేవునకు సాష్టాంగనమస్కారము చేసెను.

విద్వాంసుడైన పవనకుమారుడు గంధమాధనపర్వతమునకు దిరిగివచ్చి తనతల్లిదండ్రులచరణములకు నమస్కరించెను. తల్లిదండ్రులసంతోషములకు మేరలేకపోయెను. ఆసమయమున వారియింటిలో నొకగొప్పయుత్సవము జరుపబడినది. గంధమాదనపర్వతముపై హర్షోల్లాసములతో గూడిన యుత్సవము ఇంత సుందరముగ నింతపెద్దయెత్తున ఇంతకు పూర్వమెప్పుడును జరిగియుండలేదు. ఇట్టిదాని నెవ్వరు చూచియు నుండలేదు. వానర సముదాయమంతయు మహదానందమున మగ్నమైయుండెను. అందఱు తమప్రాణములకంటెను ప్రియుడగు అంజనానందనుని మనసారా ఆశీర్వదించిరి.

శ్రీ సువర్చలా కల్యాణ రహస్యము

విశ్వకర్మకు ఛాయ యను సర్వగుణ సంపన్నురాలగు పుత్రిక కలదు. ఆమె సూర్యదేవుని ఉపాసించెను. విశ్వకర్మ తన పుత్రికమనస్సును దెలిసికొనినవాడై ఆమెను సూర్యభగవానున కర్పించెను. శ్రీ సూర్యభగవానుడు ప్రచండ మగు అగ్నితేజముతో విరాజిల్లియుండెను. ఛాయాదేవి ఆమహాతేజమును భరింపలేక తల్లికి తెలిపెను. తన భార్యవలన విషయమును దెలిసికొనినవాడై విశ్వకర్మ తన తపశ్శక్తితో

సూర్యునినుండి ప్రచండ తేజమును వేరుచేసెను. దానినే సూర్య గోళమనిరి. తననుండి వేరైన తేజఃపుంజముపై శ్రీ సూర్యభగవానుడు తనదృష్టిని సారించెను. ఆమహాతేజమునుండి సూర్యుని మానసపుత్రిక, అయోనిజ, అతిలోకసౌందర్యవతి, సకలసద్గుణ సంపన్నురాలు, శ్రీపార్వతీదేవియొక్క పూర్ణాంశయు నగు సువర్చల ఆవిర్భవించెను. బ్రహ్మాదిదేవతలందరు ఆమహాతేజమును గాంచి పరమాశ్చర్యచకితులైరి ఇంద్రాదిదేవతలు బ్రహ్మదేవునితో సువర్చలాదేవికి భర్త యెవ్వరుకాగలరని ప్రశ్నించిరి. అందులకు బ్రహ్మ ఇట్లుపలికెను,

శ్లో॥ ఈశ్వరస్య మహాతేజో-హనూమాన్దివి భాస్కరమ్
ఫలబుద్ధ్యాతు గృహ్ణీయాత్-తస్య భార్యా భవిష్యతి॥

సదాశివుని తేజోరూపుడగు శ్రీ ఆంజనేయుడు ఆకాశమునను్న సూర్యుని ఫల మనుకొని పట్టుకొనుటకు ప్రయత్నింపగలడు. ఆ హనుమంతునకు సువర్చల భార్య కాగలదు. కాలానుసారముగ శ్రీ హరిహర తేజము శ్రీ ఆంజనేయునిగా అవతరించెను.

శ్లో॥ ఆంజనేయ స్తతః కాలే-బ్రహ్మచర్యపరాయణః
సమర్థోఽపి మహాతేజః-సంపశ్యన్లోకసంగ్రహమ్ ।
సూర్యమండల ముత్పత్య-వేదాధ్యయనకారణాత్
స ప్రశ్రయ మువాచేదం-నమస్కృత్య దివాకరమ్॥

శ్రీ అంజనేయుడు బ్రహ్మచర్యనిష్ఠాగరిష్ఠుడు, సర్వజ్ఞాన

సంపన్నుడు, సర్వసమర్థుడు నైనను లోకమునకు ఆదర్శము జూపుటకై వేదాధ్యయనమును కారణముగా జేసికొని సూర్య భగవానునకు నమస్కరించెను. విద్యార్థియై పరావిద్య నర్థించెను. అందులకు శ్రీసూర్యభగవానుడు సానందముగ సమ్మతించెను.

శ్లో॥ తతో హనుమానేకం స్వం-పాదం కృత్వోదయాచలే
అస్తాద్రా వేకపాదం చ-తిష్ఠన్నభిముఖో రవేః।
సాంగోపనిషదో వేదాన్-అవాప్య కపి పుంగవః
భాస్కరం తోషయామాస-సర్వవిద్య విశారదః॥

శ్రీఆంజనేయుడు ఒకపాదమును ఉదయాద్రిపై, మరియొకపాదమును అస్తాద్రిపై నుంచి శ్రీసూర్యభగవానున కభిముఖముగ నిలబడి సాంగోపాంగముగ సకలవేదముల నభ్యసించి సకలవిద్యాకోవిదుడై తనగురుదేవుడైన సూర్యుని సంతోషపఱచెను.

శ్లో॥ తస్య బుద్ధిం చ విద్యాం చ బలశౌర్యపరాక్రమమ్
విచార్య తస్మై ప్రదదౌ స్వస్య కన్యాం సువర్చలామ్॥
(6వపటలం)

శ్రీఆంజనేయునిసద్బుద్ధిని, విద్యను, బలపరాక్రమాదులను జూచి శ్రీసూర్యభగవానుడు కనకుమార్తె యగు సువర్చలను అతనికి సమర్పించుటకు సంకల్పించెను.

బ్రహ్మాది దేవతలు జగత్కల్యాణార్థమై సువర్చలను వివాహమాడవలసినదిగా శ్రీ ఆంజనేయుని అనేక విధముల ప్రార్థించిరి. సుమేరుపర్వతముపై శ్రీ సువర్చలాంజనేయుల కళ్యాణమహోత్సవము జరిగెను. సకల దేవతలు, మహర్షులు, ఆ మహోత్సవములో పాల్గొని చరితార్థులైరి. శ్రీ ఆంజనేయుని స్నాతకోత్సవములో ఒకవిచిత్రసంఘటన సంభవించెను.

సంప్రదాయానుసారముగ శ్రీ ఆంజనేయుడు తప మొనరించుటకు బయలుదేరెను. ఆసమయములో తపమునకు పోవలదనియు, తమసహోదరిని కళ్యాణమాడి గృహస్థాశ్రమమును స్వీకరించవలసినదనియు బావమరుదులు బావగారిని ప్రార్థించు సమయమాసన్నమాయెను. పురోహితులు శ్రీ ఆంజనేయుని బావమరదులను పిలువనంపిరి. వారు సంయమినీపురాధీశ్వరుడు దండధరుడు నగు యమధర్మరాజు, గ్రహేశ్వరు డైన శనైశ్చరుడు. వారు శ్రీ ఆంజనేయునిపరిపూర్ణ తత్త్వము గ్రహింపజాలక గర్వితులై స్నాతకోత్సవమునకు రాకుండగ విలంబన మొనరింప సాగిరి. వారిమనోగతభావములను సర్వసాక్షి యగు శ్రీ ఆంజనేయుడు గ్రహించెను.

తుదకు బ్రహ్మదేవునియాజ్ఞానుసారముగ వారు స్నాతక మహోత్సవమున కరుదెంచిరి. కాని వారు అతిభయంకరరూపములను ప్రదర్శింపసాగిరి. వారిభీకరాకారములను గాంచి దేవాంగనలు భయమంది హాహాకారముల నొనరించిరి. అపుడు

లీలావతారుడగు శ్రీఆంజనేయుడు మహాకాలసన్నిభమగు తన వాలముతో యమధర్మరాజును బంధించి గగనమున కెత్తినవాడై లోకాలోకములందు త్రిప్పుచు పరమపదమును చూపెను.

పరంధామమును గాంచి యమధర్మరాజు పరమానందభరితుడై గర్వమును వీడి శ్రీహరిహరస్వరూపుడైన శ్రీఆంజనేయుని యనేకవిధముల స్తుతించెను. శ్రీఆంజనేయస్వామి తన వాలముతో శనైశ్చరుని తలపై మోదగా ఆయన అధోముఖుడయ్యెను. శ్రీ ఆంజనేయుడు సాక్షాత్తుగా భగవంతుడని గ్రహించి గర్వమును వీడి శనైశ్చరుడు అనేకవిధముల స్తుతించెను. శ్రీ యమధర్మరాజు, శ్రీ శనైశ్చరుడు ఆంజనేయునితో 'జగద్రక్షకా! నీ నిజస్వరూపమును తెలిసికొనలేక అజ్ఞానులమై గర్వించితిమి, అహంకరించితిమి. మమ్ములను క్షమింపుము. సర్వగుణసంపన్నురాలు, మహాశక్తిస్వరూపిణియునగు మా సహోదరిని పరిణయమాడి, మమ్ముల ననుగ్రహింపుము. భక్తజనమందారా! నీ నామస్మరణము చేయు నీభక్తులను మేము ఏమాత్రమును పీడింపము మేము వారికి ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములను ప్రసాదించెదము. ఇది సత్యము' అని పలికిరి. ఆ ప్రదేశమునగల వారందరు యమధర్మరాజ శైనశ్చరగర్వభంగమును గాంచి, పరమాశ్చర్యచకితులై శ్రీ ఆంజనేయుని అనేకవిధముల స్తుతించిరి.

శ్లో॥ జ్యేష్ఠశుద్ధ దశమ్యాం చ భగవాన్భాస్కరో నిజాం ।
సుతాం సువర్చలాం నామ ప్రాదాత్ప్రీత్యా హనూమతే ॥

జ్యేష్ఠశుద్ధదశమియందు శుభముహూర్తమున శ్రీసూర్యభగవానుడు తనకుమార్తె యగు సువర్చలాదేవిని శ్రీ ఆంజనేయునకు కన్యాదానమొనరించెను. ఆ సమయములో సప్తఋషులు వధూవరుల ప్రవరల నిట్లుపలికిరి.

శ్రీ ఆంజనేయప్రవర	శ్రీ సువర్చలాదేవి ప్రవర
ముత్తాత అంగిరసుడు	ముత్తాత బ్రహ్మదేవుడు
తాత మరీచుడు	తాత కశ్యపప్రజాపతి
తండ్రి వాయుదేవుడు	తండ్రి శ్రీ సూర్య భగవానుడు
కౌండిన్యగోత్రము	కాశ్యప గోత్రము

ఆ సమయమందు దేవతలు పుష్పవృష్టి కావించిరి. ఆనకదుందుభులను మోగించిరి. బ్రహ్మాదులు అనేక విధముల స్తుతించిరి. గంధర్వులు గానమొనరించిరి. అప్సరసలు నృత్యముల నొనరించిరి. కిన్నెర కింపురుషాదిగాగల వారందరు జయజయ ధ్వానముల నొనరించిరి.

అతస్తస్యాం తిథౌ భక్తో వివాహోత్సవ మాచరేత్ ।
మూర్తిం సువర్చలాయాశ్చ తథైవ చ హనూమతః ॥
కారయిత్వా సువర్ణాద్యైః స్వగృహోక్త విధానతః ।
నృత్యగీతైశ్చ వాద్యైశ్చ కారయేచ్చ యథావిధి ।
నృత్యం తు ద్వివిధం ప్రోక్త మేకం ద్రష్టుం మనోహరమ్ ॥

అంగభంగాత్మకం చాన్య త్సర్వపాప ప్రణాశనమ్ ।
వివాహే వాయుపుత్రస్య బ్రాహ్మణానపి భోజయేత్ ॥
పూర్ణిమాయాం నాకబలిం వివాహావబృథం చరేత్ ।
ఏవం యః కురుతే తస్య గేహే లక్ష్మీః స్వయం వసేత్ ॥
భుక్త్వా భోగాన్యథా కామం హనుమల్లోకమాప్నుయాత్ ॥

శ్రీసువర్చలాంజనేయ వివాహతిథియందు సువర్ణము మొదలగు శ్రేష్ఠలోహములతో మూర్తులను నిర్మించుకొని, స్వగృహములో విధానానుసారముగ నృత్యగీతాదులతో వాద్యములతో మనోహరముగా వాయుపుత్రుని కల్యాణ మహోత్సవమొనరించి, బ్రహ్మజ్ఞానులకు సంతర్పణగావింప వలెను. పిమ్మట అవబృథమును గావింపవలెను. అట్టిభక్తుల యింటియందు శ్రీలక్ష్మిదేవి స్థిరవాసముండును. ఇహలోక మందు ఇష్టసిద్ధులను పొంది వారు అంత్యకాలమందు శ్రీహనుమత్సాయుజ్యమును పొందుదురు.

శ్రీఆంజనేయుడు సత్యవ్రతుడు బ్రహ్మచారులందు శ్రేష్ఠుడు. కావున ఈకల్పాంతమువరకు కాయన గంధమాధన పర్వతాగ్రముపై శ్రీరామనామ సంకీర్తనమునందు సంలగ్నుడై యుండును. శ్రీ సువర్చలాదేవి ఈ కల్పాంతమువరకు పంపా తీరమున శ్రీ ఆంజనేయుని దివ్యనామజపమం దుండును. భావి కల్పమున శ్రీ ఆంజనేయుడు విధాత కాగలడు. సువర్చలా దేవి సరస్వతీదేవి కాగలదు. అందువలన శ్రీ ఆంజనేయుని యోగిజనులు అస్ఖలితబ్రహ్మచారి యని కీర్తించిరి.

శ్లో॥ జలాధీనా కృషిస్సర్వా-భక్త్యాధీనం తు దైవతం
సర్వం హనుమతోఽధీనం ఇతి మే నిశ్చితా మతిః ॥

వ్యవసాయము వర్షముపై ఆధారపడియున్నది, భగవంతుడు భక్త్యాధీనుడై యుండును, కాని సకలము శ్రీ ఆంజనేయున కధీనమై యుండును. ఇది నా విశ్వాస మని శ్రీ పరాశర మహర్షి పలికెను.

శ్లో॥ హనుమాన్కల్పవృక్షో మే-హనుమాన్మమ కామధుక్ ।
చింతామణిస్తు హనుమాన్-కో విచారః కుతో భయమ్॥

శ్రీ ఆంజనేయస్వామియే నాపాలిట కల్పవృక్షము, హనుమంతుడే నాకు కామధేనువు, హనుమంతుడే సమస్తము నొసంగు చింతామణి. ఇందు ఎట్టిసంశయము లేదు. ఆయనను నమ్మినవారి కిక భయ మెందుకు? అనగా భయము లేదని భావము. (శ్రీ పరాశరసంహిత- 6వ పటలము.)

శిశురూపముతో నున్న శ్రీరాముని కలియుట

కర్పూరగౌరు డగు శివునిలోను, నీల కళేబరు డగు శ్రీరామునిలోను అనన్య మగు ప్రేమగలదు. భగవాను డగు శ్రీరాముడు మహేశ్వరుడు వాస్తవముగ నొకేతత్త్వ మై యున్నారు. వారిలో నెట్టిభేదము లేదనువిషయము సత్యమైనది. కనుకనే గోవిందునకు నమస్కరించువాడు శంకరునకుగూడ నమస్కరించును. అట్లే భక్తిపూర్వకముగ శ్రీహరి నర్చించు

వాడు వృషభధ్వజు డగు శివునిగూడ నర్చించును. విరూపాక్షుని ద్వేషించువాడు జనార్దనునిగూడ ద్వేషించును. అట్లే రుద్రు నెఱుంగనివాడు అనగా రుద్రరూపము నెఱుంగనివాడు కేశవుని గూడ నెఱుంగజాలడు.* 1

'అవ్యక్తు డగు నీవిష్ణువును, మహేశ్వరుడ నగు నన్ను నొకేవిధముగ జూచువానికి పునర్జన్మయుండ'దని భగవాను డగు శంకరుడు స్వయముగ జెప్పినాడు.* 2 కాని రసమయము మధురము నగు తమలీలలను ప్రదర్శించుటకే శీఘ్రసంతుష్టు డగు శివుడు మునిమనోరంజను డగు కేశవుడు వివిధరూపముల ధరించుచుందురు.

పాపతాపముల నివారించుటకు, ధర్మమును స్థాపించు టకు, ప్రాణులహితముకొఱకు శ్రీరాము డీ భూమిపై అవత రించుచుండును. అట్లే సర్వలోకమహేశ్వరు డగు శివుడుగూడ

---

* 1 యే నమస్యంతి గోవిందం తే నమస్యంతి శంకరమ్ ।
యేఽర్చయంతి హరిం భక్త్యా తేఽర్చయంతి వృషధ్వజమ్ ॥
యే ద్విషంతి విరూపాక్షం తే ద్విషంతి జనార్దనమ్ ।
యే రుద్రం నాభిజానంతి తేన జానంతి కేశవమ్ ॥
(రుద్రహృదయోపనిషత్ 6-7)

* 2 యే త్వేనం విష్ణుమవ్యక్తం మాం చ దేవం మహేశ్వరమ్ ।
ఏకీభావేన పశ్యంతి న తేషాం పునరుద్భవః ॥
(కూర్మపురాణము - ఈశ్వరగీత)

తనకు ప్రియతము డగు శ్రీరామునిమునిమనోమోహకము, మధురము, మంగళమయము నగు లీలలను దర్శించుటకు భూమిపై నవతరించుచుండును. ఆయన తనయొకయంశతో శ్రీరామునిలీలను సహాయముచేయును, మఱియొకరూపముతో లోకపావన మగు ఆయనలీలను దర్శించి సంతుష్టు డగుచుండును. ఆసమయమున ఆతని యానందమున కవధులుండవు.

సర్వలోకపావను డగు శ్రీరాముడు మహాభాగ యగు కౌసల్యాదేవికి ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఉమానాథు డగు శివుడు అయోధ్యానగరవీధులలో సంచరింపసాగెను. ఒకప్పు డాయన అయోధ్యాధిపతి యగు దశరథుని రాజద్వారమున ప్రభువు గుణములను గానముచేయు సాధువురూపమున, మఱియొకప్పుడు భిక్షార్థమై విరక్తు డగు మహాత్ముని వేషమున దర్శన మిచ్చును. ఒకప్పుడు భగవానుని మంగళమయములగు నవతారకథలను వినిపించు ప్రసిద్ధవిద్వాంసునిరూపమున రాజప్రాసాదమునకు విచ్చేయును, మఱియొకప్పుడు త్రికాలదర్శి యగు దైవజ్ఞునిరూపమున దశరథునికుమారు డగు బాలరాముని జాతకఫలమును జెప్పుటకు వచ్చును. ఇట్లాయన ఏదియోనొకనెపముతో శ్రీరాముని సమీపమునకు వచ్చుచుండును. శంకరు డొకప్పుడు బాలుని ఎత్తుకొనును. ఒకప్పుడు హస్తములోని రేఖలను జూచు మిషతో కోమలతమము దివ్యము నగు శిశువుహస్తపద్మమును నిమురును. మఱియొక

ప్పుడు తనజడలతో కమలములవలె ఎఱ్ఱనైన చిన్నచిన్న అరి కాళ్ళను తుడుచును. ఇంకొకప్పుడు దేవదుర్లభములు, సుకోమలములు, అరుణోత్పలసదృశములు నగు చరణములను తన విశాలనేత్రములతో స్పృశించి పరమానందమున మగ్నుడగును. మెల్ల మెల్లగ కౌసల్యానందనుడు రాజద్వారమువఱకు రాసాగెను.

ఒకనాటిమాట. పార్వతీవల్లభుడు 'భిక్షుకుని' వేషమును ధరించి డమరుకమును మ్రోగించుచు రాజద్వారమును సమీపించెను. వానివెంట నృత్యముచేయు సుందర మగు నొకకోతి గూడ నుండెను. ఆ భిక్షుకునివెంట అయోధ్యలోని బాలురసమూహము ఉండెను.

డమరుకము మ్రోగసాగెను, కొలదిసేపటిలోనే శ్రీరామునితోగూడ నలుగురుసోదరులు రాజద్వారముకడకు వచ్చిరి. భిక్షుకుడు డమరుకమును మ్రోగించెను. కోతి రెండు చేతులను జోడించినది. సోదరులతోగూడ శ్రీరాముడు నవ్వెను

వృషభధ్వజు డగు నీశ్వరుడు తనయొకయంశతో శ్రీరామునియెదుట నృత్యముచేయుచుండెను. తనరెండవయంశతో స్వయముగ దాని నాడించుచుండెను. నాట్యముచేయువాడు, చేయించువాడు ఆయనయే. శ్రీరామచరణానురాగియైనవాడు పార్వతీవల్లభుడు; వానరనాట్యముచే ముగ్ధుడై మాటిమాటికి చప్పట్లుకొట్టువాడు సమస్తసృష్టిని నటమర్కట

మువలె ఆడించు సర్వలోకాధిపతియు కౌసల్యానందవర్ధనుడు నగు శ్రీరాముడు.

చివరకు భగవాను డగు శ్రీరాముడు ప్రసన్నుడై నా కీ వానరము కావలయునని మారాము చేసెను

చక్రవర్తి యగు దశరథమహారాజునకు జ్యేష్ఠపుత్రుడైన శ్రీరామునికోరిక యేల నెఱవేరకుండును. భిక్షుకుడు ఎంతటి మూల్యమును దీసికొనినను వానరముమాత్రము శ్రీరామునికడ నుండవలసినదే. భిక్షుకునకుగూడ నిదియే యిష్టము. తన ప్రభువుచరణములకు సమర్పితముకావలయు నను ఉద్దేశ్యము తోడనే అతడు రాజద్వారముకడకు వచ్చెను. నూతనజలధర చ్ఛాయవంటి తనువుగల శ్రీరాముడు తన కరకమలములతో వానరమును దీసికొనెను. యుగయుగములనుండి యున్న ఆ వానరముయొక్క కోరిక నేటికి నెఱవేరినది. అది వివిధరీతుల నాట్యముచేసినది, ఇంతవఱకును పరమశివుడు వానరరూపమున నన్నుతాను నాట్యము చేయించుకొనుచుండెను. ప్రస్తుత మా యనయే నాట్యముచేయుచుండెను. ఆయనను నాట్యము చేయుచుండువాడు మునిమనోమానసమరాళమగు దశరథ కుమారుడే. ఆవానరముయొక్క సుఖమునకు, సౌభాగ్యమునకు ఆనందమునకు హద్దు యే లేకుండెను. అది వివిధరీతుల మనో మోహకము లగు హావభావములను ప్రదర్శించుచు తనప్రభువు నెదుట నృత్యము చేయుటలో తన్మయత్వము చెందియుండెను. భిక్షుకుడు అదృశ్యమయ్యెను. ఆయన కైలాసశిఖరమునకు

వెడలినాడా లేక తన ప్రభువులీలను దర్శించుటకు మఱియొక రూపమును ధరించినాడా యను విషయము తెలియలేదు.

ఇట్లు హనుమంతునకు తనస్వామి యగు శ్రీరామునికడ నుండు అవసరము కలిగినది. శ్రీరాముడు హనుమంతుని మిక్కుటముగా ప్రేమించుచుండెను. ఆయన హనుమంతుని సమీపమున గూర్చుండును, వానితో ఆడును, బంగారుచాయ వంటి వానిమేనిని తనకరములతో నిమురును. ఒకప్పుడు నృత్యముచేయుటకు వానికి అనుమతియిచ్చును, మఱియొక ప్పుడు పరుగెత్తించి వస్తువు నొకదానిని వానిచే తెప్పించును. హనుమంతుడు తన ప్రభువిచ్చు నేయాజ్ఞనైనను మిగుల ఆదరము తోడను, ఉత్సాహముతోడను, సంతోషముతోడను నెఱవే ర్చును. అత డనేకవిధముల శ్రీరాముని సంతోషపెట్టును.

ఇట్లెన్నియో సంవత్సరములు అర్ధక్షణమువలె గడచి పోయెను. విశ్వామిత్రమహర్షి అయోధ్యకు విచ్చేసెను. ఆయన తో వెడలవలసిన అవసరము గలిగినపుడు శ్రీరాముడు హను మంతుని యొంటరిగ బిలచి యిట్లుపలికెను – 'ఆంతరంగిక మిత్రుడ వగు హనుమా! నే నీ భూమిపై నవతరించుటకు గల ప్రధానకార్య మిపు డారంభము కాబోవుచున్నది. లంకాధిపతి యగు రావణుని దుశ్చేష్టలచే పృథివి వికలమైనది. ఇపుడు నేను వానిని వధించి పుడమిపై ధర్మమును నిలబెట్టెదను. ఈ కార్య మును నీవు నాకు సహాయపడవలెను. దశాననుడు మహాబలి

యగు వాలితో స్నేహముచేసికొనినాడు. వాలి తన సోదరు డగు సుగ్రీవునిపై కత్తిగట్టియున్నాడు. భయాక్రాంతు డగు సుగ్రీవుడు ఋష్యమూక పర్వతముపై నివసించుచున్నాడు. అందువలన నీవు ఋష్యమూకపర్వతమువిూదకు వెడలి సుగ్రీవునితో సఖ్యము చేసికొనుము. నేను నా ప్రక్కన నివసించు మారీచుని, సుబాహుని, తాటకిని ఉద్ధరించి కొలది దినముల లోనే దండకారణ్యమున ఖరదూషణులు, త్రిశిరుడు, శూర్పణ ఖవంటి కంటకప్రాయులను దొలగించుచు ఋష్యమూకము వైపు నకు వత్తును. అచట నీవు నాతో సుగ్రీవుని గలుపుము, వానర సైన్యములద్వారా నాయవతారకార్యమున సహాయపడుము.'

హనుమంతుడు తన ప్రభువు నెడబాయుట కిష్టపడుట లేదు, అయినను ప్రభువాజ్ఞను పాలించుటయేముఖ్యకర్తవ్యము. ఆయన శ్రీరామునిచరణములకు ప్రణమిల్లి, కళ్యాణమయము లగు ఆయనమధురనామములను జపించుచు ఋష్యమూకపర్వ తమునకు బయలుదేరెను.

సుగ్రీవ సచివు

ఋక్షరా జగు వానరునకు వాలి సుగ్రీవు లను నిరువురు పుత్రులుండిరి.♦ తండ్రి తన కుమారులిరువురిని ఒకేవిధముగ

♦ వానరేంద్రం మహేన్ద్రాభమిన్ద్రో వాలినమాత్మజమ్।
సుగ్రీవం జనయామాస తపన స్తపతాం వరః ॥

దేవతలకు రాజగు నింద్రుడు వానరరాజగు వాలిని పుత్రరూపమున కనెను, అతడు మహేంద్రపర్వతమువలె విశాలకాయుడు, బలిష్ఠుడు, తపించు వారిలో శ్రేష్ఠుడగు సూర్యుడు సుగ్రీవుని కనెను, (వా॰రా 1-17-10)

ప్రేమించుచుండెను. బాలు రిరువురు గొప్పవీరులు, ధీరులు, బలవంతులు, బుద్ధిమంతులు, సుందరులు. వా రన్యోన్యము ప్రేమకలిగియుండిరి. వాలి సుగ్రీవుని ప్రాణములతో సమాన ముగ ప్రేమించును. సుగ్రీవుడు వాలిపై తండ్రివలె శ్రద్ధాభక్తు లను జూపుచుండును. సోదరులిరువురు భోజనశయన క్రీడాదుల నొకేవిధముగ నిర్వహించుచుండిరి. తఱచుగ వా రెల్లప్పుడు కలిసియే యుందురు.

మంత్రులు తండ్రిమరణానంతరము జ్యేష్ఠుడగుటవలన వాలిని వానరరాజ్యమునకు రాజుగా జేసిరి. అతడు సర్వవానర జాతికి మిక్కిలి ప్రీతిపాత్రుడయ్యెను. అంతేకాక తనప్రజ నతడు పుత్రరూపముగ ప్రేమించుచుండెను. ఇట్లు వాలి విశాలమగు కిష్కింధారాజ్యమును బాలించుచుండగా సుగ్రీవుడు శ్రద్ధాసక్తుల తోను వినయవిధేయతలతోను దాసునివలె తన యన్నను సేవించుచుండెను.

వానరరాజగు కేసరి అంజనాదేవి యిరువురు తమపుత్రు డగు హనుమానుని వైరాగ్యమును, ఏకాంత ప్రియత్వమును జూచి మిక్కిలిగ చింతింపసాగిరి. కేసరి వానరయూథపతి, ఋక్షరాజునకు పరమమిత్రుడై యున్నవాడు. అందువలన అతడు హనుమంతుని రాజనీతికోవిదునిగా జేయదలని పంపాపుర మునకు పంప నిశ్చయించుకొనెను. మాతాపితృభక్తుడగు హను మంతుడు తల్లిదండ్రుల యాదేశమునసుసరించి వారిచరణములకు

నమస్కరించి ఆశీస్సుల బొంది పంపాపురమునకు ప్రయాణ మయ్యెను.

పవనకుమారుడు పంపానగరమునకు వచ్చుచున్నాడను వార్త వినినంతనె సుగ్రీవుడు ఎదురేగి వానికి స్వాగతమిచ్చెను. దేవదుర్లభములగు వానిగుణముల నెఱింగియుండుటచే వాలి గూడ వాని నెక్కువగా గౌరవించి ఆదరముతో దనకడ నుంచుకొనెను. హనుమంతుడు విద్వాంసుడు, బుద్ధిమంతుడు, ధైర్యవంతుడు, సదాచారపరాయణుడు, సరళత్వము మూర్తీభవించినవాడు, అందువలన వాలి వానిని తన కాంతరంగికునిగా జేసికొనెను కాని విద్యావారథి యగు కేసరీనందనుడు తనగురుదక్షిణవిషయము నెప్పుడును మరువలేదు. అందువలన ఆయన సుగ్రీవునకు కభిన్నమిత్రు డయ్యెను. సుగ్రీవునకుగూడ వీనిపై నతిశయమగు ప్రేమయుండెను.

వజ్రకాయు డగు హనుమంతుడు పంపాపురమునకు వెడలినపుడు ఆపురమునకు నలువైపున రాక్షసరాజ్యము లుండెను. ఒకవైపున శక్తిశాలురగు ఖరదూషణాదుల రాజ్యము రెండవవైపు దేవద్విజద్రోహి యగు రావణుని నిష్కంటక రాజ్యము నుండెను. వానరరాజగు వాలి సాటిలేని వీరుడు, యోధుడు. అందువలన అసురులందఱు వానినిజూచి భయపడుచుండిరి. వారాతనిరాజ్యమున అల్లకల్లోలము సృష్టించుటకు సాహసింపలేకపోవుచుండిరి. కాని రాక్షసుల దౌష్ట్యమును ఎఱిగి

యున్నవాడగుటచే వాలి నిశ్చింతగ దుష్టశిక్షణకై యెక్కడికిని దూరము వెడలెడివాడు కాదు, హనుమంతుడు పంపాపురమునకు వచ్చినపిమ్మట వానిచింత దాదాపుగ దూరమయ్యెను. అంజనాదేవి అలౌకికుడగు తనపుత్రునకు రాక్షసులనుగూర్చిన కథల నెన్నింటినో చెప్పినది. అందువలన బాల్యమునుండియే హనుమంతునకు రాక్షసులన్న కోపము మిక్కుటముగనుండెను. వానిదృష్టిలో బడిన ఏరాక్షసుడుగూడ క్షేమముగ బ్రతికి బయటబడుట యసంభవమే. ఆయన వెదకివెదకి రాక్షసులప్రాణములను దీయుచుండును. వానిపేరు చెప్పినంతనె రాక్షసులువణకిపోవుచుండిరి. హనుమంతుని సరళత్వమును, సాధుత్వమును, సాటిలేనివాని వీరత్వమును, ధైర్యమును, పరాక్రమమును జూచి వాలి చకితుడగుచుండెను.

వీరవరులగు వాలిసుగ్రీవుల పరస్పరప్రేమవృత్తాంతము అంతట ప్రసిద్ధిచెందియుండెను. వారిరువురు మిక్కిలి సుఖముగ జీవితమును గడుపుచుండిరి. దైవనిర్ణయము అనుల్లంఘనీయము గదా! వారిరువురు తమసహజప్రేమను మరచి ఒకరినొకరు చంపుకొనుస్థితికి దైవము వారిని దీసికొనివెడలినది. దానివలన వారు పరస్పరము రక్తపిపాసులైరి.

అపుడు మయునిపుత్రుడగు 'మాయావి' యనుదానవుడు తనపరాక్రమగర్వముచే నున్మత్తుడై తనతో సాటివచ్చు వీరుని (ప్రతిభటుని) వెదకుచు తిరుగుచుండెను. ఒకనాటి విషయము

అర్ధరాత్రిసమయమున బలవంతుడగు ఆయసురుడు కిష్కింధా పురపు పొలిమేరలోనికి వచ్చి వాలిని సవాలుచేయుచు భయంకరముగ గర్జించుచుండెను.

పరాక్రమశాలి యగు వాలి శత్రువుపిలుపును వినినంతనె వానిని చంపుట కెల్లప్పుడును సిద్ధముగనే యుండును. ఆయన గాఢనిద్రలో నుండెను. అయినను అసురుని సవాలు వినబడినంతనే ప్రక్కనుండి లేచి వెంటనే పరుగిడెను. శత్రువునెదుటకు వెడలు అన్నను జూచి సుగ్రీవుడుగూడ ఆయనవెంట వెడలెను. అట్లు వాలిసుగ్రీవు లిరువురు వచ్చుటచూచి మాయావిభీతిచెంది వేగముగ పరుగిడెను. సోదరులిరువురు వానిని వెంబడించిరి.

చాలదూరము వెడలినపిమ్మట గడ్డిగాదముతో గప్పబడియున్న నొకవిశాలబిలము నతడు చూచి, వెంటనే దానిలో బ్రవేశించెను. క్రోధోన్మత్తుడగు వాలి సుగ్రీవుని ఆ బిలద్వారముకడ సావధానముగ నుండమనిచెప్పి తాను లోనికి ప్రవేశించెను.

వాలి సోదరుడగు సుగ్రీవుని పదునైదుదినములవఱకుబిల ద్వారముకడ జాగ్రత్తగ నుండమనిచెప్పెను. కాని సుగ్రీవుడు ఒకమాసమువఱకు అచట చాలజాగ్రత్తగ నుండెను. బిల ద్వారమునుండి వానికి రాక్షసులకోలాహలము వినబడసాగినది కాని వాలిశబ్ద మేదియు వినబడకపోయెను. అతడు తనయన్నను గూర్చి యాలోచింపసాగెను. ఇంతలో వానిమొదుట గుహా

నుండి నురుగుతో గూడ రక్తము ప్రవహింపజొచ్చినది. భ్రాతృస్నేహమువలన సుగ్రీవుడు వ్యాకులుడయ్యెను. అన్న విషయమై వానికి సందేహ ముత్పన్నమయ్యెను.

ఎంతప్రయత్నించినను వానికి వాలిజాడ తెలియ దయ్యెను. 'ఈ విశాలబిలమున అసురులందఱు గలసి నాసోద రుని జంపియుండవచ్చును, వారు బయటకువచ్చి నన్నుగూడ జంపవచ్చు' ననిసుగ్రీవుడు తలంచెను.

మిక్కిలి దుఃఖితుడై యతడు తనరక్షణకై ఒకపెద్ద బండరాతిని బిలద్వారమున కడ్డముగ నుంచి, విచారవదనుడై వాలికి జలాంజలి వదలి కిష్కింధకు వెడలెను.

సుగ్రీవుడు తనయన్న మరణమును గుప్తముగ నుంచ దలంచెను, కాని చతురులగు మంత్రులు యువరాజగు అంగదుడు చిన్నవాడుగా నుండుటవలన సుగ్రీవునే రాజుగా నొనర్చిరి. అప్పటినుండి యతడు నీతిపూర్వకముగ రాజ్యాధి కారమును నిర్వహింపసాగెను.

అచటవీరవరు డగు వాలి రాక్షసుల నందఱను సంహ రించి రాజధానికి మరలెను. సుగ్రీవుడు తనకు బదులుగా రాజ సింహాసనము నధిష్ఠించియుండుటచూచి వాలి మిక్కిలి క్రుద్ధుడ య్యెను.

'స్వార్థపరు డగు నాయీసోదరుడు నాభార్యను, రాజ్య మును పొందదలచి బిలద్వారమును బండరాతితో కప్పివేసినాడు,

దానివలన నేను బయటకు రాజాలక లోపలే మరణింతుననియు వానియూహయై యుండనోపు' అను ఆలోచన మనస్సు లోనికి వచ్చినంతనే నేయివోయ భగ్గని దరికొన్న అగ్నివలె వాలి క్రోధోన్మత్తుడయ్యెను.

క్రోధారుణలోచను డగు తనయన్నను జూచినంతనే సుగ్రీవుడు వానిరాజ్యమును వాని కిచ్చివేసి, కలరూపెట్టింగింప ప్రయత్నించెను, కాని మహాక్రుద్ధుడగు వాలి సుగ్రీవునకు బద్ధశత్రువయ్యెను. అతడు రాజ్యముతోపాటు సుగ్రీవునిభార్య యగు రుమనుగూడ లాగికొని, సుగ్రీవుని వధింపదలంచెను. సుగ్రీవుడు ప్రాణరక్షణార్థమై మంత్రులతో గలసి పాఱి పోయెను.

భయకంపితు డగు సుగ్రీవుడు పరుగిడుచుండెను. వాలి వానిని చంపదలచి వెంటబడెను. నదులను, నదములను, వనములను, పర్వతములను, సముద్రములను, నగరములను దాటుచు సుగ్రీవుడు పరుగిడుచుండెను. ఎక్కడగూడ నొక్క దినమైనను నిలబడుటకు వానికి ధైర్యము లేకపోయెను. వాలి ప్రాణఘాతకు డగు శత్రువువలె వెంబడించుచుండెను.

అట్లు పరుగిడుచు సుగ్రీవుడు హిమాలయమును, మేరువును, ఉత్తరసముద్రమును సమీపించెను. అయినను వాలి వానిని విడువలేదు. సుగ్రీవున కెవ్వరును అభయమిచ్చువారు కనబడకపోయిరి. అపుడు వానివెంట నిరంతరము నీడవలె

నున్నవాడు జ్ఞానులలో శ్రేష్ఠుడు నగు హనుమంతునకు దుందుభివధనుగూర్చిన ఘటన జ్ఞాపకమునకు వచ్చెను.

మహిషవేషములో నుండు దుందుభి యను దైత్యుడు వేయియేనుగులబలముగలవాడు. తాను గొప్పశక్తివంతుడనను గర్వము వానికి మిక్కుటముగా నుండెను. ఒకనాటివిషయము, దుందుభి సముద్రుని, హిమవంతుని తిరస్కరించి గర్జించుచు వీరశిరోమణియగు వాలితో యుద్ధముచేయుటకు కిష్కింధా పురపుపొలిమేరలలోనికి వచ్చి బిగ్గరగ దుందుభిధ్వనివలె గర్జింపసాగెను. దుందుభి తనగిట్టలతో భూమిని త్రవ్వుచు, వృక్షములను నాశముచేయుచు, పురద్వారమును కొమ్ము లతో విరుగగొట్టయత్నించుచు యుద్ధమున కాహ్వానించు చుండెను.

వానిగర్జనమును విని పరాక్రమశ్రేష్ఠు డగు వాలి కోప ముతో బయటకు వచ్చెను. అపుడు వానికంఠము ఇంద్రప్రద త్తము, విజయప్రదాయిని యగు సువర్ణమాలతో శోభిల్లుచుం డెను. దుందుభిని జూచినంతనె వానితో యుద్ధముచేయుటకు వాలి సంసిద్ధుడయ్యెను. దుందుభి తనకొమ్ములతో పొడుచు టకై మిక్కిలివేగముగ వాలిపైకి దుమికెను. వెంటనే వాలి వానిరెండుకొమ్ములను గట్టిగ పట్టుకొని నలువైపుల వానిని త్రిప్పసాగెను.

అపుడు వాలిరూపము క్రోధముచే భయంకరముగ నుండెను. అతడు మాటిమాటికి బిగ్గరగ గర్జించుచుండెను. ఇట్లతడు మొదట పర్వతాకారు డగు రాక్షసుని నలువైపుల త్రిప్పి బలముగ నేలపైగొట్టెను. దుందుభి రెండు చెవులనుండి రక్తధారలు ప్రవహింపసాగెను.

అమితశక్తిశాలి యగు దుందుభి లేచి వెంటనే మరల వాలిని ఎదుర్కొనెను. వారిరువురు ఘోరముగ పోరాడసాగిరి. వారొకరినొకరు చంపుకొనజూచుచుండిరి. దుందుభి తనగిట్టల తోను, కొమ్ములతోను వాలి నెదుర్కొనుచుండెను. వాలి పిడికిలిపోటులతోను, కాలితన్నులతోను, రాళ్ళతోను, వృక్షములతోను దుందుభిని గొట్టుచుండెను.

వీరవరు డగు వాలిదెబ్బలచే దుందుభిబలము క్షీణింప సాగెను. చివర కతడు దుర్దమనీయు డగు నాదానవుని పైకెత్తి తన సంపూర్ణశక్తితో నేలపై గొట్టెను, దుమికి వానిపైన గూర్చుండెను. సాటిలేని వాలిబరువును వాడు మోయలేక పోయెను. వానియవయవములనుండి రక్తము ప్రవహింప సాగెను. వెంటనే వాడు నేలపై గూలి ప్రాణములను విడచెను.

దుందుభిమరణానంతరము వాలి మిక్కిలి కోపముతో వానిశవము నొక యోజనముదూరము విసరెను. అది మతంగ ముని యాశ్రమమున బడెను. వేగముగ విసరుటచే చనిపోయిన

ఆయసురుని శరీరమునుండి ప్రవహించిన రక్తబిందువులు కొన్ని మహామునిశరీరముపై బడెను.

తనశరీరముపై బడిన రక్తబిందువులను జూచి మహాముని ఆలోచనామగ్నుడయ్యెను. కారణము నన్వేషింపగా ఆయనకు పర్వతాకారమున నున్న మహిషకళేబరము కనబడెను. తన తపోబలముచే మహర్షి యీదుష్టకార్యము నెవరు చేసిరో తెలిసికొనెను. వెంటనే ఆయన వాలిని 'అత డీయాశ్రమము లోనికి ప్రవేశించినచో వానితల ముక్కలు ముక్కలు కాగల' దని శపించెను.

హనుమంతుడు భయపడు సుగ్రీవునితో నిట్లు పలికెను- రాజా! మతంగమహామునిచే వాలి కీయబడిన శాపము నా కిపుడు జ్ఞప్తికివచ్చినది. కుపితుడై మహాముని వాలిని ఇట్లు శపించెను.

....హ్యస్మిన్నాశ్రమమండలే ।
ప్రవిశేద్యది వై వాలీ మూర్ధాస్య శతధా భవేత్ ॥
తత్ర వాసః సుఖోఽస్మాకం నిరుద్విగ్నో భవిష్యతి ॥
(వా. రా. 4-46-22,23)

"వాలి యీ యాశ్రమములోనికి ప్రవేశించినచో వాని శిరస్సు నూఱువక్కలు కాగలదు. అందువలన అచటకు వెడలి నివసించుట మనకు మిగుల శ్రేయస్కరము, ఎట్టి భయము నుండదు"

వెంటనే సుగ్రీవుడు తనముఖ్యసచివు డగు హనుమంతుడు చెప్పిన దానిననుసరించి ఋష్యమూకపర్వతముపై గల మతంగమహాముని యాశ్రమమునకు వెడలెను. మహర్షి శాప భయముచే వాలి యచటికి పోజాలకపోయెను. చేయునదిలేక తిరిగివెడలెను.

రాజనీతివిశారదు డగు వాలి పవనకుమారుని మిగుల గౌరవముతో దనకడ నుంచుకొనదలచుచుండెను, కాని ఆంజనేయుడు సుగ్రీవుని క్షేమమును గోరుచుండెను. సుఖముగ నున్నపు డందఱు చుట్టిముట్టియుందురు. కాని ఆపదవచ్చినపుడు వారు విడచిపోవుదురు, నిజమగు మిత్రులు సేవకులె ఆపదసమయమున ప్రేమతోను భక్తితోను సహాయపడుదురు.

అంజనానందనుడు సుఖసమయమున సుగ్రీవునితో గూడియుండెను. ఆపత్కాలమున అతడు వాని నెట్లు విడచిపుచ్చును? అత డెల్లపుడు సుగ్రీవునితో నుండి వానిబాగోగులను పరిశీలించుచుండును. చక్కగ పరామర్శించి, వానికి ధైర్యము చెప్పుచుండును. హనుమంతుని యోదార్పుతో సుగ్రీవుడు కష్టకాలమునందుగూడ సుఖమునే అనుభవించుచుండెను. పవనకుమారుడు తనకు మంత్రియేకాదు, సాటిలేని మిత్రుడు, సోదరతుల్యుడు నై యున్నాడు.

సర్వస్వము లాగికొని వాలిచే బహిష్కృతుడైనను సుగ్రీవుడు తన ప్రియసచివు డగు హనుమంతునివలన ఋష్య

మూకపర్వతముపై రాజువలె సుఖముగ కాలముగడుపుచుండెను.

ఋష్యమూకపర్వతముమీదకు శాపమువలన వాలి స్వయముగ రాజాలకుండెను. అందువలన నతడు తనవారిని పంపి సుగ్రీవుని జంప ప్రయత్నించుచుండెను. ఈవిషయము సుగ్రీవునకు జక్కగా దెలియును కాని యతడు హనుమంతుని శక్తిని పరాక్రమమును, విలక్షణబుద్ధిని గట్టిగ నమ్మియుండుటచే నిశ్చింతగ నుండెను. మహావీరుడగు హనుమానుడు సుగ్రీవుని యాజ్ఞాపాలనమున ఎప్పుడును తత్పరుడై యుండును. సర్వగుణసంపన్నుడగు పవనకుమారుడు తనకు పుత్రునిగను, సచివునిగను లభించినందులకు సుగ్రీవుడు తనయదృష్టము నెల్లపుడు పొగడుకొనుచుండును.

ఆరాధ్యుడగు శ్రీరామునిపాదపద్మములయందు

తండ్రియాజ్ఞను పాలించుటకై శ్రీరాముడు తన సహధర్మచారిణి యగు జనకనందినిని, అనుజుడగు లక్ష్మణుని వెంటనిడుకొని వనమునకు వెడలెను. ఆయన చిత్రకూటములోను, దండకారణ్యములోను పదుమూడుసంవత్సరములవఱకు ఋషులను సర్వప్రాణులను ధన్యులుగాజేయుచు సంచరించుచుండెను. అసురు లెచ్చటనైన తాపసులకు బాధను గలుగజేయుచున్నా రనువార్తను విన్నంతనె శ్రీరాముడు వారినచట సంహరించి మునులప్రాణములను గాపాడుచుండెను.

పదునాల్గవసంవత్సరమున సీతారామలక్ష్మణులు పంచవటిలో సుందరమగు నొకపర్ణకుటీరమును నిర్మించుకొని దానిలో నివసింపసాగిరి. ఒకదినమున లంకాధిపతి యగు రావణుని ప్రేరణననుసరించి మారీచుడు బంగారులేడియై వారికుటీరముకడ తిరగజొచ్చెను. సీతాదేవి ఆయద్భుతమృగమును జూచి ముగ్ధురాలై దానిని దెచ్చి యీయమని శ్రీరాముని ప్రార్థించినది. శ్రీరాముడు బంగారులేడివెంట పరుగెత్తెను. ఆసమయమున రావణుడు సీతాదేవిని మోసముతో హరించి లంకలో అశోకవనమున నుంచెను.

శ్రీరాముడు లక్ష్మణునితో గలసి జానకిని వెదకుచు, ఆయాప్రాంతములలో గల విరాధకబంధాదిరాక్షసులను వధించుచు ఋష్యమూకపర్వతమువైపునకు వెడలెను.

సుగ్రీవుడు వాలిభయమువలన నెల్లపుడు శంకాకులితస్వాంతుడై యుండెను. అతడు మంత్రులతో గూడి పర్వతశిఖరముపై నుండి ఆజానుబాహులు, ధనుర్ధారులు, విశాలనేత్రులు, దేవకుమారులవలె తేజస్సుగలవారు నగు ఆయిరువురు సోదరులను జూచినంతనె భయముచే వణకసాగెను.

వ్యాకులుడై సుగ్రీవుడు హనుమంతునితో నిట్లుపలికెను. 'ఈవీరుల నిరువురిని జూచినంతనె నామనస్సు భీతిజెందుచున్నది. ప్రాణశత్రువగు వాలి నన్ను జంపుటకు వీరిని పంపియుండవచ్చును, రాజులకు మిత్రు లెందఱో యుందురు.

అందువలన వీరిని నమ్మరాదు. గూఢవేషమున సంచరించు శత్రువులను జాగ్రత్తగ గమనింపవలెను. ఏలయన, వారు ఇతరులకు తమపై విశ్వాసమును గలిగింతురు. కాని వా రెవరిని విశ్వసింపరు. సమయము వచ్చినపుడా నమ్మినవారిపై దెబ్బదీయుదురు.* వాలి దీనిలో చాల సమర్థుడు. అందువలన కపిశ్రేష్ఠా! నీవు సామాన్య వ్యక్తివలె వారికడకు వెడలి వారినిగుఱించి, వారి మనోభావములను గుఱించి తెలిసికొనుము. వీరు వాలిచే పంపబడినవారైనచో నీ వచ్చటనుండియే సూచన చేయుము. నేను మంత్రులతోగూడి యీ పర్వతమును విడచి మఱియెచ్చటికైనను శీఘ్రముగ వెడలి తలదాచుకొందును.

తనకు ప్రాణప్రియులు, మహాధనుర్ధారులు, శ్యామగౌరవర్ణులు నగు శ్రీరామలక్ష్మణులను పవనకుమారుడు గుర్తింపకపోవుచుండెను. కాని ఆయన దక్షిణపార్శ్వము అదరుచుండెను, నేత్రములనుండి ప్రేమాశ్రువులు ప్రవహించుచుండెను. హృదయము మాటిమాటికి ఆయనవైపున కాకృష్టమగుచుండెను.

వానరశ్రేష్ఠుడగు సుగ్రీవుని యుద్దేశ్యము నెఱింగి పవనకుమారుడు ఋష్యమూకపర్వతమునుండి యెగురుచు వెడలెను. త్రోవలో నతడు బ్రాహ్మణవేషమును ధరించెను. అభూత

* అరయశ్చ మనుష్యేణ విజ్ఞేయాశ్ఛద్మచారిణః ।
విశ్వస్తానామవిశ్వస్తాశ్ఛిద్రేషు ప్రహరన్త్యపి ॥
(వా.రా. 4-2-22)

పూర్వము, అశ్రుతపూర్వము నగు సౌందర్యముతో గూడిన శ్రీరామలక్ష్మణులను దర్శించినంతనే హనుమంతుని కొకవిచిత్రమగు పరిస్థితి కలిగెను. ఆయన శిరము వారిచరణములమీదకు వంగెను. పిమ్మట ఆయన చేతుల జోడించి మనస్సునకు మిగుల సంతోషమును గలుగజేయు వాక్కుల నిట్లుపలికెను— వీరవరులారా! శ్యామగౌరవర్ణులుగను, మిక్కిలి సుందరముగను నున్న మీ రెవరు? నిజముగ మీరు వీరపుంగవులగు క్షత్రియకుమారులేనా! కాని మీరు మిగుల కోమలముగనున్నారు. ఈ ప్రదేశము పర్వతమయమును, మహారణ్యమును, మహాభయంకరము నైయున్నది. అంతటను వ్యాఘ్రాది క్రూరమృగములు సంచరించుచున్నవి. త్రోవ రాళ్ళతోను, ముళ్ళతోను నిండియున్నది. మీకిది సంచరింపదగిన భూమికాదు. అయినను మీరేల యీనిర్జన వనమున సంచరించుచున్నారు!.

'నేను మీ తేజస్సును స్వరూపమును జూచి చకితుడనగుచున్నాను. సామాన్య రాజకుమారు లింతటి తేజస్సు కలిగియుండరు. లోకోత్తర తేజోమయ పురుషులగు మీ రెవరు? మీరు బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులలో నెవరైన నొకరా? లేక నరనారాయణులా? లేక సర్వసృష్టికి ప్రభువగు నా పరబ్రహ్మ పరమాత్మ భూభారహరణార్థమై యుగళరూపమున నవతరించి నన్ను ధన్యునిగ జేయ నిచటికి వచ్చినాడా?

సంభాషణచతురు డగు హనుమంతు డట్లు పలికి యూర

కున్నమీదట శ్రీరాముడు లక్ష్మణునితో నిట్లు పలికెను- లక్ష్మణా! వీనిపాండిత్యపూర్ణ మగు స్పష్టోచ్చారణమువలన నితడు వ్యాకరణశాస్త్రపారంగతుడై నట్లును, వేదాధ్యయన సంపన్నుడై నట్లును దెలియుచున్నది. నిజముగ నితడు సర్వ శాస్త్రజ్ఞానసంపన్నుడె; ఏలయన, ఇతడు సంస్కార [1] క్రమ [2] సంపన్నము, అద్భుతము, అవిలంబితము, [3] హృదయానంద కరము, కల్యాణమయము నగు వాక్కును బలుకుచున్నాడు. హృదయము, కంఠము, మూర్ధము — ఈ మూడుస్థానముల ద్వారమున స్పష్టరూపముగ నభివ్యక్తమగు నీతని యీ విచిత్ర వాక్కును వినినచో నెవనిచిత్తము ప్రసన్నముగాదు? వధించు టకు ఖడ్గము నెత్తిన శత్రువుహృదయముగూడ నీతని యద్భుత వాక్కుచే మారిపోగలదు. [4] నీవు వీనితో మాటలాడుము.

---

(1) వ్యాకరణ నియమానుకూలమగు శుద్ధవాణిని 'సంస్కార సంపన్న' మందురు.

(2) శబ్దోచ్చారణకు సంబంధించిన శాస్త్రీయపరిపాటిని 'క్రమ' మందురు.

(3) ధారాప్రవాహరూపముతో మాటలాడుట 'అవిలంబిత' మనబడును.

(4) సంస్కారక్రమ సంపన్నామద్భుతామవిలంబితామ్ ।
ఉచ్చారవతి కల్యాణీం వాచం హృదయహర్షిణీమ్ ॥
అనయా చిత్రయా వాచా త్రిస్థానవ్యంజనస్థయా ।
కస్య నారాధ్యతే చిత్తముద్యతాసేరరేరపి. ॥

(వా,రా. 4-3-32,33)

అన్నగారి యీ దేశమును బొంది సుమిత్రానందనుడు బ్రాహ్మణవేషధారి యగు పవనకుమారునితో నిట్లుపలికెను - "బ్రాహ్మణుడా! మేమిరువురము ధర్మాత్ముడు, విఖ్యాతుడు, అయోధ్యాధిపతియు నగు దశరథుని కుమారులము. ఈయన నాయన్న, పేరు శ్రీరాముడు, నా పేరు లక్ష్మణుడు. తండ్రిగారి యాజ్ఞ ననుసరించి పదునాలుగు వత్సరములు అరణ్యవాసము చేయ వచ్చితిమి. ఇచట పంచవటిలో ఈయనభార్య యగు సీతాదేవిని రాక్షసు డెవడో మోసముతో హరించినాడు. మేమీ గహనారణ్యమున నామెను వెదకుచు దిరుగుచున్నాము. మీ రెవరో దయయుంచి చెప్పుడు"

పవనకుమారుడు సుమిత్రానందనుడు చెప్పు యుగళ రూపములను గూర్చి తెలిసికొనుచుండెను. కాని వానిమనస్సు జటాజాలశోభితము, నవనీరదశరీరము గల శ్రీరాముని ముఖారవిందముపై లగ్నమైయుండెను. భువనమోహనరూపము వాని రోమరోమమున ప్రవేశించుచున్నట్లుండెను. వాని నేత్రముల నుండి బాష్పములు ప్రవహించుచుండెను, శరీరము పులకరించుచుండెను. ప్రభువునుగూర్చి విన్నపిమ్మట వానికి తనస్మృతిగూడ లేకపోయెను. అతడు త్రైలోక్యదుర్లభములు, పవిత్రములు నగు శ్రీరాముని పాదపద్మములకు సాష్టాంగ నమస్కారము చేసెను. వ్యాకులుడై ప్రేమాశ్రువులతో భవాబ్ధిపోతములు, పద్మారుణములు నగు చరణములను ప్రక్షాళనము చేయసాగెను.

ఆంజనేయుని యశ్రుప్రవాహమునకు విరామము లేక పోయెను, కంఠము గద్గదమయ్యెను. ఎట్లో ధైర్యము వహించి, చేతుల జోడించి యిట్లు ప్రార్థించెను- 'దయానిధి వగు ప్రభూ! పామరుడ నగు నేను నిన్ను గుర్తింపలేకపోయితిని; ఇది స్వాభావికమైన విషయము, కాని నీవు అజ్ఞునివలె ఇట్లు ప్రశ్నించితి వేమి? నీవు నన్ను మరచితివా? ముల్లోకములకు రక్షకము లగు నీచరణకమలములుతప్ప నాకింకొక ఆధారమేమియున్నది. దయానిధీ! నాపై దయజూపుము, నన్ను నీవానినిగా జేసి కొనుము'.

నిజముగ లోకత్రయ పవిత్రుడగు శ్రీరాముడు దయానిధియే మిక్కిలి పవిత్రములగు ఆయన పాదపద్మముల పరాగముచే కరుణావారిధి ప్రతిక్షణము ఉప్పొంగుచునే యుండును. కాని వానికి మోసమున్న గిట్టదు. ఆవరణముచే వాని దర్శనము సంభవముకాదు. పరమోదారుడగు సీతావల్లభుడు ఎల్లపుడు నిష్కపటునిగను, సరళహృదయునిగను నగపడును పవనకుమారుడు బ్రాహ్మణవేషమున వచ్చినాడు, ఆయన తనవాస్తవిక స్వరూపమును కప్పివేసినాడు. అందువలన కమలనయనుడగు శ్రీరాముడాయనవైపు కనులార్పకుండగ జూచుచు పూర్తిగ మౌనముగ నుండెను.

మారుతాత్మజుని యధైర్యము పెరుగుచుండెను. వ్యాకులచిత్తుడై రోదించుచు అత డిట్లు ప్రార్థింపసాగెను- ప్రభూ!

నేను మోహగ్రస్తుడను, అజ్ఞానాంధకారమున పడియున్నవాడను, కుటిలహృదయుడను, పైగా నీవు నన్ను విస్మరించితివి. ఇక నాస్థితి యేమని చెప్పను? దయామయా! నాపై నిక దయజూపుము -

ఏకు మైం మంద మోహబస కుటిల హృదయ అగ్యాన।
పుని ప్రభు మోహి బిసారే఼ఉ దీనబంధు భగవాన॥
(మానసము 4-2)

ప్రభువునెదుట అశాంతచిత్తముతో ప్రార్థించు హనుమంతుడు తన్నుతాను మఱచిపోయెను. వానికి తాను ధరించిన వేషమునుగూర్చిన జ్ఞానముగూడ లేకపోయెను. వాని బ్రాహ్మణ వేషము తొలగిపోయెను - అతడపుడు వాస్తవమైన తనవానర రూపముతో ప్రభువుచరణములపై బడి రోదించుచు ప్రార్థించు చుండెను.

కరుణామయు డగు శ్రీరాముడు తన కనన్యభక్తు డగు హనుమంతుని సహజవానరరూపమున జూచెను. వెంటనే అయన సమీరకుమారుని లేవనెత్తి తనబాహువులతో గట్టిగ హృదయమునకు హత్తుకొనెను. ఆ సమయమున వారిరువురిదశ చాల యద్భుతముగ నుండెను. ప్రేమమూర్తియు, భక్తవత్సలుడు నగు శ్రీరాముడు తన యభయహస్తముతో హనుమానుని శిరస్సును నిమురుచుండెను. హనుమంతుడు శిశువువలె మహా

ప్రభువు హృదయమునకు హత్తుకొనియుండి రోదించుచుండెను. వానికంఠము రుద్ధమైపోయెను.

తన ప్రభువగు శ్రీరామునకు తనపై ప్రేమ యున్నదను విశ్వాస మేర్పడినతరువాత హనుమంతుడు లక్ష్మణునిచరణములకు నమస్కరించెను. సుమిత్రానందనుడుగూడ వానిని వెంటనే లేవనెత్తి హృదయమునకు హత్తుకొనెను. అనంతరము హనుమంతుడు శ్రీరామునకు సుగ్రీవుని వృత్తాంతము నంతటిని వివరించెను. నీతినిపుణు డగు పవనకుమారుడు శ్రీరాముని ముఖారవిందమును నిర్నిమేషదృష్టితో జూచుచు వినయయుక్తములగు వాక్కుల నిట్లుపలికెను– 'దేవా! తన జ్యేష్ఠసోదరుడైన వాలి భయముచే సుగ్రీవుడు ఋష్యమూకపర్వతముపై నివసించుచున్నాడు. ఇతడు రాజ్యబహిష్కృతుడు, భార్యావియోగముచే మిగుల దుఃఖితు డైయున్నాడు. అడవులలోను, కొండలలోను చాలకష్టముతో గాలమును గడపుచున్నాడు. మీరుగూడ నిదియేస్థితిలో నున్నారు. ఇపుడు సుగ్రీవునకు సమర్థుడగు స్నేహితుడు అవసరమైయున్నాడు. నీ వీయనతో స్నేహము చేసికొనినచో ఈ సుగ్రీవునకు మిక్కిలి సంతోషము కలుగును. ఆయనకు తనరాజ్యము భార్య మఱల లభించినచో నతడు సీతాన్వేషణమునందు విశేషముగ సహాయపడగలడు. అందువలన నీవు సుగ్రీవుని ఆత్మీయునిగా జేసికొనవలసినదిగా నేను ప్రార్థించుచున్నాను.

శ్రీరాముని యంగీకారము లభించినంతనే పవనకుమారుడు రామలక్ష్మణుల నిరువురిని తన భుజములపై గూర్చుండబెట్టుకొని ఋష్యమూకపర్వతముపైకి వెడలెను. శ్రీరామలక్ష్మణసహితుడై తనవైపు వచ్చు హనుమంతుని జూడగా సుగ్రీవున కధిక సంతోషము కలిగెను.

ఆంజనేయుడు రామలక్ష్మణసహితుడై సుగ్రీవుని కడకు జేరెను. సుగ్రీవుడు పరమతేజస్వులగు నాకుమారు లిరువురకు నమస్కరించెను. హనుమానుడు సుగ్రీవుని శ్రీరామునకు పరిచయముచేసెను. అనంతర మతడు ప్రజ్వరిల్లునట్టి అగ్నిని సాక్షిగ నుంచి ధర్మవత్సలుడగు శ్రీరామునకు సుగ్రీవునకు మిత్రత్వమును గూర్చెను. భగవానుడగు శ్రీరాముడు, వానరరాజగు సుగ్రీవుడు ఇరువురు చాలప్రసన్నులైరి. పిమ్మట ఆకులు పూలు మిక్కుటముగా గల కొమ్మ నొకదానిని బఱచి దానిపై మిగుల నాదరముగ శ్రీరాముని గూర్చుండబెట్టి తానుగూడ ఆయనతోపాటు గూర్చుండెను. హనుమంతుడు పుష్పించిన మంచి గంధపుచెట్టు కొమ్మ నొకదానిని విఱచి దానిపై లక్ష్మణుని గూర్చుండబెట్టెను.

అధికసంతుష్టుడైన సుగ్రీవుడు మృదుమధురము లగు వాక్కులతో తనకథను వినిపించుచు శ్రీరామచంద్రునితో నిట్లుపలికెను - 'రఘునందనా ! ప్రాణప్రియమైన నా భార్యను హరించి వాలి క్రూరముగ నన్ను వెడలగొట్టినాడు నేను వానికి భయపడి యీ పర్వతముపై నివసించుచున్నాను. నాకు

శరణు నిమ్ము, 'నన్ను నిర్భయునిగా జేయుము'

శ్రీరాము డిట్లు పలికెను- 'మిత్రుడా! సుగ్రీవుడా! నేను వాలినొకేయొక బాణముతో సంహరింతును, విశ్వసింపుము. అమోఘమగు నా బాణముచే వాని ప్రాణములు రక్షింపబడుట యసంభవము.

నిఖిలలోకపావనుడగు శ్రీరాముని బాణముచే వాలి హతుడయ్యెను. త్రైలోక్య రక్షకు డగు శ్రీరాముని యెదుట అతడు తన భౌతికశరీరమును విడచెను. భర్త మరణవార్తను విని వాలిభార్య యగు తార యచటికి వచ్చి దీనముగ నేడ్వ సాగినది. అపుడు తార నోదార్చుచు పరమపీతరాగు డగు హనుమాను డిట్లుపలికెను.

గుణదోషకృతం జంతుః స్వకర్మఫలహేతుకమ్ ।
అవ్యగ్రస్తదవాప్నోతి సర్వం ప్రేత్య శుభాశుభమ్॥
శోచ్యాశోచసి కం శోచ్యం దీనం దీనానుకంపసే ।
కశ్చ కస్యానుశోచ్యోఽస్తి దేహేఽస్మిన్ బుద్బుదోపమే॥
జానాస్య నియతామేవం భూతానామాగతిం గతిమ్।
తస్మాచ్ఛుభం హి కర్తవ్యం పండితే నేహ లౌకికమ్॥
(వా. రా. 4-21-2,3,5)

"దేవీ! జీవుని గుణబుద్ధులచేత లేదా దోషబుద్ధిచేత చేయబడిన కర్మలే సుఖదుఃఖ రూపఫలమును బొందించునవి యగును. పరలోకమునకు వెడలి ప్రతిజీవుడు శాంతభావముతో

నుండి తన శుభాశుభ కర్మ ఫలము నంతటిని అనుభవించును. నీవు శోచనీయవు, అట్లుండగా నీవు మఱియొక శోచనీయుని జూచి దుఃఖింపనేల? నీవు స్వయముగ దీనురాలవై యుండి మఱియొక దీనునిపై కరుణ జూపనేల? నీటి బుడగవంటి యీ శరీరముననుండి యే జీవుడు మఱియొక జీవునికొఱకు దుఃఖించును?

దేవీ! నీవు విదుషీమణివి. అందువలన ప్రాణుల జనన మరణముల కొరకు నిర్ణీతమగు సమయము లేదని నీకు దెలియును. కనుక శుభకర్మము చేయవలెను. దుఃఖించుట మున్నగు లౌకిక కర్మలను చేయరాదు"

అంగదస్తు కుమారోఽయం ద్రష్టవ్యో జీవపుత్త్రియా ।
ఆయత్యాం చ విధేయాని సమర్థాన్యస్య చింతయ ॥
(వా. రా. 4-21-4)

"నీపుత్రుడు అంగదుడు జీవించియున్నాడు. ఇపుడు నీవు వీనిని జూచుకొను చుండవలయును. భవిష్యత్తులో వీని యున్నతికి సాధకములగు శ్రేష్ఠకర్మలను గూర్చి యాలోచింపవలెను."

వాలి కంత్యసంస్కారము జరిగినది. లక్ష్మణుడు కపిరాజగు సుగ్రీవుని కిష్కింధాధిపతిగా నొనర్చినాడు. విధివిధానముగ పట్టాభిషేకము జరిగినది. వాలి పుత్రుడగు అంగదుడు యువరాజయ్యెను. సుగ్రీవునకు సంపద, రాజ్యము, భార్య మున్నగు నభీష్టవస్తువు లన్నియు లభించినవి. సర్వులకు శరణ్యు

డగు శ్రీరాముని కృపయున్న మానవునకు లోకమున లభింపని దేమియుండును ?

సుగ్రీవుడు కిష్కింధలో నివసింపసాగెను. కాని పిత్రాజ్ఞపై నాదరము గలవాడగుటచే శ్రీరాముడు నగరములోనికి ప్రవేశింపలేదు. ఆయన మాసచతుష్టయమును గడుపుటకై ప్రస్రవణ పర్వతమునకు వెడలెను.

ఆంజనేయుడు ప్రతిక్షణము తన కారాధ్యుడగు శ్రీరాముని చరణములకడ నుండుట కభిలషించుచుండెను. కాని సుగ్రీవు డిప్పుడిప్పుడే రాజపదవి నధిష్ఠించియుడుటచే కార్య నిర్వాహణార్థమై నిపుణుడగు నొక మంత్రి వాని కవసరమై యుండెను, ఆకారణముచే లోకోపకారి యగు శ్రీరాముడు సుగ్రీవునకు సహాయపడవలసినదిగా హనుమాను నాజ్ఞాపించెను. ప్రభువునాజ్ఞ హనుమానునకు శిరోధార్యమయ్యెను. అతడు కిష్కింధలో సుగ్రీవునికడ నుండసాగెను.

హనుమంతుడు సుగ్రీవునకు హితము జెప్పుట

శ్రీరాముడు భార్య యగు సీతాదేవిని గూర్చి చింతించుచు సోదరుడగు లక్ష్మణునితో గలసి ప్రస్రవణగిరిపై వర్షాకాలమును గడుపుచుండెను. కపిరాజగు సుగ్రీవుడు సంపదను, రాజ్యమును తన భార్యయగు రుమను, అనింద్యసుందరి యగు తారను బొంది సుఖముగ నుండెను. అతడు ఏవిధమగు చింతయు లేనివాడై

రాజ్యభోగముల ననుభవించుచుండెను. తనకు పరమహితైషియు సోదరసహితుడు నగు శ్రీరాముని మైత్రిని, ఆయన యుపకారమును, ఆయనకు తాను చేయవలసిన కార్యమును పూర్తిగ మరచి సుగ్రీవుడు రాజ్యసుఖములలో మగ్నుడై పోయెను. కాని పవనపుత్రు డగు హనుమానుడు శాస్త్రసిద్ధాంతములను చక్కగ నెఱిగినవాడు. కర్తవ్యాకర్తవ్య జ్ఞానముగూడ చక్కగ గలవాడు. సంభాషణ కళాచతురుడగు హనుమంతుడు ఎల్లప్పుడు సావధానముగ నుండు మంత్రియై యుండెను.

ఆయన ఎల్లప్పుడు శ్రీరాముని ధ్యానమున మగ్నుడై యుండెను, జగన్మాత యగు సీతాదేవియొక్క జాడను దెలిసికొనుటకాయన మిగుల వ్యగ్రుడైయుండెను.

ఆకాశము స్వచ్ఛముగను, నదులలోని నీరు నిర్మలముగను, మార్గములు యాత్రకు యోగ్యములుగను నున్నట్లు హనుమంతుడు తెలిసికొనెను. కాని వానరరాజగు సుగ్రీవుడు తనప్రయోజనము నెఱవేరిన పిమ్మట ధర్మార్థసంగ్రహమున నుదాసీనుడయ్యెను. అభిలషితములగు మనోరథముల బొంది యతడు స్వేచ్ఛాచారియయ్యెను. అపుడు హనుమంతుడు సుగ్రీవునికడకు వెడలి సత్యము, ప్రియము, హితము నగు వాక్కుల నిట్లుపలికెను.

రాజ్యం ప్రాప్తం యశశ్చైవ కౌలీ శ్రీరభవర్ధితా
మిత్రాణాం సంగ్రహః శేష స్తద్భవాన్ కర్తుమర్హతి

తద్భవాన్ వృత్తసంపన్నః స్థితః పథి నిరత్యయే।
మిత్రార్థమభినీతార్థం యథావత్ కర్తుమర్హతి ॥
తదిదం మిత్రకార్యం నః కాలాతీతమరిందమ ।
క్రియతాం రాఘవస్యైతత్ వైదేహ్యాః పరిమార్గణమ్ ॥
న చ కాలమతీతం తే నివేదయతి కాలవిత్।
త్వరమాణోఽపి స ప్రాజ్ఞ స్తవరాజన్ వశానుగః ॥
న హి తావత్ భవేత్కాలో వ్యతీతశ్చోదనాదృతే।
చోదితస్య హి కార్యస్య భవేత్కాలవ్యతిక్రమః ॥
శక్తిమానతి విక్రాంతో వానరర్క్ష గణేశ్వర।
కర్తుం దాశరథేః ప్రీతిమాజ్ఞాయాం కిం ను సజ్జసే ॥
ప్రాణత్యాగవిశంకేన కృతం తేన మహత్ప్రియమ్ ।
తస్య మార్గామ వైదేహీం పృథివ్యామపి చాంబరే ॥
దేవదానవగంధర్వా అసురాః సమరుద్గణాః ।
న చ యక్షాభయం తస్య కుర్యుః కిమివ రాక్షసాః ॥
తదేవం శక్తియుక్తస్య పూర్వం ప్రతికృతస్తథా ।
రామస్యార్హసి పింగేశ కర్తుం సర్వాత్మనా ప్రియమ్ ॥
(వా. రా. 4-29-9-9½-12,15,16,19,21 23-25

రాజా! నీవు! రాజ్యమును, యశస్సును బొందితివి. వంశపారంపర్యముగా వచ్చిన లక్ష్మిని వృద్ధిపఱచితివి. కాని యింకను మిత్రులకు చేయవలసిన కార్యము మిగిలియున్నది, దాని నిపుడు నీవు నెరవేర్చవలెను. నీవు సదాచారసంపన్నము

నిత్యము, సనాతనము నగు ధర్మమార్గమున నిలచియున్నావు. అందువలన మిత్రకార్యమును జక్క చేయుటకు నీ వొనర్చిన ప్రతిజ్ఞను తగినట్లు నెరవేర్చుము. శత్రుదమనుడా! శ్రీరాముడు మనకు పరమమిత్రుడు, ఆయనకు చేయవలసిన కార్య సమయము గడచిపోవుచున్నది. అందువలన సీతాదేవికై వెదకుట నారంభింపవలెను. రాజా! పరమబుద్ధిమంతుడగు శ్రీరాముడు కాలవేత్త. కార్యసిద్ధికై నీవు త్వరపడిన ఆయన నీకు వశుడైయుండును. కాలము గడచుచున్నదని సంకోచము వలన ఆయన నీతో జెప్పడు. కనుక శ్రీరాముడు చెప్పక మునుపే మనము పనిని మొదలిడినచో సమయము గడచినట్లు ఆయన భావింపడు. కాని ఆయన దీనికై ప్రేరణకలగించినచో మనము సమయమును గడిపితి మనియు, ఆయన కార్యమున ఆలస్యమొనర్చితి మనియు లోకమున వెల్లడి కాగలదు. వానర భల్లూకములకు ప్రభు వగు సుగ్రీవా! నీవు శక్తిమంతు డవు, పరాక్రమవంతుడవు. అయినను దశరథనందను డగు శ్రీ రాముని కిష్టమైన కార్యము నొనర్చుటకు వానరుల నాజ్ఞాపించుటకు ఏల ఆలస్యముచేయు చున్నావు? నీకై శ్రీరాముడు వాలిప్రాణములను దీయుటకుగూడ సందేహింపలేదు.

ఆయన నీకు మిక్కిలి యిష్టమైన కార్యము నొనర్చి నాడు. అందువలన మన మిప్పుడు ఆయన భార్య యగు సీతా దేవికై భూమ్యాకాశముల రెండింటియందును వెదకుదము,

దేవతలు, దానవులు, గంధర్వులు, అసురులు, మరుద్గణములు, యక్షులు మున్నగువా రెవ్వరును శ్రీరామునకు భయమును గలుగజేయజాలరు. ఇక రాక్షసుల విషయమై చెప్పునదేమి! వానరరాజా! ఇట్టి శక్తిశాలియు, మొదటనే ఉపకారము చేయువాడు నగు శ్రీరామునకు ఇష్టమైన కార్యమును నీవు నీ శక్తియుక్తులను వినియోగించి చేయుము.

శ్రీరాముని కార్యమున ఆలస్యము జరిగినందులకు సత్త్వగుణసంపన్ను డగు సుగ్రీవుడు భయగ్రస్తుడయ్యెను. ఆయన ఎల్లప్పుడు హనుమానుని సలహాలను గౌరవించుచుండెను ప్రేమపూర్వకముగ కర్తవ్యమునుగూర్చి తెలియజేసినందులకు సుగ్రీవుడు చాలసంతోషించి వెంటనే నీలు డను వానర వీరు నిట్లాజ్ఞాపించెను- 'నీవు పదునైదు దినములలోపల నాయుద్యోగులను, శీఘ్రగాము లగు యూథపతులను వీరసైనికులను నా సమీపమునకు బంపుటకు ప్రయత్నింపుము. ఈ గడువులోపల ఇచటికి చేరని వానరవీరులు తమప్రాణములపై నాశవదలుకొన వలసివచ్చును. ఇది నా ధృడనిశ్చయము'.

ఇక అచట వర్షఋతువువిమ్మట శరదృతువు వచ్చెను. సుగ్రీవుడు నిశ్చింతునిగను, నిష్క్రియునిగను నుండుట జూచి భగవాను డగు శ్రీరాముడు కలతజెంది తన సోదరునితో నిట్లు పలికెను- 'లక్ష్మణా! వానరరా జగు సుగ్రీవుడు సీతాన్వేషణమునకు గడువును నిర్ణయించినాడు, కాని తనస్వార్థము నెర వేరిన పిమ్మట దుష్టబుద్ధి యగు ఆ వానరుడు నన్ను ఉపేక్షించి

నాడు. నన్ను ఆతడు రాజ్యభ్రష్టునిగను, దీనునిగను, అనాథునిగను, శరణాగతునిగను భావించి తిరస్కరించుచున్నాడు. అందువలన నీవచటికి వెడలి స్పష్టముగ వానితో నిట్లు పలుకుము- 'బలపరాక్రమ సంపన్నులు, ఉపకారముచేయునట్టివారు కార్యార్థులు నగు పురుషులకు ప్రతిజ్ఞాపూర్వకముగ ఆశను గలుగజేసి తరువాత దానిని భగ్నముచేయువాడు ప్రపంచము నందలి పురుషులలో కెల్ల నీచుడైయున్నాడు, తన నోటినుండి ప్రతిజ్ఞారూపమున వెలువడిన మాటలు మంచివి కావచ్చును, చెడ్డవి కావచ్చును, ఎట్లున్నను ఆవాక్కులు తప్పక నెఱవేర్చదగినవేయనిభావించి సత్యమును గాపాడు నుద్దేశ్యముతో వానిని పాలించు వీరుడు పురుషశ్రేష్ఠునిగ జెప్పబడుచున్నాడు. *

లక్ష్మణా! ఆ దురాత్మునితో ఇంకను నిట్లు పలుకుము- 'నా బాణముచే జంపబడిన వాలి యేమార్గమున వెడలినాడో ఆ మార్గ మింకను మూతబడలేదు. అపుడు నేను వాలి నొక్కనినే చంపితిని. కాని యిపుడు నీవు నీ ప్రతిజ్ఞను నెఱవేర్చనిచో బంధువులతోగూడ నిన్ను మృత్యువాతబడ వేయుదును' అని శ్రీరాముడు మిగుల బాధతో తనసోదరునితో బలికెను.

---

* అర్థినాముపపన్నానాం పూర్వం చాప్యుపకారిణామ్।
ఆశాం సంశ్రుత్య యో హంతి స లోకే పురుషాధమః ॥
శుభం వా యది వా పాపం యో హ వాక్యముదీరితమ్।
సత్యేన ప్రతిగృహ్ణాతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥
(వా. రా: 4-30-71,27)

శ్రీరాముని వాక్కులను వినినంతనె సుమిత్రానందనుడు రోషపూర్ణుడయ్యెను. అతడు అన్నపాదములకు నమస్కరించి యిట్లుపలికెను - 'విషయభోగాసక్తుడు, బుద్ధిహీనుడు నగు వానరుడు అగ్నిసాక్షిగ స్నేహము జేసినాడు; కాని తనపని నెఱవేరిన పిమ్మట వానియభిప్రాయము మారినది. అసత్యవాది యగు సుగ్రీవు నిప్పుడే చంపి అంగదునకు రాజ్యపట్టాభిషేకము చేయుదును. అతడే రాజై వానరవీరుల ద్వారా సీతాదేవి జాడను తెలిసికొనగలడు.'

ధనుర్బాణములను దీసికొని సుగ్రీవవధకై బయలుదేరిన లక్ష్మణుని జూచి ధీరుడు, గంభీరుడు, పురుషోత్తముడు నగు శ్రీరాముడు సోదరునకు నచ్చ జెప్పుచు నిట్లుపలికెను- 'లక్ష్మణా! నీవంటి యుత్తమవీరుడు మిత్రవధవంటి నిషిద్ధకర్మ జేయుట ఉచితముగాదు. ఉత్తమమగు వివేకముద్వారా తన క్రోధమును జంపుకొనిన వీరుడు సర్వపురుషులలోను శ్రేష్ఠుడని చెప్పబడును (1). నాయనా! సుగ్రీవుడు నాకు మిత్రుడు. వానిని నీవు చంపకూడదు అచటికి వెడలి 'వాలివలె నీవుగూడ చంపబడుదు'వని మాత్రము పలికి వానిని భయపెట్టవలసినది. శీఘ్రముగ దానికి సమాధానము దీసికొనిరమ్ము(2)

(1) కోపమార్యేణ యో హంతి స వీరః పురుషోత్తమః ॥ (వా.రా. 4-31-6)

(2) న హంతవ్య స్త్వయా వత్స సుగ్రీవో మే ప్రియః సఖా
కింతు భీషయసుగ్రీవం వాలివత్త్వం హనిష్యసే
ఇత్యుక్త్వా శీఘ్రమాదాయ సుగ్రీవం ప్రతిభాషితమ్॥
(వా. రా. 4-5-13,14)

అట్లే యని ఇక్ష్వాకు కులసింహుడు వీరవరుడు నగు సుమిత్రానందనుడు శ్రీరాముని చరణములకు నమస్కరించి, భయంకర మగు తన ధనుర్బాణములను దీసికొని కిష్కంధకు వెడలెను. అపుడు క్రోధమువలన వాని యాకారము మిగుల భయావహముగ నుండెను. అతని అధరము వణకుచుండెను. అత్యధిక మగు కోపముచే అతడు మార్గమున గల వృక్షములను పడగొట్టుచు, పర్వతశిఖరములను దూరముగ విసరుచు వెడలుచుండెను. ఆ సమయమున అతడు ప్రలయంకరుని వలె గన్పట్టు చుండెను.

కిష్కంధకడకు వెడలి లక్ష్మణుడు తన వింటినారిని భయముగొల్పునట్లుగ మ్రోగించెను. ఆ సమయమున కొందఱు సామాన్యవానరులు కోటగోడపై నుండు రాళ్ళను చెట్లను దీసికొని హర్ష ధ్వానములచేయసాగిరి. ఇది చూచినంతనె లక్ష్మణుని క్రోధాగ్ని ప్రజ్వరిల్లెను. ప్రళయాగ్నివలె నున్న లక్ష్మణుడు విశాల మగు తన ధనుస్సుపై భయానక మగు బాణము నెక్కు పెట్టెను. వెంటనే కిష్కింధలోని వానరవీరులందరు వణకి పోయిరి. లక్ష్మణుడు సమూలముగ కిష్కింధను నాశము చేయుటకు సిద్ధపడెను.

నగరవాసులందఱు మిగుల కలతజెందుట జూచి యువ రాజగు అంగదుడు లక్ష్మణునికడకు వెడలి ఆదరపూర్వకముగ ఆతనిచరణములకు నమస్కరించెను. వానిని జూచినంతనే

భ్రాతృభక్తు డగు లక్ష్మణునికోపము శాంతించెను. ఆయన యువరాజును హృదయమునకు హత్తుకొని 'వత్సా! నీవు త్వరగ సుగ్రీవునికడకు వెడలి శ్రీరాముడు నీపై కోపము పూనియు న్నాడు, ఆయన పంపగా నే నిచటకువచ్చితిని అని ఆయనతో జెప్పు' మనిపలికెను.

'చాలమంచి' దనిపలికి అంగదుడు వినయపూర్వకముగ జేతుల జోడించి లక్ష్మణునికడ సెలవుదీసికొని సుగ్రీవుని కడకు వెడలెను. అంగదునివలన లక్ష్మణుడు పలికిన క్రోధపూర్ణము లగు మాటలను వినినంతనె సుగ్రీవుడు భయాక్రాంతుడయ్యెను. వెంటనే యతడు లక్ష్మణుని అనుకూలునిగా జేసికొనుటకు పవన కుమారుని బంపెను.

హనుమానుడు లక్ష్మణుని సమీపించి ఆయన చరణము లకు భక్తిపూర్వకముగ ప్రణమిల్లి వినయముతో నిట్లు పలికెను.

ఏహి వీర మహాభాగ భవద్గృహమశంకితమ్ ।
ప్రవిశ్య రాజదారాదీన్ దృష్ట్వా సుగ్రీవమేవ చ, ।
యదాజ్ఞాపయసే పశ్చాత్ తత్సర్వం కరవాణి భోః ॥
(ఆ. రా. 4-5-37, 38)

మహాభాగా! వీరశ్రేష్ఠా! ఎట్టిశంకయు లేకుండగ రమ్ము, ఈయిల్లు నీది. లోనికి దయచేసి రాజమహిషులను, మహారా జగు సుగ్రీవుని గలిసికొనుము. పిమ్మట నీయాజ్ఞ ననుసరించి మెలంగుదుము.'

హనుమానుడు మిగుల భక్తితో లక్ష్మణుని కరకమలము లను బట్టుకొని నగరముగుండా రాజభవనమునకు దీసికొని వెడలెను. మధురభాషిణి యగు తార లక్ష్మణునకు స్వాగత మిచ్చుచు 'మీ కార్యమునుగూర్చియే సుగ్రీవు డాలోచించు చున్నాడు. దయయుంచి మీరు అంతఃపురములోనికి వచ్చి ఆయన కభయమిండని' పలికెను.

అంతఃపురమున భయపడుచున్న సుగ్రీవుడు తనభార్య యగు రుమతోగూడి లక్ష్మణుని చరణములకు నమస్కరించెను. అచటగూడ క్రుద్ధుడై యున్న లక్ష్మణునితో నీతివేత్తయగు సమీరకుమారు డిట్లుపలికెను.

త్వత్తోఽధికతరో రామే భక్తోఽయం వానరాధిపః ॥
రామకార్యార్థమనిశం జాగర్తి న తు విస్మృతః ।
ఆగతాః పరితః పశ్య వానరాః కోటిశః ప్రభో ॥
గమిష్యంత్యచిరేణైవ సీతాయాః పరిమార్గణమ్ ।
సాధయిష్యతి సుగ్రీవో రామకార్యమశేషతః ॥

(వా. రా. 4-5-54, 56)

'మహారాజా! ఈ వానరరాజు శ్రీరామచంద్రునకు నీ కంటెను గొప్ప భక్తుడైయున్నాడు. శ్రీరామకార్యార్థమై ఆయన రేయింబవళ్లు మేలుకొని యుంటున్నాడు, ఆయన దాని నేమాత్రమును మఱచియుండలేదు. ప్రభూ! చూడుము' కోట్లకొలదిగ నున్న ఈ వానరులు దీనికోసమే అన్నివైపుల

నుండి వచ్చుచున్నారు. వీరందఱు శీఘ్రముగ సీతాన్వేషణ మునకై వెడలగలరు. మహారాజగు సుగ్రీవుడు శ్రీరామ చంద్రుని సర్వకార్యమును చక్కఁగ నెరవేర్చగలడు !

అనంతరము వానరరాజగు సుగ్రీవుడు లక్ష్మణుని చరణ ములకు నమస్కరించి వినయముగ నిట్లుపలికెను- 'ప్రభూ ! నేను శ్రీరామచంద్రుని దాసుడను. ఆయనయే నా ప్రాణము లను గాపాడినాడు. ఈ ధనము, వైభవము, రాజ్యాదులు సర్వము ఆయన యిచ్చినవియే. ఆయన స్వయముగ త్రిభువన ములను జయింపగలడు. నేనాయన కార్యమునకు సహాయక మాత్రుడ నగుదును. విషయలోలుడను, పామరుడను నగు నేను పూర్తిగ మీ వాడనే. అందువలన నీవు నా యపరాధ ములను క్షమింపుము.

సుగ్రీవుని ప్రార్థన వినినంతనె సుమిత్రా నందనుడు వాని భుజములను బట్టుకొని హృదయమునకు హత్తుకొని, ప్రేమ పూర్వకముగ వానితో నిట్లుపలికెను- 'మహాభాగా ! నేను గూడ ప్రణయకోపవశమున ఏవియో మాటలను బలికితిని. వానిని గూర్చి నీవు ఆలోచింపవలదు. శ్రీరాముడు అరణ్య మున నొంటరిగ నున్నాడు. సీతాదేవి వియోగముచే వ్యాకు లుడై యున్నాడు. అందువలన ఇపుడు ఆయనకడకు మనము త్వరగ వెడలవలయును.

'అవును, తప్పక వెడలుదము' అని పలికి సుగ్రీవుడు అర్ఘ్యపాద్యాదులచే లక్ష్మణుని పూజించి ఆయనతో పాటు తాను ఉత్తమమగు రథముపై గూర్చుండెను. సుగ్రీవునితో పాటు అంగదుడు, నీలుడు, ఆంజనేయుడు మున్నగు ప్రధానులగు వానరులుగూడ శ్రీరామునికడకు వెడలిరి. అపుడు భేరీ మృదంగాది నానావిధము లగు వాద్యములు మ్రోగసాగెను.

సీతాన్వేషణార్థమై పయనమగుట

మృగ చర్మము చేత, జటామకుటము చేత శోభిల్లువాడు నీలమేఘశ్యాముడు నగు శ్రీరాముడు గుహాద్వారముకడ నొక శిలాఖండముపై గూర్చుండి యుదాసీన మగు మనస్సుతో పక్షులను జూచుచుండెను. దూరమునుండి శాంతమూర్తియగు శ్రీరాముడు కనబడినంతనె సుగ్రీవుడు, లక్ష్మణుడు రథమునుండి దిగిరి. సుగ్రీవుడు వేగముగ శ్రీరామునివద్దకు వెడలి అజ్ఞానుడగు బాలునివలె ఆయన పాదపద్మములపై బడి యేడ్వసాగెను దయామూర్తి యగు శ్రీరాముడు వెంటనే వానిని లేవనెత్తి ఆలింగనముచేసికొని, సమీపమున కూర్చుండ బెట్టుకొని ప్రేమ పూర్వకముగ వాని యోగక్షేమముల నడుగసాగెను,

సుగ్రీవుడు చేతులజోడించి మిగుల వినయముతో నిట్లు పలికెను- 'ప్రభూ! నా దోష మేమియు లేదు. నీ మాయ

చాల ప్రబలమైనది. నీ దయ యున్నగాని దీనిని దాటజాలము నేను భోగాసక్తుడ నగు పామరపశువును నాపై దయజూపుము'

కరుణామయు డగు శ్రీరాముడు సుగ్రీవుని శిరమును తన కరకమలముతో నిమురసాగెను, అపుడు అసంఖ్యాకులగు వానర భల్లూకవీరులు అచటికి రాసాగిరి.

వారిని జూచి సుగ్రీవుడు శ్రీరామునితో నిట్లుపలికెను- "ప్రభూ ! ఈ వానరులు, భల్లూకవీరులు నీ యాజ్ఞను పాలించు చెదరు, ఫలమూలాదులను భక్షించెదరు. ఈతడు భల్లూక ముల కధిపతియైన జాంబవంతుడు, మహాయోధుడు, బుద్ధి మంతుడు. ఇత డొక కోటిమంది వానరుల కధిపతి. నా మంత్రులలో శ్రేష్ఠుడు. ఇంతేకాక నలుడు, నీలుడు, గవయుడు గవాక్షుడు, గంధమాదనుడు, శరభుడు, మైందుడు, గజుడు, పనసుడు, బలీముఖుడు, దధిముఖుడు, సుషేణుడు, తారుడు, మహాబలుడు పరమధీరుడు హనుమంతుని తండ్రియు నగు కేసరి వీరందఱు ప్రధానయూథపతులు. వీరియధీనమున పర్వత ములతో సమానమైన విశాలకాయములు గలిగిన వానరవీరులు కోట్లగొలదిగనున్నారు. మీరు వీరిని యిష్టానుసారముగ ఆజ్ఞా పింపవచ్చును.

సర్వశక్తిసంపన్ను డగు రఘునాథుడు సుగ్రీవునితో 'సుగ్రీవా ! నా కార్యమునుగూర్చి నీ వెఱుగుదువు. ఉచితమని

భావించినచో శీఘ్రముగ వీరిని సీతాన్వేషణమునకై పంపు' మని పలికెను.

సావధానముగ నంతట తిరుగుచు సీతాదేవి జాడను దెలిసికొనవలసిన దని యూథపతుల కందఱకు నాజ్ఞయిచ్చుచు సుగ్రీవు డిట్లుపలికెను-

విచిన్వంతు ప్రయత్నేన భవంతో జానకీం శుభామ్।
మాసాదర్వాజ్ నివర్తధ్వం మచ్ఛాసనపురస్సరాః ॥
సీతామదృష్ట్వా యది వో మాసాదూర్ధ్వం దినం భవేత్।
తదా ప్రాణాంతికం దండం మత్తః ప్రాప్స్యథ వానరాః ॥
(ఆ రా. 4-6-25,26)

నా యాజ్ఞ ననుసరించి మీరందఱు మిగుల ప్రయత్నముతో జానకీదేవి నన్వేషింపుడు, ఒకమాసములోపల తిరిగి రండు. సీతాదేవిని జూడకుండగ మాసముకంటె నధికముగ నొక్కదినము గడిచినను నా చేతులో మీకు ప్రాణదండన తప్పదు''

ఇట్లు సుగ్రీవుడు సీతాదేవిజాడను దెలిసికొనుటకై వానర యూథపతులను, భల్లూక యూథపతులను కఠినముగ శాసించెను. అతడు సర్వదిక్కులకు నెందఱినో వానరులను బంపి దక్షిణదిక్కునకు గొప్పప్రయత్నముతో మహాబలుడు యువరాజు నగు అంగదుడు, జాంబవంతుడు, హనుమానుడు నలుడు, సుషేణుడు, శరబుడు, మైందుడు, ద్వివిదుడు మున్నగు వారిని బంపెను. అపుడు అతడు వీరవరుడగు హనుమానుని ప్రశంసించుచు వానితో నిట్లుపలికెను.

"కపిశ్రేష్ఠా ! పృథివిలోగాని, అంతరిక్షమునందుగాని, ఆకాశమునందు గాని, దేవలోకమునందు గాని, జలమునందు గాని నీగతి కవరోధ మున్నట్లు నా కెక్కడను అగపడలేదు. అసుర గంధర్వ నాగ మనుష్య దేవ సముద్ర పర్వత సహితముగ సర్వలోకముల గురించి నీకు దెలియును. వీరుడా ! అంతట అబాధిత మగు గతి, వేగము, తేజస్సు, స్ఫూర్తి అను గుణములన్నియు మహాపరాక్రమవంతు డగు నీ తండ్రియైన వాయుదేవునిలో నున్నట్లు నీలో నున్నవి. ఈ భూమండలమున నేప్రాణియు నీ తేజస్సుతో సరిపోయినట్టిది లేదు. అందువలన సీతాదేవి లభించునట్టి యుపాయమును నీవే యాలోచింపుము. హనుమానుడా ! నీవు నీతిశాస్త్ర నిపుణుడవు. నీ యొక్కని యందే బలము, బుద్ధి, పరాక్రమము, దేశకాలానుసరణము, నీతియుక్త మగు నడవడి ఒక్కచోటే యగపడును."

(న భూమౌ నాంతరిక్షేవా నాంబరే నామరాలయే ।
నాప్సు నా గతిభంగం తే పశ్యామి హరిపుంగవ ॥
సాసురాః సహగంధర్వాః సనాగనర దేవతాః ।
విదితాః సర్వలోకాస్తే ససాగరధరాధరాః ॥
గతిర్వేగశ్చ తేజశ్చ లాఘవం చ మహాకపే ।
పితుస్తే సదృశం వీర మారుతస్య మహౌజసః ॥
తేజసా వాపి తే భూతం న సమం భువి విద్యతే ।
తన్మయా, లభ్యతే సీతా తత్త్వమేవాను చింతయ ॥

త్వయ్యేవ హనుమన్నస్తి బలం వృద్ధిః పరాక్రమః ।
దేశాకాలానువృత్తిశ్చ నయశ్చ నయపండిత ॥)
(వా. రా. 4-44-3, 7)

ఇట్లు పవనకుమారుని గుణములను గీర్తించుచు సర్వ వానరులను సీతాన్వేషణార్థమై ఆదేశించి సుగ్రీవుడు శ్రీరాముని సమీపమున గూర్చుండెను. వీరులగు వానరులు, భల్లూకములు కమలనయనుడగు శ్రీరాముని చరణములకు బ్రణమిల్లి పయనమయ్యెను. చివరకు హనుమానుడు ప్రభువు సమీపమునకు జేరెను. అపుడు శ్రీరాముడు వానితో నిట్లు పలికెను- 'వీరవరుడా! నీ ప్రయత్నము, ధైర్యము, పరాక్రమము సుగ్రీవుని సందేశము అను విషయములను బట్టి నీ వలన కార్యము తప్పక నెఱవేరునని నాకు దోచుచున్నది, నీవు నాయీ యుంగరమును దీసికొనుము. దీనిపై నా నామాక్షరములు చెక్కబడియున్నవి. దీనిని నా గుర్తుగా ఏకాంతమున సీతాదేవి కిమ్ము. కపిశ్రేష్ఠా! ఈ కార్యమునకు నీవే తగినవాడవు. నీ బుద్ధిబలము గూర్చి నాకు జక్కగ దెలియును. మంచిది, వెడలుము, నీకు శుభము కలుగుగాక!

(అభిజ్ఞానార్థమేతన్మే అంగులీయకముత్తమమ్ ।
మన్నామాక్షరసంయుక్తం సీతాయై దీయతాం రహః ॥
అస్మిన్ కార్యే ప్రమాణం హి త్వమేవ కపిసత్తమ ।
జానామి సత్త్వం తే సర్వం గచ్ఛ పంథాః శుభస్తవ ॥)
(వా. రా. 4-6-28,29)

పవనకుమారుడు మిగుల ఆదరముతో శ్రీరాముని ముద్రికను దీసికొని, ఆయన చరణకమలములకు నమస్కరించెను. భక్తవత్సలు డగు శ్రీరాముని కరకమలము స్వయముగ హనుమానుని శిరముపైకి వెడలెను. అతికష్టముతో హనుమానుడు లేచెను. పవిత్రమగు ప్రభువు చరణధూళిని అతడు తన శిరమున నుంచుకొని, ఆయన దివ్యమూర్తిని తన హృదయమున నిలుపుకొని యతి యుత్సాహముతో బయలు దేరెను. అతడు నిరంతరము శ్రీరామనామమును జపించు చుండెను.

హనుమానుడు స్వయంప్రభను గలిసికొనుట

ఆంజనేయుడు వానరసమూహముతో గలిసి సీతాదేవిని వెదకుచు గహనమగు వింధ్యారణ్యమునకు వెడలెను. దట్టమగు నా యరణ్యమున ముండ్లతో గూడిన ఎండిపోయిన చెట్లు తప్ప నీరనునది యెచ్చటగూడ కనబడలేదు. వానర భల్లూక సమూహము ఇటునటు తిరుగుటచేత మిక్కిలి దప్పికగొనెను. వారికి నీరెక్కడ కనిపింపలేదు. దప్పికచేత వారికంఠములు ఎండి పోవుచుండెను. కాని జ్ఞానులలో శ్రేష్ఠుడు, సంకటమోచనుడు నగు ఆంజనేయుడు వారి వెంట నుండెను. ఆయన ధైర్యముతో నలువైపుల జూచెను. కొలదిదూరములో ఆయనకు తృణగుల్మలతాదులచే గప్పబడిన ఒకవిశాలమగు గుహ అగు

పడెను. ఆయన దానినుండి హంసలు, క్రౌంచపక్షులు, బెగ్గురు పక్షులు, చక్రవాకములు మున్నగు పక్షులు బయల్వెడలుట జూచెను. ఆ పక్షులరెక్కలు తడిసియుండెను. దానివలన నచట నీరున్నట్లు ఆయన కనుమానము గలిగెను. వెంటనే అందఱు అచటికి వెడలవలసిన దని ఆయన వారితో జెప్పెను. దుర్గమము లగు నరణ్యముల విషయము దెలిసిన ఆ హనుమంతునితో గలిసి వానర భల్లూకవీరులు ఒకరిచేతి నొకరు పట్టుకొని మెల్లమెల్లగ గుహలోనికి ప్రవేశించిరి.

గుహలో గొలదిదూరమువఱకు గాఢాంధకారము వ్యాపించియుండెను, కాని ముందుకు వెడలినంతనె వారికి నిర్మల మగు జలముతో నిండిన సరోవరము సాల తాల తమాల, నాగకేసర, అశోక, చంపక, నాగవృక్షములను, పుష్పములతోను మధురములగు ఫలములతోను గూడియున్న వృక్షములును గనబడెను. ఇంతేకాక అచట వారు అద్భుత ములగు వస్త్రాలంకారములతో గూడి మిగుల సుందరమగు నొక భవనమునుగూడ జూచిరి. ఆ భవనమున దివ్యములగు భక్ష్యభోజ్యాది సామగ్రులన్నియు అమర్చబడియుండెను. అచట స్వర్ణసింహాసనముపై లావణ్యమయి యగు నొకరమణి కూర్చుండియుండెను. ఆమె వల్కలములను, కృష్ణమృగచర్మ మును ధరించి ధ్యానమగ్నయై యుండెను. ఆమెను జూచి యా వానరు లొకరిముఖము నొకరు జూచుకొనసాగిరి. ధ్యానమగ్న

గ్రాలైన ఆ యోగిని శరీరముచుండి తేజస్సు ప్రసరితమగు చుండెను. భయాక్రాంతు లగు వానరులు మిగుల శ్రద్ధతో నామె చరణములకు ప్రణమిల్లిరి.

తనకు నమస్కరించిన యా వానరులను జూచి యా యోగిని శాంతచిత్తముతోను మధుర వాక్కులతోను నిట్లడిగెను- 'మీ రెచటినుండి వచ్చిరి ? మీ రెవరు ? ఏ యుద్దేశ్యముతో దుర్గమములగు నీ ప్రదేశములలో విహరించుచున్నారు? నా యీ ప్రదేశమును మీ రేల పాడుచేయుచున్నారు ?'

విశాలకాయు డగు హనుమానుడు వినయముతో ఆమె కిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను- ఆదరణీయురాల వగు నో దేవీ అయోధ్యాధిపతి యగు దశరథునిపుత్రు డైన శ్రీరాముడు తన తండ్రియాజ్ఞ ననుసరించి ధర్మపత్ని యగు జానకీదేవితోను, సోదరు డగు లక్ష్మణునితోను గూడి వనవాసమునకు బయలు దేరెను. అచట పరమసాధ్వి యగు సీతను లంకాధిపతి యగు రావణుడు హరించినాడు. శ్రీరామునితో స్నేహము చేసియుండుటవలన సుగ్రీవుడు మమ్ము జానకీదేవిని వెదకుటకై పంపినాడు. ఆ శుభ కార్యమునకై మే మిటువచ్చితిమి. ఆకలిదప్పులచే కలతజెందిన మే మీ పవిత్రమగు గుహలోనికి ప్రవేశించితిమి- 'దేవీ ! నీ వెవరు ? దయయుంచి యీ విషయమును మాకు జెప్పు'మని యడిగెను.

తపఃపూతయగు నా యోగిని హనుమంతునితో నిట్లు

పలికెను- 'నేను చాల ధన్యురాలను. నేడు నా తపస్సు ఫలించి నది. నా యానందమున కవధులు లేవు. పూర్తిగ శంకారాహితులై మీరు మొదట యథేచ్ఛగ మధురఫలములను భుజింపుడు. అమృతమయ మగు జలమును ద్రాగుడు, తృప్తులై నా సమీపమున గూర్చుండి విశ్రాంతి దీసికొనుడు. అపుడు మీకు నా వృత్తాంతమును జెప్పుదును.

హనుమంతుడు వానరులతో గూడి మధుర ఫలముల భక్షించి, శీతలజలమును ద్రాగి తృప్తులు ప్రసన్నులు నయిరి. పిమ్మట వారు యోగినికడకు వెడలి చాలవినయముగ గూర్చుండిరి.

భక్తురాలగు నా యోగిని వానరసహితుడైన హనుమంతునితో నిట్లు చెప్పసాగెను- 'పూర్వ కాలమునాటి విషయము, విశ్వకర్మకు హేమ యను నొక లావణ్యవతి యగు పుత్రిక యుండెను. ఆమెయద్భుతనృత్యమునకు సంతుష్టుడై శివుడు దివ్యము, విశాలము నగు నీ నగర మామెకు నివసించుటకై యిచ్చెను. ఇచట నామె వేలకొలదిసంవత్సరములు నివసించెను. ఆమె నాకు ప్రాణసఖి. బ్రహ్మలోకమునకు వెడలునపు డామె నన్ను నిజ మగు ముముక్షురాలననియు, క్షీరాబ్ధిశాయి యగు మహావిష్ణువును ఉపాసించు దానననియు దెలిసికొని ప్రేమ పూర్వకముగ నాతో నిట్లు చెప్పెను- "సఖీ! స్వయంప్రభా! నీవీ యేకాంతము శాంతము నగు స్థానమున నుండి తపస్సు

చేయుము. త్రేతాయుగమున స్వయముగ శ్రీనారాయణుడు భూభారహరణార్థమై అయోధ్యాధిపతి యగు దశరథునకు ఆయన ధర్మపత్నియగు కౌసల్యకు పుత్రరూపమున జన్మించును. ఆయన ధర్మసంస్థాపనమునకు, దుష్టవినాశమునకు వనమునసంచరించును. ఆయన యొక్క భార్య నన్వేషించును గొందఱు వానరులు ఈ గుహలో నున్న నీ కడకువత్తురు. నీవు భక్ష్య భోజ్యములతోను, మధురఫలములతోను వారికి స్వాగతమిచ్చి పరమప్రభువగు నా శ్రీరాముని కడకు వెడలుము. ఆయనను దర్శించి, ప్రేమపూర్వకముగ ప్రార్థింపుము. ఆయనదయచే యోగులకు దుర్లభమగు విష్ణుధామమునకు వెడలగలవు."

కృతజ్ఞతాపూర్వకముగ హనుమంతుని జూచుచు ఆమె మఱల యిట్లుపలికినది- "నేను దివ్యుడను గంధర్వుని పుత్రికను. నా పేరు స్వయంప్రభ. నే డిచట మీ పవిత్రచరణములు సోకుటచే నా భాగ్య భాను డుదయించినాడు. ఇపుడు నేను భగవాను డగు శ్రీరాముని దర్శనమునకై తహతహలాడుచున్నాను. మీరు మీ మీ నేత్రములను మూసికొనుడు, వెంటనే యీ గుహనుండి బయటకు వెడలగలరు. మీరు సీతాదేవిని దర్శింపగలరు. నిరాశ చెందవలదు."

స్వయంప్రభ యాదేశమును ననుసరించి భల్లూక వానరులందఱు నేత్రములను మూసికొనిరి. వెంటనే వారు గుహకు బయటగల అరణ్యములోనికి వెడలిరి.

సంపాతిద్వారా సీతాదేవి జాడను దెలిసికొనుట

వానరభల్లూకవీరులు మరల సీతాన్వేషణార్థమై బయలు దేరిరి. అధికశ్రమతో వెదకినను రావణుని జాడగాని, సీతా దేవి జాడగాని తెలియరాలేదు. అలసిన వానరభల్లూకవీరులు గూర్చుండి 'ఇక యేమి చేయవలయు'నని పరస్పర మాలో చించు కొనసాగిరి. అపుడు మరల దుఃఖితుడై అంగదు డిట్లు పలికెను- ఈ గుహాలలో దిరుగుట మొదలిడి దాదాపొక మాసము గడచినది. సుగ్రీవుడు చెప్పిన గడువు గడచిపోయి నది. సీతాదేవి జాడ తెలియరాలేదు. ఇక ఇపుడు కిష్కింధకు తిరిగి వెడలినచో మనకు చావు తప్పదు. నన్ను ఆయన విడు వడు, నేను ఆయన శత్రువునకు పుత్రుడనుగదా! అందువలన తప్పక చంపగలడు. నన్ను ధర్మాత్ముడు, వీరవరుడు నగు శ్రీరాముడు కాపాడినాడు. ఇపుడు ప్రభువుకార్యము నెరవేర్ప లేదను నెపముతో ఆయన నన్ను ప్రాణములతో విడువడు. అందువలన నేను తిరిగి వెడలను. ఏదియో నొకవిధముగ ఇచట ప్రాణములను విడుతును.''

ఇట్లశ్రునయనములతో యువరాజగు నంగదుడు విల పించుట చూచి వానరులు చాల బాధపడిరి. సానుభూతితో వారంగదునితో నిట్లు పలికిరి- ''నీవు చింతింపవలదు. మేము మా ప్రాణముల నిచ్చియైనను నీ ప్రాణములను గాపాడుదుము.

మనము అమరావతీపురములోని సుఖసామగ్రులతో గూడి యున్న ఈ గుహాయందే సుఖముగ నుండగలము.

వానరులు మెల్లగ చెప్పిన మాటలు విని పరమనీతిజ్ఞుడగు పవననందనుడు యువరాజునకు ధైర్యము చెప్పుచు మిగుల ప్రేమతో నిట్లుపలికెను :- "యువరాజా ! నీవు వ్యర్థముగ ఏల చింతిల్లుచున్నావు ? నీవు మహారాణి యగు తారకు ప్రాణప్రియ పుత్రుడవగుటవలన సుగ్రీవునకుగూడ సహజముగనే ఇష్టుడవై యున్నావు. నీయందు శ్రీరాఘవేంద్రునకు ప్రేమ ప్రతి దినము లక్ష్మణునిపైకంటెను అధికమగుచున్నది. వానరులు నిన్ని గుహాలో నిష్కంటకముగ నుండ మనిపలికిరి. కాని యది వ్యర్థము. ఏలయనగా ముల్లోకములలో ఏలక్ష్యముగూడ శ్రీరాముని బాణములచే అభేద్యముకాదు. భార్యాపుత్రులను ఎప్పుడును ఎడబాయుని ఈ వానరులు నీకు తగిన సలహా నిచ్చుటలేదు".

పవనపుత్రుడు మిగుల ప్రేమతో అంగదునకు నచ్చ చెప్పుచు ఇంకను ఇట్లుపలికెను :- "కుమారా ! ఇంతేకాదు నేను నీ కొకరహస్యమును చెప్పుచున్నాను శ్రద్ధగ వినుము. శ్రీరామచంద్రుడు సామాన్యమానవుడుగాడు. ఆయన సాక్షాత్తుగ నిర్వికారుడైన శ్రీనారాయణుడు. సీతాదేవి జగన్మోహిని యగు మాయ. లక్ష్మణుడు త్రిభువనధారుడైన సాక్షాత్తు ఆది శేషువే. వారందఱు బ్రహ్మదేవుని ప్రార్థన ననుసరించి రాక్షస

వినాశమునకై మాయామానవరూపమున జన్మించిరి. వీరిలో నొక్కొక్కరు ముల్లోకములను రక్షింపసమర్థులు.

అన్యద్గుహ్యతమం వక్ష్యే రహస్యం శ్రుణు మే సుత।
రామో న మానుషో దేవః సాక్షాన్నారాయణోఽవ్యయః॥

సీతా భగవతీ మాయా జనసమ్మోహకారిణీ।
లక్ష్మణో భువనాధారః సాక్షాచ్ఛేషః ఫణీశ్వరః॥

బ్రాహ్మణా ప్రార్థితాస్సర్వే రక్షోగణవినాశనే।
మాయామానుషభావేన జాతా లోకైకరక్షకాః॥
(వా. రా. 4-7-16-18)

మనము పరమప్రభువులీలాకార్యమునందు కారణ మగు నుండుట నిజముగా గొప్పయదృష్టమే."

ఇట్లు యువరాజగు అంగదునకు ధైర్యము చెప్పిన మీదట మహాపరాక్రమశాలియు రామదూతయు నగు హను మంతుడు జాంబవంతుడు, అంగదుడు మున్నగు వానరులతో గూడి సీతాదేవిని అన్వేషించుచు మెల్లమెల్లగ దక్షిణసముద్ర తటముపై గల మహేంద్రపర్వతముయొక్క లోయలోనికి జేరు కొనెను. అచట ఎదురుగా అగాధమైన హద్దులేని మహాసాగ రమునందలి భయంకరములైన అలలను చూచి వానరులు భల్లూకములు భయపడిపోయిరి. సీతాన్వేషణార్థమై సుగ్రీవు డొసంగిన ఒకమాసము గడువుగూడ పూర్తిఅయ్యెను. ఎదుట మహాసముద్రము. వీరులైన వానరభల్లూకములబుద్ధి పనిచేయక

పోవుచుండెను. అందువలన వానరరాజగు సుగ్రీవునికఠోరదండనమునుగూర్చి ఆలోచించి వారు ఇట్లు పలికిరి.

"రాజగు సుగ్రీవుడు దుర్దండుడు. ఆయన తప్పక మనలను చంపగలడు. సుగ్రీవుని చేతిలో మరణించుటకంటె ప్రాయోపవేశనమునందే (అన్నమును, నీటిని వదలి మరణించుటయందే) మనకు శ్రేయస్సు ఉన్నది" అని నిర్ణయించుకొని వారందఱు దర్భలను పఱచుకొని మరణింపదలచి అచ్చటనే కూర్చుండిరి.

వానరుల కోలాహలమును విని గృధ్రరాజయైన సంపాతి వింధ్యగిరికందరమునుండి బయటకు వచ్చి అన్నపానీయములను వదలి మరణించుటకు నిశ్చయించి కుశాసనములపై కూర్చుండియున్న వానరభల్లూకములను చూచి హర్షాతిరేకముతో నిట్లు పలికెను :-

విధిః కిల నరం లోకే విధానేనానువర్తతే।
యథాయం విహితో భక్ష్యశ్చిరాన్మహ్యముపాగతః॥
పరంపరాణాం భక్షిష్యే వానరాణాం మృతం మృతమ్।
(వా. రా. 4-56-4-5)

లోకమున పూర్వజన్మకర్మననుసరించి మానవునకు తాను చేసికొనినఫలము లభించునట్లు నేడు దీర్ఘకాలానంతరము ఈ భోజనము నాకు దానియంతటదియే లభించినది. ఇది నేను చేసికొనిన కర్మఫలమైయుండవచ్చును. ఈ వానరులలో ఎవ

రెవరు చనిపోవుచునుందురో వారిని నేను క్రమముగ భక్షించు చుండగలను".

భోజనమునకై తహతహలాడుచున్న మహాకాయము కలిగిన సంపాతిని జూచి వానరులు మిగుల భయపడుచు నిట్లు ఆలోచింపసాగిరి — "మనము శ్రీరామునకు ఎట్టిసేవను చేయ లేదు, సుగ్రీవుని ఆజ్ఞను పరిపాలింపలేదు ఇపుడు మనము వ్యర్థ ముగ దీనికడుపులోనికి పోనున్నాము." పిమ్మట వారు రెక్కలు లేని ఆగృధ్రమునకు వినబడునట్లుగ ఈవిధముగ పలికిరి —

అహో జటాయుర్ధర్మాత్మా రామస్యార్థే మృతః సుధీః ।
మోక్షం ప్రాప దురావాపం యోగినామప్యరిందమ ॥
(అ.రా. 4.7.34)

"ఆహా! ధర్మాత్ముడగు జటాయువు ఎంతధన్యుడు! బుద్ధిమంతుడగు అతడు శ్రీరామునికార్యార్థమై తనప్రాణముల నొసంగినాడు. మూడుము, ఆ శత్రుదమనుడు యోగులకుగూడ దుర్లభ మగు మోక్షపదవిని పొందినాడు".

జటాయువుపేరు విని సంపాతి మిగుల దుఃఖితుడై అత్యంతాశ్చర్యములో వానరులతో నిట్లు పలికెను —

కే వా యూయం మమ భ్రాతుః కర్ణపీయూషసన్నిభమ్ ॥
జటాయురితి నామాద్య వ్యాహరన్తః పరస్పరమ్ ।
ఉచ్యతాం వో భయం మా భూన్మత్తః ప్లవగసత్తమాః ॥
(అ. రా. 4-7-36-36)

"వానరశ్రేష్ఠులారా! మీ రెవరు? మీలో మీరు నాకర్ణములకు అమృతమువలె ప్రియమును కలిగించు నా సోదరుడైన జటాయువునామము నుచ్చరించుచున్నారు. మీరు ఏమాత్రమును భయపడక మీవృత్తాంతమును నాకు వినిపింపుడు".

సంపాతి ధైర్యము చెప్పినను వానరయూథపతులు వానిని నమ్మలేదు. మాంసభోజియైన మహాకాయము కలిగిన ఆ గృధ్రమును వారు అనుమానించిరి. దీర్ఘాలోచనానంతరము వానరులు వానికడకు వెడలిరి. యువరాజగు అంగదుడు వానికి శ్రీరామునిజన్మనుండి సీతాహరణమువరకు జరిగిన కథనంతటిని సవిస్తరముగ వినిపించెను. పిమ్మట జటాయువు సీతాదేవిని రక్షించుటకై రావణునితో యుద్ధముచేసి శ్రీరాముని యొడిలో సుఖముగ ప్రాణములను వదలిన విషయమును, పరమకారుణికుడగు శ్రీరాముడు ఆ జటాయువునకు చేసినఅంతిమసంస్కారమును గూర్చియు వానరులు చెప్పిరి. చివరకు వారు 'మా వానరరాజైన సుగ్రీవునియాజ్ఞననుసరించి సీతాదేవిని అన్వేషించుటకై ఇచటికి వచ్చితిమి, కాని ఇంతవరకు ఆమెజాడ తెలియలేదు, అందువలన మేము దుఃఖముచే ధైర్యహీనులము వ్యాకులరము నగుచున్నాము" అనియు చెప్పిరి.

తనప్రాణప్రియసోదరుడైన జటాయువు ప్రభువునకు ప్రాణముల నర్పించెననియు, వానియంతిమగతి సుఖపూర్ణముగ నయ్యెననియు విని సంపాతి ఆనందవిహ్వలుడయ్యెను. ఇంతే

తద్భవన్తో మతిశ్రేష్ఠా బలవన్తో మనస్వినః ॥
ప్రహితాః కపిరాజేన దేవైరపి దురాసదాః ।
(వా. రా. 4-59-25-26)

మీరుగూడ ఉత్తమబుద్ధియుక్తులు, బలవంతులు, దేవతలకు దుర్జయులు నైయున్నారు. అందువలననే వానరరాజగు సుగ్రీవుడు మిమ్ము ఈ కార్యమునకు పంపినాడు.

తదనంతరము అతడు శ్రీరామలక్ష్మణులతీక్ష్ణశరముల మహిమను గానముచేయుచు వానరభల్లూకములతో నిట్లు పలికెను —

రామలక్ష్మణబాణాశ్చ విహితాః కంకపత్రిణః ॥
త్రయాణామపి లోకానాం పర్యాప్తాస్త్రాణనిగ్రహే ।
కామంఖలు దశగ్రీవస్తేజోబలసమన్వితః ।
భవతాం తు సమర్థానాం న కించిదపి దుష్కరమ్ ॥
(వా. రా. 4-59-26-27)

కంకపత్రములతో గూడిన శ్రీరామలక్ష్మణుల బాణములు సాక్షాత్తుగ విధాతచే నిర్మితములైనట్టివి. అవి ముల్లోకములను సంరక్షించుటయందు నిగ్రహించుటయందు సమర్థములైనట్టివి. మీకు శత్రువగు రావణుడు తేజస్వియు బలవంతుడు అయినను మీవంటివీరులు వానిని ఓడించుట దుష్కరముకాదు.

ప్రోత్సహించిన పిమ్మట సంపాతి యిట్లు పలికెను- “మీరు ఏదియోవిధముగ సముద్రమును దాటుటకు

ప్రయత్నింపుడు. రాక్షసరా జగు రావణుని వీరవరు డగు శ్రీరామచంద్రుడు సంహరింపగలడు. సముద్రమును దాటి లంకలోనికి వెడలి, సీతాదేవిని దర్శించి, ఆమెతో మాటలాడి మరల సముద్రమును దాటివచ్చువీరుడు మీలో ఎవ డున్నాడో ఒకసారి ఆలోచిపుండు'.

సంపాతిద్వారా సీతాదేవిజాడను తెలిసికొని వానర బృందము మహదానందమునందెను. పిమ్మట కుతూహలము గలవారై వారు సంపాతియొక్క జీవితచరిత్ర పూర్తిగ తెలిసి కొనగోరి అడిగిరి. అతడు వారికి మిగుల ఆదరముతోను ప్రేమ తోను తనరెక్కలు భస్మమగుటనుగూర్చి, చంద్రముని చెప్పిన సమస్తవిషయములనుగూర్చి చెప్పెను. అనంతరము అత డిట్లు పలికెను - "వానరులారా! రెక్కలు లేనిపక్షి యొక్క పరిస్థితినిగూర్చి యేమిచెప్పుదును? నా యీ దయనీయమైన స్థితిలో నాపుత్రుడు పక్షిప్రవరుడు నగు సుపార్శ్వుడే తగు విధముగ ఆహారము నొసంగి నన్ను పోషించుచున్నాడు. మా యాకలి మిగుల తీవ్రమైనది. ఒకనాడు నేను ఆకటిబాధచే పీడింపబడుచుంటిని, కాని నాకుమారుడు ఆలస్యముగ వట్టిచేతుల తో తిరిగివచ్చెను. అందువలన నేను వానిని చాలపరుషముగ దూషించితిని. అతడు వినయముగ నాతో నిట్లుపలికెను- "నేను మీయాహారమునకై తగినసమయమున ఆకాశమునందు ఎగిరి తిని, మహేంద్రగిరిద్వారమును అడ్డగించి నాముక్కును వంచి సముద్రములోనిప్రాణులను చూచుచుంటిని. అపుడు అచట

నేనొక కొటుకకొండవలె నున్న బలవంతుడైన ఒకపురుషుని చూచితిని. అతడు నేను చూచుచుండగనే అలౌకిక తేజస్సంపన్నురాలగు ఒకస్త్రీని బలాత్కారముగ తీసికొనిపోవుచుండెను. ఆ స్త్రీపురుషులద్వారా నేను మాయాకలిని తీర్చుటకు నిశ్చయించితిని. కాని మధురము వినమ్రము నగు ఆపురుషునివాక్కుచే ప్రభావితుడనై నేను వానిని విడిచిపెట్టితిని.

అనంతరము నాకు మహర్షులవలన సిద్ధపురుషులవలన ఆయలౌకిక తేజస్సు కలిగిన స్త్రీ దశరథనందనుడగు శ్రీరామచంద్రుని భార్య యగు సీతయనియు, ఆ నల్లనిపురుషుడు లంకాధిపతి యగు రావణుడనియు వింటిని. సీతాదేవి జుట్టు విడివడియుండెను. ఆమె మిగుల దుఃఖముతో రామలక్ష్మణుల నామములను ఉచ్చరించుచు విలపించుచుండెను. ఆమె యాభూషణములు జారిపోవుచుండెను. అందువలన నే నిచటికి వచ్చుట ఆలస్యమైనది.

రెక్కలులేనివాడను, నిస్సహాయుడను, వివశుడను నగు నేను గిలగిలలాడుచు నుంటిని, ఏమియు చేయలేకపోయితిని. దుష్టుడగు రావణునిశక్తి నాకు తెలిసియేయున్నది. అందువలన జగదంబ యగు సీతాదేవిని రక్షింపలేకపోవుటచే నేను వానిని కఠినముగ పలికితిని".

తస్యా విలపితం శ్రుత్వా తౌ చ సీతావియోజితౌ ॥
న మే దశరథస్నేహాత్ పుత్రేణోత్పాదితం ప్రియమ్ ।
(వా. రా. 4-63-7-8)

యన్నామస్మృతిమాత్రతోఽపరిమితం సంసారవారాంనిధిం
తీర్త్వా గచ్ఛతి దుర్జనోఽపి పరమం విష్ణోః పదం శాశ్వతమ్ ।
తస్యైవ స్థితికారిణస్త్రిజగతాం రామస్య భక్తాః ప్రియా
యూయం కిం న సముద్రమాత్రతరణే శక్తాః కథం
వానరాః ॥ (అ. రా. 4-8-55)

'వానరులారా! ఎవనినామస్మరణముచేతనే దుష్టజనులు గూడ ఈయపారసంసార సాగరమును దాటి విష్ణుభగవానుని సనాతనపరమపదమును పొందుచున్నారో మీరు ముల్లోకములను కాపాడు ఆ శ్రీరామచంద్రునకు ప్రియభక్తులు. ఇక క్షుద్రమైన యీసముద్రమును దాటుటకు మీరేల సమర్థులు కారు?

వినీతాత్ముడు, మహాపరాక్రమశాలియు నగు పవనకుమారుడు అదృష్టశాలి యగు సంపాతి పలికిన ఒక్కొక్కమాటను మిగుల శ్రద్ధగ వినుచుండెను. సీతాదేవియొక్క స్పష్టమైన జాడ తెలిసెను. పిమ్మట వాని సంతోషమునకు మేరలేక పోయెను. వాని రోమరోమము పులకించిపోయెను.

అపుడు పక్షిశ్రేష్ఠు డగు సంపాతి ఆ పర్వతశిఖరము నుండి ఎగిరి వెడలిపోయెను.

'సీతాదేవి విలాపమును వినియు ఆమెనుండి ఎడబాటు గలిగిన రామలక్ష్మణుల పరిచయమును పొందియు, దశరథ మహారాజుతో నాకు గలస్నేహమును గుర్తుకు తెచ్చుకొనియు నాపుత్రుడు సీతాదేవిని కాపాడలేదు. తనయీ ప్రవర్తనచే అతడు నన్ను సంతోషపెట్టలేకపోయెను. అనగా నా కిష్టమైన పనిని జరుగనీయలేదు'.

గొప్ప అదృష్టవంతు డగు సంపాతి వానరులకు తనకథ చెప్పుచుండగనే వాని రెండుఱెక్కలు తిరిగి ఉత్పన్నమయ్యెను. వానికి యౌవనకాలమునాటి బలముఃగూడ కలిగెను. మహర్షి యగు చంద్రునివాణిని స్మరించి అతడు మిగుల సంతసించి వానరులతో నిట్లుపలికెను :-

సర్వథా క్రియతాం యత్నః సీతామధిగమిష్యథ ॥
పక్షలాభో మమాయం వః సిద్ధిప్రత్యయకారకః ।
(వా. రా. 4-63-12-13)

'వానరులారా! మీ రన్నివిధముల ప్రయత్నింపుడు. తప్పక మీకు సీతాదేవిదర్శనము కాగలదు. నాకు ఱెక్కలు మొలచుట మీకార్యసిద్ధికి సూచన'.

తరువాత అతడు మంగళమయమగు శ్రీరామచంద్రుని నామముయొక్క గొప్పతనమునుగూర్చి వర్ణించుచు సముద్రోల్లంఘనము మీకు మిగుల సులభకార్య మని చెప్పి వారితో సంపాతి యిట్లు పలికెను :-

సముద్రోల్లంఘనము : లంకాప్రవేశము

గృధ్రరా జగు సంపాతివలన జనకరాజపుత్రికవార్తను విని వానరభల్లూక వీరులు హర్షాధిక్యతచే గంతులువేయసాగిరి. వారు జలధితటమునకు చేరుకొని, ఆసముద్రముయొక్క స్వరూపమును జూచి భయపడిరి. 'భయంకరముగ గర్జిల్లు ఉత్తుంగ తరంగయుక్త మగు ఈయపారసాగరము నెట్లుదాటవలెను.' అని వానరభల్లూక వీరులందఱు చింతితులు విషాదగ్రస్తులునై యుండుట చూచి యువరా జగు అంగదుడు అనేకవిధముల వారికి ధైర్యమును గలుగజేసెను. మహాసాగరమువలె వీర వానరభల్లూక సైన్యమును సుస్థిరముగ నుంచుటకు సమర్థులు అంగదుడు హనుమంతుడు ఇరువురే.

వాలికుమారు డగు అంగదుడు వానరభల్లూకవీరులందఱితో నిట్లు పలికెను— 'మిత్రులారా! మీరందఱు సాటిలేనివీరులు. మీగమనము ఎప్పుడును ఆగిపోవునదికాదు. జగన్మాత యగు జానకీదేవియొక్కజాడను కనుగొనుటకై అపారమైన ఈసముద్రమును దాటి లంకలోనికి చేరుకొనువీరుడు మీలో ఎవ రున్నారు?'

అంగదునివాక్కులను విని మొదట వానరభల్లూక వీరులందఱు మిన్నకుండిరి. కాని కొంతసేపైనపిమ్మట గజనామక వానరుడు 'నేను పదియోజనములదూరము దుముకగలను.' అని

పలికెను. ఇదేవిధముగ గవాక్షుడు ఇరువదియోజనములు, శర భుడు ముప్పది, ఋషభుడు నలుబది, గంధమానుడు ఏబది. మైందుడు అఱువది, ద్వివిదుడు డెబ్బది, సుషేణుడు ఎనుబది యోజనములవరకు దూకగల మనిచెప్పిరి. వయోవృద్ధుడు, ఋక్షరాజు నగు జాంబవంతుడు ఇట్లుపలికెను — "పూర్వము యౌవనకాలమున నేనుగూడ చాలదూరము దుముకుచుండెడి వాడను. కాని ఇపుడు ఆ శక్తి నాలోలేదు. అయినను వానర రాజగు సుగ్రీవునియొక్క, కౌసల్యానందునియొక్క కార్య మును ఉపేక్షించుట సంభవముకాదు. ఈవృద్ధావస్థలో నేను కేవలము తొంబదియోజలములదూరమువరకు దుముకగలను. పూర్వకాలమున విష్ణువు త్రివిక్రమావతారమున మూడడుగులు కొలుచుకొనునప్పుడు అంతలో ముల్లోకముల నతిక్రమించి యున్న యతనియాకారమును నేను ప్రదక్షిణముగా ఇరువది యొక్కమార్లు చుట్టివచ్చితిని. కాని యిప్పుడు ఈమహాసముద్ర మును దాటుట నావలనకానిపని.'

అంగదుడు పలికెను — "నేను సముద్రమును దాట గలను. కాని తిరిగిరాగలనో లేదో చెప్పజాలను.'

అంగదుని వాక్కులను విని వాక్యకోవిదుడు, వృద్ధుడు నగు జాంబవంతుడు వానిని ప్రశంసించుచు "అంగదా! నీ వీ పనిని చేయుటకు పూర్తిగ సమర్థుడవై యున్నావు. కాని నీవు మాకందఱకు నాయకుడవు. అందువలన నిన్నుపంపుట మాకు తగదు. నీవు ప్రత్యేకముగ కాపాడదగినవాడవు." అనిపలికెను,

అంగదుడు దుఃఖితుడై "అట్లయిన సముద్రోల్లంఘనము సంభవముకానట్లు తోచుచున్నది. ఇక మనము ప్రాయోపవేశముచేసి కూర్చుందుముగాక" అనిపలికెను.

"లేదు కుమారా! శ్రీరామునికార్యము తప్పక నెరవేరును." అని అంగదుని ఓదార్చుచు జాంబవంతుడు అంజనానందనునివైపు చూచెను. అతడు పూర్తిగ మౌనముగ గూర్చుండియుండెను. వజ్రకాయుడగు ఈ హనుమంతుడు శాపమువలన భస్మాచ్ఛన్నమగు అగ్నివలె శాంతముగనున్నాడని ఋక్షరాజునకు దెలియును. వీనికి తనయపరిమేయశక్తినిగూర్చి తెలియదు. లేనిచో నితడు తనప్రభువగు సుగ్రీవుడు సంకటగ్రస్తుడైయుండుట చూచి ఎట్లు ఊరుకొనియుండగలడు? ఇతడు నిజముగ వాలిని శిక్షించియుండెడివాడే. జాంబవంతుడు హనుమంతునకు వానిశక్తిని గుర్తుచేయుచు నిట్లుపలికెను— "శ్రీరామునకు అనన్యభక్తుడవు, వజ్రకాయుడవు నగు హనుమంతుడా! శ్రీరామునికార్యార్థమై నీవు అవతరించితివి. ఏల మిన్నకుండెదవు? మహావీరా! నీవు పవనపుత్రుడవు, అంజనాదేవి క్షీరములనుత్రావితివి. బాల్యకాలమునందే నీవు సూర్యుని అరుణఫలమనితలంచి వానిని భక్షించుటకై ఒక్కదుముకులో వానికడకు వెడలితివి. బ్రహ్మాదిదేవతలు నీకు అలౌకికములగు వరములనిచ్చిరి. మహావీరుడవగు కేసరిపుత్రా! నీవు అపరిమితశక్తిసంపన్నుడవు. నీగమనము అడ్డులేనిది. విశాలమైన ఈజలధి నీకొకలెక్కలోనిది కాదు. లెమ్ము, సముద్ర

మును దాటి లంకలోనికి వెడలుము. అచట సీతాదే
దర్శించి వెంటనే తిరిగిరమ్ము. మాకు ప్రాణదానమొస
మమ్ము కాపాడుము, వివేకమునకు, జ్ఞానమునకు నిధి వ
వాయుపుత్రా ! చూడుము. చింతించుచున్నవారు, విచ
గ్రస్తులు నగు ఈ యసంఖ్యవానరభల్లూక వీరులు నీ
చూచుచున్నారు.

జాంబవంతునిమాటలు వినినంతనె భగవత్స్మరణామ
నిమగ్నుడై యున్న హనుమానునకు తనబలపరాక్రమము
గుర్తుకువచ్చెను. వెంటనే వానిశరీరము పర్వతాకారము వ
నయ్యెను. అతడు తనలోనియపారశక్తిని గుర్తించి భయా
ముగ గర్జించెను. ఆగర్జనమువలన భూమ్యాకాశములు, సమ
దిక్కులు కంపించిపోయెను,

కనకభూధరాకారు డగు పవనకుమారుడు గర్జించు
ఇట్లుపలికెను — "వానరులారా! నేను భగవత్కృపవ
ఆకాశమున సంచరించు సమస్తగ్రహములు మున్నగు వాని
అతిక్రమించి ముందుకు పోవుటకు సిద్ధముగనున్నాను. నే
తలచుకొనిన సముద్రమును ఎండింపజేయగలను, పృథివిని చీ
వేయగలను, ఎగిరియెగిరి పర్వతములను పొడిపొడిగ చేయగల
తుచ్ఛమైన యీసముద్రము నా కొకలెక్కలోనిది కాద
ఇప్పుడు చెప్పుడు, నే నేమిచేయవలెను? నేను లంకలోనికి వెడ
దానిని పెకలించి సముద్రములో కలిపివేయవలెనా? సీతాదే
ఇచటకు తీసికొనిరావలెనా? లేక రావణునితో పాటు లంకన

టిని తగులబెట్టి బూడిదచేయవలెనా? లేక రాక్షసరాజగు రావణుని కంఠమున త్రాడును తగిలించి వానిని లాగుచు ఇక్కడకు తెచ్చి శ్రీరామచంద్రునిపాదములకడ పడవేయవలెనా? లేక జగన్మాత యగు జానకిని చూచియే తిరిగి రావలెనా? ఏమిచేయవలెనో చెప్పుడు.''

పరమశక్తిశాలి యగు పవనకుమారునివాక్యములను విని జాంబవంతుడు ప్రసన్నుడై ఇట్లు పలికెను :- "నాయనా! నీవు సర్వసమర్థుడవు. కాని నీవు భగవానునిదూతవు, నీవు కేవలము సీతాదేవిని దర్శించి ఆమెసమాచారమును తీసికొనిరమ్ము, దీని తరువాత శ్రీరాముడు అచటికి వెడలి అసురకులమును ఉద్ధరింపగలడు, ఆయన పవిత్రకీర్తివిస్తరింపగలడు, మనమందఱము ప్రభుపుకార్యమున సహాయకులమై ధన్యులగుదుము, మనవానరభల్లూకవీరుల ప్రాణములు నీయధీనములో నున్నవి, మేమందఱము ఆతురతతో నీకై ఎదురుచూచుచుండగలము, నీవు త్వరగా వెడలుము, ఆకాశమార్గముద్వారా వెడలు నీకు శుభమగుగాక''!

వృద్ధులైన వానరభల్లూకవీరుల యాశీర్వాదములచే ప్రసన్నుడై మహాపరాక్రముడు, శత్రుమర్దనుడు, శ్రీరామదూతయునగు హనుమానుడు ఎగిరి మహేంద్రగిరి పర్వత శిఖరముపైకి ఎక్కెను. వాని చరణములయొత్తిడిచే పర్వతము క్రిందకు కూరుకొనిపోసాగెను. వృక్షములతోపాటు పర్వతశృంగము

విరిగి క్రిందపడసాగెను. అపుడు సర్వప్రాణులకు వాయుపుత్రుడు, మహాత్ముడు నగు హనుమానుడు మహాపర్వతమువలె విశాల కాయముగలవాడుగను, సువర్ణవర్ణుడైన బాలసూర్యునివలె మనోహర మగు ముఖము గలవాడుగను, సర్పరాజువంటి దీర్ఘములైన భుజములు గలవాడుగను కనబడసాగెను.

(మహానగేన్ద్రప్రతిమో మహాత్మా సువర్ణవర్ణోఽరుణ
చారువక్త్రః
మహాఫణీన్ద్రాభసుదీర్ఘబాహుర్వాతాత్మజోఽదృశ్యత
సర్వభూతైః ॥ (అ. రా. 4-9-29)

సముద్రమును దాటుటకు సిద్ధముగా నున్న ఆంజనేయుడు పూర్వాభిముఖుడై తనతండ్రి యగు వాయుదేవునకు నమస్కరించి, పిమ్మట శ్రీరామచంద్రుని స్మరించి వానరభల్లూకవీరులతో నిట్లు పలికెను :- "వానరులారా! నేను పరమప్రభు వగు శ్రీరామునికృపచేత, అమోఘమైన ఆయనవాక్కునను సరించి లంకలోనికి వెడలి జగజ్జనని దర్శించి మరల తిరిగివత్తును. ప్రాణాంతకాలమున ప్రభువుయొక్క నామమును స్మరించి మానవుడు సంసారసాగరమును దాటును, నేను ఆయనదూతను, దివ్యమైన ఆయన యంగుళీయకము నాకడ నున్నది. నాహృదయమున ఆయనమూర్తి, వాక్కున ఆయననామము విరాజిల్లుచున్నవి. నేను ఈతుచ్ఛసముద్రమును దాటి కృతకృత్యుడ నగుదును. ఇందులో గొప్పవిషయ మేమియున్నది ! మీరు

నేను తిరిగివచ్చునంతవఱకు కందమూలములను ఆహారముగ గొనుచు ఇచటనే నాకై ఎదురుచూచుచుండుము".

అపుడు వాయునందనునిలో తేజస్సు, బలము, పరాక్రమము అద్భుతముగ నున్నవి. దేవతలు జయజయధ్వానములను, ఋషులు శాంతిపాఠములను చేయసాగిరి. ఆంజనేయుడు దక్షిణమువైపుగా తన రెండుబాహువులను చాచి మిగుల వేగముతో ఆకాశమువీుదకు గరుడునివలె ఎగిరెను. వాని వేగముచే ఆకర్షింపబడిన ఎన్నియో వృక్షములు పెకలింపబడి తమతమకొమ్మలతోగూడ ఎగిరిపోయినవి. పుష్పించినవృక్షములపుష్పములు వానిపైబడెను, అవి వాయుపుత్రుని పూజించుచున్నట్లు ఉండెను.

పవనపుత్రు డగు హనుమానుడు వాయువేగముతో శ్రీరామకార్యార్థమై వెడలుచుండుట చూచి సాగరు డిట్లు ఆలోచించెను. ఇక్ష్వాకువంశీయు డగు సగరచక్రవర్తియొక్క పుత్రులు నన్ను పెంచియుండిరి; అభయుడు, వజ్రకాయుడు నగు హనుమానుడు ఇక్ష్వాకులోత్పన్ను డగు శ్రీరాముని కార్యార్థమై లంకకు వెడలుచున్నాడు. అందువలన వీనికి మార్గమున విశ్రాంతి నొసంగుటకు ప్రయత్నింపవలెను."

సముద్రుడు మైనాకపర్వతముతో నిట్లు పలికెను — "శైలప్రవరుడా! చూడుము, కపిశ్రేష్ఠు డగు ఈహనుమానుడు ఇక్ష్వాకువంశీయు డగు శ్రీరామునకు సాహాయ్యముచేయుటకై

తీవ్రవేగముతో లంకకు వెడలుచున్నాడు. ఈపవిత్రవంశీయులు నాకు పూజ్యులు, నీకు పరమపూజనీయులు. అందువలన నీవు హనుమానునకు సాహాయ్యము చేయుము. నీవు వెంటనే నీటిలో నుండి పైకిలెమ్ము. దానిచే ఇతడు కొలదిసేపు నీశిఖరముపై విశ్రమించుగాక"!

మైనాకుడు సువర్ణమణిమయములైన తనయనేకశిఖరములతోగూడ సముద్రమునుండి చాలపైకి లేచి, ఒకశృంగముపై మనుష్యవేషమున నిలుచుండి హనుమంతు నిట్లుప్రార్థించెను. — "కపిశ్రేష్ఠా! నీవు వాయుపుత్రుడవు, ఆయనవలె అపరిమితశక్తిసంపన్నుడవు, ధర్మజ్ఞుడవు. నిన్ను పూజించిన సాక్షాత్తుగ వాయుదేవుని పూజించినట్లే యగును.

పూజితే త్వయి ధర్మజ్ఞే పూజాం ప్రాప్నోతి మారుతః ॥
(వా. రా. 5-1-122)

అందువలన నీవు తప్పక నాకు పూజనీయుడవు. మొదట పర్వతములకు రెక్కలుండెడివి. అవి ఆకాశమున ఇటునటు వేగముగ నెగురుచుండెడివి. ఇట్లు అవి యెగురుచుండుట చే దేవతలు, ఋషులు, సర్వప్రాణులు మిగుల భయపడిపోవుచుండిరి. దీనికి కోపించి సహస్రాక్షుడు లక్షలకొలది పర్వతముల రెక్కలను నరికెను. వజ్రాయుధమును తీసికొని క్రుద్ధుడైన సురేంద్రుడు నావైపుగూడ వచ్చెను. కాని నీతండ్రి యగు వాయుదేవుడు ఈసముద్రమున పడవేసి నన్ను రక్షించినాడు.

మైనాకుడు మిగుల ఆదరముతోను ప్రేమతోను "వాయు నందనా! నీతో నా కీ పవిత్రసంబంధ మున్నది. నీవు నాకు మాననీయుడవు. అంతేకాదు సముద్రుడు గూడ నీకు విశ్రాంతి నొసంగ మని నన్ను ఆజ్ఞాపించినాడు. నీవు నాయందు గల వివిధములైన మధురఫలములను భుజించుము. కొలదిసేపు విశ్రాంతితీసికొనుము. పిమ్మట నీపనికై వెడలుము" అని హనుమంతునితో పలికెను.

మైనాకునిమాటలు విని ఆంజనేయుడు మిగుల ప్రేమతో "మైనాకా! నిన్ను కలిసికొనుటవలన నాకు సంతోషము కలిగి నది. నాయాతిథ్యమైనది. నాస్వామి కార్యమునకై త్వరగా వెడలుచున్నాను. అందువలన నే నిపుడు విశ్రమించుట అసం భవము" అని పలికెను.

కేసరీనందను డగు హనుమంతుడు నవ్వుచు మైనాకుని స్పృశించి తీవ్రవేగముతో ముందు వెడలెను. అపుడు శైలప్రవరు డగు మైనాకుడు, సముద్రుడు ఇరువురు వానివైపు మిగుల ఆదరముతోను ప్రేమతోను చూచి వానిని ఆశీర్వదించిరి.

ఆంజనేయుడు శ్రీరామచంద్రునికార్యమునకై వేగముగ లంకవైపు ఎగిరి వెడలుచుండుట చూచి దేవతలు వానిబలమును బుద్ధిని పరీక్షింపదలచి నాగమాత యగు సురసను పంపిరి. దేవ తల యాదేశము ననుసరించి సురస వికటము, భయంకరము నగు రూపమును ధరించెను. దానినేత్రములు పచ్చగను, దవడలు

భయంకరముగను నుండెను. ఆమె ఆకాశమును స్పృశించునట్లు వికటతమ మగు తననోటిని తెరచి హనుమానునిమార్గమున నిలుచుండెను.

హనుమంతుడు తనవైపు వచ్చుట చూచి నాగమాత యిట్లు పలికెను— "బుద్ధిమంతుడా! నేను తీవ్రమైన ఆకటి బాధచే వ్యాకులపడుచున్నాను. దేవతలు నిన్ను నాకు ఆహారముగ పంపిరి. నీవు నానోటిలోనికి రమ్ము. నాయాకలి బాధను శాంతపరచుము.

అంజనానందను డిట్లు సమాధాన మొసంగెను — "తల్లీ! సురసా! నానమస్కారములను స్వీకరింపుము. నేను ఆర్త త్రాణపరాయణు డగు రఘునాథునికార్యమునకై లంకకు వెడలుచున్నాను. ఇపుడు సీతాదేవిజాడను తెలిసికొనుటకై నీవు నన్ను పోనిమ్ము. అచటనుండి వెంటనే తిరిగివచ్చి రాముని కు సీతాదేవి క్షేమసమాచారములను తెలియజెప్పి నేను నీనోటిలోనికి ప్రవేశింపగలను".

కాని శ్రీరామదూతయొక్క బలబుద్ధులను పరీక్షించుటకై వచ్చిన సురస ఆయనను ఏవిధముగకూడ ముందుకు పోనీయకపోయెను. అపుడు హనుమంతుడు ఆమెతో 'మంచిది నీవు నన్ను భక్షించుము' అనిపలికెను.

సురస తననోటిని ఒకయోజనము వెడల్పు తెరచెను.

వాయునందనుడు వెంటనే తనశరీరమును ఎనిమిది యోజనముల వెడల్పుచేసెను. ఆమె తననోటిని పదునాఱు యోజనములు పెంచగా పవనకుమారుడు వెంటనే ముప్పదిరెండు యోజనములు పెరిగెను. సురస ఎంతగా తనభయంకరమైన నోటిని తెరచుచుండెనో బృహత్కాయుడైన హనుమానుడు దానికి రెట్టింపుగ తనశరీరమును పెంచుచుండెను. సురస తననోటిని నూఱు యోజనములు పెంచగా వాయుపుత్రుడు అంగుష్ఠమాత్ర ప్రమాణుడై ఆమెనోటిలోనికి ప్రవేశించెను.

సురస తననోటిని మూసికొనపోవుచుండగా మహామతి యగు ఆంజనేయుడు ఆమెనోటినుండి బయల్వెడలి వినయముగ నిట్లు పలికెను :- తల్లీ ! నేను నీనోటిలోనికి వెడలి బయటకు వచ్చితిని. నీమాట పూర్తియైనది. ఇపుడు నన్ను నాస్వామి కార్యమును తీర్చుటకు పోనిమ్ము'.

సురస శ్రీరామదూతను పరీక్షించుటకే వచ్చినది. ఆమె యిట్లు పలికెను :- వాయునందనా ! నీవు జ్ఞాననిధివి. దేవతలు నిన్ను పరీక్షించుటకై నన్ను పంపిరి. నేను నీ బలబుద్ధులరహస్యము నెఱింగితిని. ఇపుడు నీవు వెడలి శ్రీరాముని కార్యమును నెరవేర్చుము. నీకు తప్పక సాఫల్యము కలుగును. నేను హృదయపూర్వకముగ నిన్ను ఆశీర్వదించుచున్నాను".

సురస దేవలోకమునకు వెడలగా ఉగ్రవేగు డగు

శ్రీమారుతాత్మజుడు గరుడునివలె ముందుకు వెడలెను. మైనాకవందితుడు, వానరశిరోమణియు, శ్రీరామదూతయు నగు హనుమానుడు వాయువేగముతో ఎగురుచు వెడలు చుండెను. మార్గమున సింహిక యను రాక్షసి సముద్రమున ఎదురపడెను. ఆమె ఆకాశమున ఎగిరి వెడలు ప్రాణులను వాని ప్రతిబింబములద్వారా లాగి చంపుచుండెను. ఛాయాగ్రాహిణి యగు సింహిక సముద్రమునుండి పవనపుత్రునిఛాయనుగూడ పట్టుకొనెను. హనుమానునిగమనము ఆగిపోయెను. ఆశ్చర్య పడిన శ్రీరామదూత నలువైపుల చూచెను, కాని వానికి ఎచ్చట ఏమియు కనబడలేదు. క్రిందకు చూడగా నీటిపై స్థూలశరీరము కలిగిన భయంకరరాక్షసి కనబడెను. అపుడు విశాలకాయుడగు హనుమంతుడు వేగముగ సింహికపైకి దుమికెను. భూధరా కారుడు, మహాతేజస్వియు, మహాశక్తిశాలియు నగు పవన పుత్రునిబరువును ఆరాక్షసి ఎట్లు సహింపగలదు? నలిగి పొడిపొడి అయ్యెను.

హనుమానుడు చేసిన ఈభయంకరకార్యమును చూచి ఖేచరులు ఆయనను స్తుతించుచు నిట్లు పలికిరి — "కపివరుడా! విశాలకాయము గలిగిన ఈప్రాణిని సంహరించి గొప్పపనిచేసితివి. ఇక ఇపుడు నీవు ఆపదలు లేనివాడవై ముందుకు పోగలవు. వానరేంద్రా! ఏపురుషునిలో నీవంటిధైర్యము, తెలివి, బుద్ధి కౌశల్యము అను ఈనాలుగుగుణము లుండునో వానికి వాని కార్యమున ఎప్పుడును అసఫలత కలుగదు."

ఆకాశమున సంచరించు ప్రాణులవాక్కులను వినుచు పవనపుత్రుడు దక్షిణదిక్కుగా మిగులవేగముగ పయనించు చుండెను. కొలదికాలములోనే అతడు నిర్విఘ్నముగ సముద్ర తటమునకు చేరుకొనెను. అచట వివిధసుగంధపుష్పములతోను, ఫలములతోను నిండియున్న వృక్షములుగల సుందరోద్యానము లుండెను. అవి తుమ్మెదలఝుంకారములచేత, అనేకవిధము లగు సుందరపక్షులకలరవములచే ప్రతిధ్వనించుచుండెను. అచట మృగశాబకములు క్రీడించుచు ప్రసన్నముగ ఇటునటు పరుగిడు చుండెను. శీతలమందపవనము వీచుచుండెను. అది మిగుల మనోరమదృశ్యము. అచటినుండి త్రికూటపర్వతశిఖరములపై నిర్మింపబడి నలువైపుల ప్రాకారములతో చుట్టబడియున్న రావణునిలంకానగరము స్పష్టముగ కనబడుచుండెను.

ఆంజనేయుడు ఒకమారు నలువైపుల చూచెను. పిమ్మట అతడు లంకలోనికి ప్రవేశించుటకు ఆలోచింపసాగెను. దుర్ధర్షుడగు దశాననితో యుద్ధము తప్పదు. అందువలన ఇచట అపరిమిత మగు వానరభల్లూకసేనతో స్వామి నివసించుటకు స్థలమునుగూర్చి, ఆహారపానీయములనుగూర్చి తెలిసికొనవలెను. ఈదుర్గము మిగుల దుర్గమముగా తోచుచున్నది. అందువలన ఆక్రమణదృష్టితో ఇచటివిషయముల నొక్కొక్కదానినిగూర్చి తెలిసికొనుట తప్పనిసరి. కాని యీవిశాలవేషముతో నున్న పగటిపూట వెలుగులో అసురులకు నాయాగమన రహస్యము

తెలియగలదు. అందువలన రాత్రివేళ సూక్ష్మవేషమున దుర్గమమగు ఈదుర్గములోనికి ప్రవేశించుట తగును అనియతడు ఆలోచించెను.

ఆంజనేయుడు ఎగిరి ఒకపర్వతమును ఎక్కి, అచటి నుండి లంకాపట్టణమును చూడసాగెను. ఆపురము సుదృఢమగు దుర్గమైయుండెను. దానిసౌందర్యము అనిర్వచనీయముగ నుండెను. దానికి నలువైపుల సముద్రముండెను; దాని ప్రాకారములు సువర్ణనిర్మితములైయుండెను. దానిద్వారములన్నియు సువర్ణనిర్మితములే. ప్రతిద్వారముమీద ఇంద్రనీలమణినిర్మితములైన వేదిక లుండెను. అచటిపథములు విస్తృతముగను, స్వచ్ఛముగను, ఆకర్షకముగను నుండెను. రావణునిచే పాలింపబడు లంకాపట్టణమున ప్రతిస్థలము నందును సుందరములు నిర్మలజలపూరితములు నగు జలాశయము లుండెను. వానినిర్మాణమున విశ్వకర్మ తనబుద్ధి నంతటిని వ్యయముచేసినట్లుండెను.

లంకలో అంతట శస్త్రధారులు భయంకరులు నగు సైనికులరక్షణవ్యవస్థ చాలకట్టుదిట్టముగ నుండెను. విదేహనందినిని హరించి తెచ్చిన తరువాత రావణుడు అచటి రక్షణవ్యవస్థను కట్టుదిట్టముచేసెను. దానికి నలువైపుల ధనుర్బాణములను ధరించిన భయంకరు లగు రాక్షసు లెందఱో రేయింబవళ్ళు జాగ్రత్తగ పహారాయిచ్చుచుండిరి.

రాక్షసరాజగు రావణునిపట్టణమగు లంకయొక్క యీదృశ్యమును జూచుచు మహావీరుడగు హనుమానుడు సాయంకాలమునకై ఎదురుచూచుచుండెను. ఇంతలో సాయంకాలమయ్యెను. పవననందనుడు అణిమ యను సిద్ధిననుసరించి మిగుల సూక్ష్మరూపమును ధరించి మనస్సులో శ్రీరఘునాథుని చరణములకు ప్రణామములజేసి పవిత్ర మగు ఆయన మూర్తిని హృదయమున నిల్పుకొని లంకలోనికి ప్రవేశించెను.

హనుమంతుడు మిక్కిలి సూక్ష్మరూపమును ధరించినను లంకకు అధిష్ఠాత్రి యగు లంకిణి యనునామె ఆయనను జూచెను. అది ఆయనను గద్దించుచు 'ఓరీ! నీ వెవ్వడవు? దొంగవలె ఈనగరములోనికి ప్రవేశించుచున్నావు. చావుటకు పూర్వము నీవు నీరహస్యమును వెల్లడించు'మనిపలికెను.

కపిశ్రేష్ఠుడగు హనుమంతుడిట్లు తలంచెను — 'మొదటనే యీవ్యక్తితో వివాదపడుట మంచిదికాదు. రాక్షసులు ప్రోగైనచో నిచ్చటే యుద్ధము ప్రారంభమగును. సీతామాతను కనుగొనుటలో అంతరాయమేర్పడును! వెంటనే ఆయన ఆవ్యక్తిని స్త్రీగా భావించి తనకుడిచేయిపిడికిలితో మెల్లగ గొట్టెను. వజ్రమయదేహుడగు హనుమానునిపిడికిలి పోటుచే లంకిణినేత్రములు బైరులు గ్రమ్మెను. అది రక్తము గ్రక్కుకొనుచు భూమిపై బడి మూర్ఛిల్లెను. కాని కొలదిసమయములోనే ఆమె మూర్ఛనుండి లేచి కూర్చుండెను.

అప్పుడు లంకిణి వానరశ్రేష్ఠుడగు నాహనుమంతునితో నిట్లు పలికెను — 'శ్రీరామదూత వగు హనుమా! నీవు లంకాపట్టణముపై విజయముసాధించితివి. హమ్మా, నీకు శుభమగుగాక! సీతాదేవికారణముగా దురాత్ముడగు రావణుని వినాశమునకు కాలము సమీపించినది. పూర్వము చతుర్ముఖుడగు బ్రహ్మ నాతో నిట్లు పలికెను. 'త్రేతాయుగమున సాక్షాత్తుగ క్షీరోదధిశాయియు, వినాశరహితుడు నగు నారాయణుడు దశరథకుమారుడగు శ్రీరామునిరూపమున అవతరించును. ఆయనభార్యయు, మహామాయారూపిణియు నగు సీతాదేవిని రావణుడు హరించును. ఆమె నన్వేషించుచు రాత్రివేళ నొకవానరుడు లంకలోనికి ప్రవేశించును. వానిపిడికిలిపోటుచే నీవు కలతచెందెదవు. ఇక రాక్షసవంశమునకు చేటుమూడినదని నీ వపుడు తెలిసికొనుము! నాయదృష్టవలన సుదీర్ఘకాలము తరువాత నేటికి నాకా భవాబ్ధిపోత యగు శ్రీరామునిప్రియభక్తునిదుర్లభ సాంగత్యము లభించినది. నేడు నేను ధన్యురాలనైతిని. నాహృదయమున విరాజిల్లు దశరథనందనుడగు శ్రీరాముడు నాపై నెల్లపుడు కృప జూపుగావుత."

తద్భక్తసంగోఽప్యతిదుర్లభో మమ
ప్రసీదతాం దాశరథిః సదా హృది॥

(అ.రా. 5-1-57)

బుద్ధిమంతుడగు వాయునందనుడు మిక్కిలిసూక్ష్మరూపమును ధరించి, కరుణామయుడగు భగవానుని మనస్సులో

స్మరించుకొని అసురరక్షితము, దుర్భేద్యము నగు లంకలోనికి ప్రవేశించెను.

హనుమంతునిసముద్రోల్లంఘన లంకాప్రవేశములతో పాటు జగజ్జనని యగు జానకికి కుడిభుజము, లంకాధిపతి యగు రావణునకు ఎడమకన్ను, సురవందితు డగు శ్రీరామునకు ఎడమపార్శ్వము అదరినవి.

హనుమంతుడు విభీషణుని గలిసికొనుట

కపికుంజరు డగు శ్రీపవనపుత్రుడు మూడులోకములచే నమస్కరింపదగినది యగు సీతాదేవిని దర్శించుటకై మిగుల వ్యాకులపడుచుండెను. అందువలన ఆయన భయంకరు లగు రాక్షసులకు కనబడకుండగ విచిత్రము లగు పుష్పమయాభరణముచే నలంకృత మైయున్న లంకలోనిముఖ్యస్థలములను చాల జాగ్రత్తగ జూడసాగెను. నగరమధ్యభాగమున రావణునిగూఢచారు లెందఱో ఆయనకు గనబడిరి. అంతేకాదు ఆయన రావణునియంతఃపురమును జాగ్రత్తగ కాపలాకాయుచున్న శస్త్రసంపన్ను లగు ఒకలక్షమందిసైనికులనుగూడ జూచెను. అంజనానందనుడు దశాననునియశ్వశాలను, గజశాలను, అస్త్రాగారమును, మంత్రణాలయమును, సైన్యస్థావరమును శ్రద్ధగా జూచెను. ఆయన సీతాదేవిని అన్వేషించుచు రాక్షసులహర్మ్యములలో ప్రవేశించి వారియాహారవిహారములను, పడకలను, మనోరంజనాదుల స్థలములు మున్నగువానినిగూడ జూచెను.

అచట వీరవరు డగు ఆంజనేయుడు ఐశ్వర్యమదమత్తు లగు నిశాచరులను, మద్యపానమత్తు లగు రాక్షసులను ఎందఱినో చూచెను. శ్రీరామునిదూత యగు హనుమంతుడు జగత్త్రయ విజేత యగు రావణునిలంకలో నుత్కృష్ట మగు బుద్ధిగలవారు, సుందరముగ పలుకువారు, గొప్పశ్రద్ధగలవారు, అనేకవిధము లగు రూపములు వర్ణములు గలవారు, సుందరము లగు నామములు గలవారు నగు అసురుల నెందఱినో చూచెను. కాని వారిలో జనకనందిని యెచ్చటను గానరాలేదు. వారిసంభాషణములవలనగూడ ఆమెయునికి తెలియలేదు.

అందువలన కామరూపధారి యగు పవనకుమారుడు సీతాదేవి నన్వేషించుచు స్వర్ణమయములగు కోటగోడలచే చుట్టబడియున్న రావణునిమహాలులోనికి ప్రవేశించెను. రాజోచితములగు సామగ్రులతో నిండిన శ్రేష్ఠము సుందరము నగు ఆభవనమును జూచి సమీరకుమారుడు ఆశ్చర్యచకితుడయ్యెను. ఆభవనద్వారము మిలమిలలాడుబంగారముచే చేయబడినది. వెండిచే చేయబడిన చిత్రములతో దానిశోభ అద్భుతముగ నుండెను. దానిరక్షణకై శస్త్రములను ధరించిన లక్షలకొలది వీరులు సావధానముగ నిలబడియుండిరి. సైనికులందఱు అభేద్యము లగు కవచములను ధరించి యుండిరి. ఏనుగులతోను, గుఱ్ఱములతోను, రథములతోను నిండియున్న ఆభవనము యొక్క సాటిలేని రూపమును జూచి పవనకుమారుడు మిగుల

చకితుడయ్యెను, కాని ఆయననేత్రములు జనకనందినిని అన్వే షించుటలోనే నిమగ్నములై యున్నవి,

సర్వవిద్యావిశారదు డగు హనుమంతుడు ఆభవనమునకు చుట్టుప్రక్కలనున్న భవనములలో ప్రవేశించి సీతాదేవిజాడను దీయుట మొదలిడెను. ఆయన లంఘించి కుంభకర్ణునిభవనమును ప్రవేశించెను. అచటనుండి మహోదర విరూపాక్ష విద్యుజ్జిహ్వా విద్యున్మాలురగృహములలోనికి వెడలెను. ఆయసురుల అమిత సంపదలను, మహావైభవమును జూచుచు నిర్భయు డగు హను మంతుడు లంఘించి వజ్రదంష్ట్రశుకసారణులగృహములలోనికి వెడలెను. ఆయన సీత నన్వేషించుచు ఇంద్రజిత్తు, జంబుమాలి, సుమాలీలయిండ్లకు గూడ వెడలెను. అచట సీతాదేవి కనబడ లేదు. అమితవిక్రమశాలి యగు హనుమానుడు రశ్మికేతు సూర్యశత్రు వజ్రకాయులభవనములోనికి వెడలెను. సీతాదేవి జాడను దెలిసికొనుటకై పవననందనుడు మిగుల శ్రమపడు చుండెను. ఆయన ధూమ్రాక్షుడు, సంపాతి, విద్యుద్రూపుడు, భీముడు, ఘనుడు, విఘనుడు, చక్రుడు, శఠుడు, కపటుడు, హ్రస్వ కర్ణుడు, దంష్ట్రుడు, లోమశుడు, యుద్ధోన్మత్తుడు, మత్తుడు, ధ్వజగ్రీవుడు, ద్విజిహ్వుడు, హస్తిముఖుడు, కరాళుడు, పిశా చుడు, శోణితాక్షుడు మున్నగు సుప్రసిద్ధులైన అసురులగృహ ములలోనికి వెడలి చాలజాగ్రత్తగ పరిశీలించెను. కాని అచట ఎక్కడగూడ జానకిదర్శనము కాలేదు, మరల ఆయన రావణుని భవనముకడకు వేగముగ వెడలెను.

కపిశ్రేష్ఠు డగు హనుమంతుడు లంఘించి రావణుని భవనములోనికి ప్రవేశించెను. అచ్చట ఆయన శూలములు, ముద్గరములు, శక్తి, గదలు, పట్టిసములు. కోదండములు, ముసలములు, పరిఘలు, భిందిపాలములు, బల్లెములు, పాశములు, తోమరములు మున్నగు శస్త్రాస్త్రములను ధరించి యున్న అసంఖ్యాకులగు రాక్షసులను, రాక్షసస్త్రీలను జూచెను. వారందఱు విశాలకాయులు, వీరులు, అపారశక్తిసంపన్నులు. వారిదృష్టిలో బడకుండగ పింగళకేశు డగు హనుమానుడు సూక్ష్మరూపముతో రావణునిభవనములోని ప్రతికక్ష్యను జాగ్రత్తగ జూచుచు వెడలుచుండెను. అచట ఆయన బంగారమువంటికాంతిగలది, అనేకము లగు రత్నములచే నిండినది, వివిధము లగు వృక్షములపుష్పములచే నాచ్ఛాదితమైనది, అనుపమమైనది యగు పుష్పకవిమానమును జూచెను. అది తనదివ్య మగు కాంతిచే ప్రజ్వలితమగుచున్నట్లుండెను. అద్భుతము, పరమమనోహరము నగు విమానమును జూచి హనుమానుడు మిగుల విస్మితుడయ్యెను. కాని నలువైపుల తిరిగి చూచినను పూజనీయురా లగు సీతాదేవి కనబడకపోవుటచే అతడు చింతితుడయ్యెను.

చింతితు డగు హనుమానుడు సీతాన్వేషణమునకై శస్త్రాస్త్రసంపన్ను లగు రాక్షసవీరులనుండి తప్పించుకొనుచు, రాక్షసరా జగు రావణుడు నివసించు ప్రదేశమునకు జేరెను.

అచట రాక్షసజాతీయపత్నులు, హరించి తెచ్చిన వేలకొలది రాజకన్యలు నుండిరి. అచట వరుసగా సువర్ణమయము లగు దీపములు ప్రజ్వరిల్లుచుండెను. అచటినేల స్ఫటికమణిసర్మితము, సోపానములు మణిమయములు, వాతాయనములు సువర్ణనిర్మితములు. రావణునియానివాసము స్వర్గముకంటెనుమిన్నగ నున్నట్లు తోచుచుండెను.

సగమురాత్రి గడచెను. ఆభవనమున పవనకుమారుడు రంగురంగులవస్త్రములను పుష్పమాలలను ధరించి అనేకము లగు వేషభూషలచే విభూషితలైయున్న వేలకొలది సుందరీమణులను జూచెను. మద్యపానముచేత, ఎక్కువగ మేలుకొని యుండుటచేత వారా యాప్రదేశములలో నారాత్రి గాఢనిద్రాపరవశలై యుండిరి. వారివస్త్రములు అస్తవ్యస్తములై యుండెను. హనుమానుడు సీతాదేవిని ఇంతకుమును పెన్నడును జూచి యుండలేదు, కాని పతివ్రత యగు జానకియొక్కపరమ సాత్త్వికము, తేజస్వంతము నగు రూపము గుర్తింపదగినట్లుండును. అందువలన హనుమానుడు ఆసుందరీమణులను శ్రద్ధగ జూచుచుండెను.

ఇటునటు జూచుచు హనుమానుడు స్ఫటికమణినిర్మితమగు దివ్యమైన ఒకవేదికను జూచెను. దానిపై రత్ననిర్మితమగు రావణునిపర్యంకముండెను. దానికి నలువైపుల చాలమంది స్త్రీలు నిలువబడి చామరములను ధరించి విసరుచుండిరి. ఉజ్జ్వలమగు నాపర్యంకముపై లంకాధిపతి యగు రావణుడు సుఖముగ

నిద్రించుచుండెను; అచట బ్రహ్మచారి యగు హనుమానుడు రావణునిపత్నులనుగూడ జూచెను, వా రాతనిచరణముల కటు నిటు నిద్రించుచుండిరి. సమీపమునందే వానికి సంతోషమును గలుగజేయు వీణావాదిను లగు సుందరీమణులు గాఢనిద్రలో పడియుండిరి. ఇంకను కొందఱివక్షఃస్థలముపై వీణలు పడియే యుండెను. కోమలము లగు వారిశ్రేళ్ళు వీణాతంత్రులను స్పృశించుచునే యుండెను.

వారందఱికంటె వేఱుగ మిగులసుందర మగు శయ్యపై పరుండియున్న అనుపమరూపలావణ్యసంపన్న యగు నొకయువతిని హనుమానుడు చూచెను. కోమలములు, సుందరములు నగు నామెయవయవములపై ముత్యములతోను మణులతోను గూడిన వివిధము లగు నాభూషణములు విరాజిల్లుచుండెను. ఆమెశరీరకాంతి సువర్ణమువలె మెఱయుచుండెను. అనుపమ రూపవతి యగు నామె రావణునిభార్య యగు మండోదరి. ఆమెను జూచినంతనె హనుమానునకు 'ఈమె సీతాదేవియా' యను అనుమానము కలిగెను. ఆతనిసంతోషమునకు మేరలేక పోయెను. హర్షోన్మత్తుడై ఆయన తనతోకను నేలపై కొట్టుచు ముద్దిడుకొనసాగెను, వానరులప్రకృతిననుసరించి ఆయన ఇటు నటు పరుగిడసాగెను. ఆయన ఒకమారు స్తంభముల నెక్కును, వెంటనే మఱల క్రిందకు దుముకును.

సద్గుణములకు నిలయు డగు పవనకుమారునకు వెంటనే

మఱియొకయూహ తట్టెను — "పరమపతివ్రత యగు సీతాదేవి ప్రభు వగు శ్రీరామునివియోగమున నెప్పుడును అలంకరించు కొని వస్త్రాభరణములను ధరించదు. ఆమె భోజనము చేయదు, సుఖముగ శయనించదు, మద్యపానము స్వప్నమునందైనను చేయదు. శ్రీరామునితో సాటివచ్చు సౌందర్యవంతులు దేవ దానవనాగకిన్నరులలోగాని ఈభూమిపై గలమానవులలోగాని యెవ్వరునులేరు. ఇక సీతవంటి పతివ్రతాస్త్రీ పరపురుషునికడకు నెట్లువెడలును! అందువలన ఈమె సీతాదేవి యేమాత్రమును గాదు".

మతిమంతు డగు హనుమానుడు రావణునియావిశాల భవనమునంతటిని దిరిగి నిదురించు వేలకొలదిసుందరీమణులను శ్రద్ధగ జూచెను. వెంటనే వానిమనస్సున నొకయాలోచన పొడ గట్టెను — 'నేను బాలబ్రహ్మచారిని, శ్రీరామునిదూతను. లోకమాతను వెదకుటకు వచ్చితిని. కాని యిచట నేను గాఢ నిద్రాముద్రిత లై యున్న పరస్త్రీలను జూచితిని, నా కిది తగదు. నాదృష్టి ఇంతవఱ కెప్పుడును నాతల్లిని విడచి మఱి యేస్త్రీమీదను పడలేదు, కాని నేడు నేను ధర్మమునుండి చ్యుతుడనైతిని.

ధర్మమూర్తియు, వీరకర్ముడు నగు హనుమానుడు ధర్మ భయముచే శంకితుడయ్యెను, కాని ఆయనశరీరములోను, మనస్సులోను, ప్రాణములోను సర్వాంతర్యామి యగు

శ్రీరాముడే విరాజిల్లుచున్నాడు. అందువలన మరుసటిక్షణము లోనే వానిమనస్సునకు సమాధానము తట్టినది. ఆయన ఇట్లా లోచింపసాగెను — 'రావణునిస్త్రీలు సందేహము లేనివారై నిద్రించుచున్నారు, ఆయవస్థలో వారిని నేను జాగ్రత్తగ జూచితిని. కాని నామనస్సులో నెట్టివికారమును కలుగలేదు. శుభాశుభములకు ప్రేరకము మనస్సు, నా యీ మనస్సు సంపూర్ణముగ శాంతముగను స్థిరముగను నున్నది. దానికి రాగముగాని ద్వేషముగాని లేదు. అందువలన నా యీ స్త్రీ దర్శనమువలన ధర్మమున కెట్టిలోపమును కలిగియుండక పోవచ్చును. నేను కావలయునని వారిని చూడలేదు. జానకిని అన్వేషించుటకు, గుర్తించుటకు వారిపై దృష్టి నుంచితిని, స్త్రీ యగుటవలన సీతాదేవిని స్త్రీలలోనే వెదుకవలసివచ్చినది. ఆమెను నేను పరిశుద్ధ మగు మనస్సుతోనే అన్వేషించితిని, కనుక నేను పూర్తిగా దోషరహితుడనే.''

కామవిజేత యగు హనుమంతుడు జానకీదేవిని అన్యస్థల ములలోగూడ వెదకెను. ఆయన లంకలో మిగిలిన గృహము లను, వనములను, ఉపవనములను, వాటికలను, వాపీకూపము లను, మందిరములను, పశుశాలలను, సభాభవనములను, సైనిక స్థావరములను, రహస్యస్థావరములను జూచెను. ఇట్లాయన సావ ధానముగ రాత్రియంతయు సీతను అన్వేషించుచునే యుండెను. కాని యామెజాడ ఎక్కడ తెలియరాలేదు. అతడు విచార

గ్రస్తుడగుచుండెను. రాత్రి గడచుచుండెను. బ్రాహ్మముహూర్తము సమీపించుచుండెను.

వెంటనే హనుమానునిదృష్టి పవిత్ర మగు నొకభవనముపై బడెను. అచట భగవానుని ఆలయమొకటి శోభిల్లు చుండెను. ఆభవనకుడ్యములపై నంతట అనేకము లగు అవతారములయొక్క,లీలలయొక్క చిత్రములు, రామనామము అంకితమై యుండెను. దానిద్వారముపై రామునిఆయుధములైన ధనుర్బాణములచిహ్నము లంకితము లై యుండెను. అచట మణుల వెలుగులలో కుంకుమపువ్వుతో పాటు, ఇతరపుష్పములతో పాటు మడులలో తులసిమొక్కలు స్పష్టముగ గనుపించుచుండెను. దీనిని జూనినంతనె హనుమంతుడు మిగుల ఆశ్చర్యమునందెను, ధర్మమునకు, వేదపురాణములకు, యజ్ఞయాగములకు, గోవులకు, ద్విజులకు, దేవతలకు, భగవానునకు సహజశత్రువు లగు రాక్షసులపట్టణములలో నీయాలయ ముండుటేమి?

అప్పుడే రావణునిసోదరు డగు విభీషణుడు నిద్రనుండి లేచి శ్రీరామునినామమును స్మరింపసాగెను. వానినోటినుండి శ్రీరామనామము వినబడినంతనె నిజముగ నితడు భగవద్భక్తుడే యనునమ్మకము హనుమానునకు గలిగెను. శరణాగత వత్సలు డగు హనుమానుడు వెంటనే బ్రాహ్మణవేషమును ధరించి భగవన్నామము నుచ్చరింపసాగెను.

రామనామమును వినినంతనె విభీషణుడు బయటకువచ్చి బ్రాహ్మణ వేషధారియు, జగత్పావనుడు నగు పవనపుత్రుని చరణములను ఆదరపూర్వకముగ నమస్కరించి యిట్లు పలికెను.—'బ్రాహ్మణదేవా! మీ రెవరు? మీరు భగవద్భక్తులే యని నామనస్సు చెప్పుచున్నది. మిమ్ము జూచినంతనె నామనస్సులో ప్రేమ ఉత్పన్నమగుచున్నది. లేదా మీరు మీభక్తులకు సుఖమును గలిగించుటకై నన్ను ధన్యునిగా జేయుటకై వచ్చిన నా స్వామియగు శ్రీరాముడవు కావు గదా! దయయుంచి నాకు మీ విషయమును జెప్పుడు.

సంసారభయనాశకు డగు అంజనీనందనుడు ప్రేమపూర్ణమగు మధురవాక్కుల నిట్లుపలికెను. 'నేను మహా పరాక్రమవంతు డగు వాయుదేవుని పుత్రుడను, నా పేరు హనుమానుడు. నేను శ్రీరాముని భార్యయు, జగజ్జననియు నగు జానకీదేవిజాడను దెలిసికొనుటకై ఆయనయాదేశమునను సరించి యిచటకు వచ్చితిని. నిన్ను జూడగనే నామనస్సు సంతోషముతో నుప్పొంగినది. దయయుంచి నీవిషయమును వివరింపుము".

శ్రీరామునిస్మరణముచేత, ఆయనదూత యగు హనుమానుని యెట్టయెదుటచూచుటచేత విభీషణునిస్థితి విచిత్రముగ నుండెను. ఆయననేత్రములు ప్రేమాశ్రువులతో నిండిపోయెను, శరీరము పులకించెను. కంఠము రుద్ధమయ్యెను-ఎట్లో తన్ను తాను

సంబాళించుకొని అత డిట్లుపలికెను-'ఆంజనేయా! నేను రాక్షస రాజగు రావణునిసోదరుడను, నన్ను విభీషణు డందురు. నేడు నీదర్శనముచేత నాజన్మ ధన్యమైనది. నే నీ రాక్షసనగరమున దంతములనడుమ నున్న నాలుకవలె జీవితమును గడుపు చున్నాను. పవనపుత్రా! నేను రాక్షసకులమున జన్మించిన తామసప్రకృతిగల జీవిని. నావలన ఎట్టిభజనము జరుగుటలేదు. శరణశరణుడు, భవాబ్ధిపోతయు నగు ఆ భగవానుని చరణ ములపై నాకు ప్రేమగూడ లేదు. దయాళు వగు శ్రీరాము డెప్పుడైన దీనుడు, హీనుడు, అసహాయుడు, అనాథుడు నగు ఈవిభీషణునిపై దయజూపగలడా! సురముని సేవిత చరణకమల ములయొక్క పవిత్ర మగు రజఃకణము నాకుగూడ నెప్పుడైన లభించునా ? భగవత్కృపలేనిదే సత్పురుషుల దర్శనము లభింప దని నాకు దృఢ మగు విశ్వాసమున్నది. ఈనాడు కరుణామయు డగు శ్రీరాముడు నాపై కృపజూపినాడు. కను కనే నీవు దయతో అధముడ నగు నాయింటికి దయచేసితివి.

భక్తులపై దయజూపు హనుమానుడు భక్తు డగు విభీ షణుని భగవత్ప్రీతిని జూచి పులకితగాత్రుడయ్యెను. ఆయన విభీషణునితో నిట్లు పలుకసాగెను - 'విభీషణా! నీవు గొప్ప అదృష్టవంతుడవు. యోగీంద్రులకు, మునీంద్రులకుగూడ లభిం పని కరుణావతారు డగు శ్రీరామునిభక్తి నీకు సహజముగనే లభించినది. శ్రీరాముని దృష్టిలో జాతి కుల లింగభేదము

లేదు. ఆయన కేవలము నిర్మలహృదయమును, శుద్ధప్రేమను గోరును. ఈప్రేమచే ఆయనభక్తుల కమ్మడు బోవును. వారి వెంటబడును. నావిషయమునుగూర్చి ఆలోచింపుము. నేను విశిష్టవంశమునజన్మింతిని ? అన్నివిధముల నేను చంచలుడను, నీచుడను నగు వానరుడను. ఎవడైన ప్రొద్దుననే మానామమును వినినచో అత డాదినమంతయు నుపవాసముండవలెను. అట్టి నీచకులమున జన్మించిన నాపైగూడ భక్తవత్సలు డగు ఆభగవానుడు దయజూపినాడు. ఆయన నన్ను స్వజనునిగ, సేవకునిగ అనుగ్రహించెను. నీవు స్వామినె సర్వస్వముగ భావించుచున్నావు. నిశ్చయముగ నీపై ఆయన తన యద్భుతమైన కృపను ప్రసరింపజేయును. నీవు గొప్ప భాగ్యవంతుడవు. ఈ అసురపురములో నీవంటి భాగవతోత్తమునితో నాకు పరిచయము లభించుట నాయదృష్టము. శ్రీరఘునాథచంద్రుని కృపావిశేషమే నీదర్శనభాగ్యము'.

శ్రీరాఘవేంద్రుని దివ్యగుణగానములో ఆయిర్వురు భక్తులు మైమరచిపోయిరి. వారికి సమయముగాని, శరీరజ్ఞానముగాని తెలియరాలేదు.ఇరువురిశరీరములు పులకించెను. నేత్రములు ప్రేమాశ్రుపూర్ణములయ్యెను. వారిద్దరుఒకరికొకరుసన్నిహితులై సౌఖ్యవంతులు, సంతుష్టులు, ఆనంద విహ్వలురు నైరి.

తదనంతరము శ్రీపవనపుత్రుడు సావధానుడై యిట్లు పల్కెను. 'సోదరా ! విభీషణా ! నేను ప్రభువుయొక్క ఆదేశాను

సారముగ నాతల్లిని వెదకుటకు వచ్చితిని. సమయము పరిమితము. సూర్యోదయానంతరము వెలుగులో జననిచెంతకు పోవలెనన్న అత్యంత కష్టమగును. అక్కడ సముద్రమున కావలితటముపై కోటానుకోట్ల వానరభల్లూకసేనలు అత్యంతోత్సాహముతో నాకొఱకై నిరీక్షించుచున్నారు. నేను స్వయముగ తల్లిదర్శనార్థమై ఉత్కంఠతతోనున్నాను. నీవు కృపతో నాతల్లిదర్శన మెచ్చట కల్గునో వివరింపగోరుచున్నాను.

విభీషణుడు పల్కెను :

శ్రీరామభక్తాగ్రేసరా! ఇచటి కనతిదూరములో రాజప్రాసాదమునకు సమీపమున రావణున కత్యంతప్రియమైన అశోకవనము కలదు. ఆవనము అనేకములైన సుగంధపుష్ప వృక్షములతోను, సుస్వాదుఫలములతో నిండిన వేలకొలది తరువులతోనునిండియున్నది. ఆవనము భ్రమరముల ఝుంకారములతో, పక్షుల కిలకిలారవములతో ప్రతిధ్వనించుచుండును.

ఆసుందరవాటికయొక్క మధ్యభాగమున నిర్మల జలపూర్ణమైన సుందరసరోవరము కలదు. ఆసరోవర తటముపై అసురకులపూజ్యుడైన శంకరభగవానుని విశాలరమణీయ మందిరము కలదు. ఆప్రాంతమును వేలకొలది రాక్షసస్త్రీలు శస్త్రములను ధరించి రక్షించుచుండెదరు. శివాలయమున కనతి

దూరములో విశాలశాఖాసమన్వితము, అత్యున్నతము నైన అశోకవృక్షము కలదు. జననియగు సీత ఆవృక్షఛాయలో కూర్చుండి ప్రభువుయొక్క వియోగముచే తపించుచు దుఃఖించు చున్నది. ఆమెసుదీర్ఘకేశములు జటలుగ మారిపోయెను. ఆహారమును విసర్జించినకారణమున ఆమెశరీరముశుష్కించిపోయెను. ఆమెశరీరముపై మాసిన వలువదప్ప మరేమియునులేదు.

అత్యంతక్రూరలైన రాక్షసస్త్రీలు అహర్నిశములు ఆసాధ్విని భయపెట్టుచు బెదిరించుచున్నారు. ఆతల్లిని చేరుకొను టత్యంతకష్టము. నాభార్య నాజ్యేష్ఠపుత్రిక అప్పుడప్పుడు తల్లిని దర్శించి ఊరడించి వచ్చెదరు. తల్లియొక్క ఆ కరుణ దశను తలచుకొనినంతనే నేను కంపించెదను. ఆమెకు ఒకవేయి మంది క్రూరరాక్షసస్త్రీలు శస్త్రములను ధరించి కాపున్నారు. వాయునందనా! అత్యంత సావధానుడవై తల్లి చెంతకుజనుము.

జగజ్జనని యగు జానకీదేవియొక్క యిట్టికరుణాభరితమగు దశ నాలకింపగనే కరుణాంతరంగు డగు అంజనీనందనునకు దుఃఖము పెల్లుబికెను. హనుమ విభీషణుని ఆలింగనమొనర్చుకొని యిట్లుపలెకెను. "విభీషణా! నీవు చింతింపవలసినపనిలేదు. సర్వసమర్థుడైన ప్రభువుయొక్క దయవలన నేను జానకిని దర్శించెదను".

హనుమ మరల సూక్ష్మరూపధారియై అశోకవాటిక దిక్కుగ తీవ్రగతితో పయనించెను.

హనుమంతుడు సీతాదేవికడకు చేరుట

బ్రాహ్మీముహూర్తమున అసురులు ఎక్కడివారక్కడ గాఢనిద్రామగ్నులై యుండిరి. శ్రీరామపరాయణుడు డగు పవనపుత్రుడు అశోకవనమును జేరుట కెట్టి విఘ్నములు సంభవింపలేదు. ఆ సుందరవాటిక, నిర్మలసరోవరము, అద్భుతమైన దేవాలయము మొదలగువానియొక్క శోభనెట్లు ఆంజనేయుడు తిలకింపగలడు? ఆయన సీతాదేవి దర్శనముకొఱకై అధీరుడగుచుండెను, నేరుగ అశోకవృక్షమును జేరి దట్టమైన కొమ్మలపై దాగి కూర్చుండి క్రిందకు జూచెను.

మూర్తీభవించిన కరుణాస్వరూపిణియు, పతివ్రతయు, తేజోమూర్తియు నగు సీతాదేవి తనచరణములవైపు దృష్టిని సారించుచు మౌనముగ కూర్చొని యుండెను. అప్పుడప్పుడు ఆమె నేత్రములనుండి అశ్రుధారలు ప్రవహించుచుండెను. శ్రీ జానకిని దర్శించి శ్రీరామభక్తుడగు అంజనీనందనుడు అత్యంత ప్రసన్నుడయ్యెను. ఆయనయానందమునకు హద్దులు లేవు. తన యదృష్టమును పొగడుకొనుచు తనలో తా నిట్లనుకొనెను.

శ్లో॥ కృతార్థోఽహం కృతార్థోహం దృష్ట్వా జనకనందనీమ్।
మయైవ సాధితం కార్యం రామస్య పరమాత్మనః॥

(ఆధ్యాత్మిక రామాయణం 5-2-11-12)

నేడు జనకమహారాజుపుత్రిక యైన జానకిని గాంచి కృతార్థుడనైతిని. ఆహా! పరమాత్ముడైన శ్రీరాముని కార్యము సిద్ధించుటకు నేను కారణుడనైతినిగదా!

మరుక్షణమే తల్లియొక్క దయనీయమైన దశను గాంచి హనుమంతు డత్యంతదుఃఖితుడయ్యెను. ఆయన తా నిపుడేమి చేయవలెనోయని యాలోచింపనారంభించెను. అంతలో కోలాహలమును విని పవననందనుడు అశోకవృక్షముయొక్క కొమ్మలలో సావధానుడై దాగెను. జానకీదేవి భయముతో ముడుచుకొని కూర్చుండెను.

కాటుకకొండవంటి వర్ణముగల దశముఖుడగు రావణుడు అనేక రాక్షససుందరీమణులతో పరివృతుడై వచ్చుటను పవనపుత్రుడు గాంచెను. వారిలో రావణపట్టమహిషి మండోదరి కూడ కలదు.

సీతాదేవిని సమీపించి రావణు డిట్లుపలుక నారంభించెను. "జనకరాజకుమారీ! నేనన్న నీ వేల భయపడెదవు? నేను నిన్ను నా ప్రాణములకంటె అధికముగ వాంఛించుచున్నాను; వ్యర్థముగ నీ వేల యీకష్టములను అనుభవించుచున్నావు? నీ యీ అపారదుఃఖమును చూడలేకున్నాను. ఆ వనవాసియైన రామునిలో యేమి కలదు? అతనిలో నెట్టిశక్తి యున్నను ఇచటికేతెంచి నిన్ను బంధవిముక్తురాలుగ చేయగల్గెడివాడు; కాని నేను ముల్లోకములను జయించినవాడను. దేవతలైనను, అసురులైనను, నాగ కిన్నెర గంధర్వ కింపురుషాదులైనను నాపేరు విన్నంతనే కంపించెదరు. ఇక మానవులెంత? త్రికూటస్థితమైన యీలంకానగరములో గల దుర్భేద్య దుర్గమందు ఒకపక్షియైనను నాయనుజ్ఞలేక ప్రవేశించుట

యసంభవము. ఇక శతయోజనవిస్తీర్ణముగల సాగరమును దాటి ఆవనవాసి యగు రాముఁడీప్రదేశమున కెట్లురాగలఁడు? అతఁడసమర్థుఁడు; మమకారము లేనివాఁడు; నిరభిమానుఁడు; మూర్ఖుఁడు. అట్టివానికొఱకై యెందులకు ఎదురుచూచెదవు? నీవు నాదాసివి కమ్ము. గంధర్వులు, నాగులు, యక్షులు, కిన్నరులు మొదలగువారందఱు వారివారిస్త్రీలతోఁగూడ నిన్ను సేవించెదరు. నేను అత్యంతసమర్థుఁడను. నేను సంకల్పించినచో నిన్ను బలాత్కారముగా నాదానినిగ చేసికొనగలను; కాని నేను నిన్ను హృదయపూర్వకముగ ప్రేమించుచున్నాను. ఈకారణము వలననే నీ కెట్టిక్లేశమును కలిగించు టుచితముకా దని ఆలోచించుచున్నాను. నీవు స్వయముగా నాకోరికను మన్నింపుము. ఇందులోనే నీకు శుభము కల్గును".

యెంతతఁడవు బుజ్జగించినను, బెదరించినను సీతాదేవిపై ప్రలోభముయొక్క ప్రభావము ఏమాత్రము పడకుండుట గాంచి దశకంఠుఁడు మరల యిట్లు పలుకసాగెను. "సుందరీ! నాలో రోషానలజ్వాల ప్రజ్వరిల్లకముందే నీనిర్ణయమును నాకనుకూలముగ నొనరింపుము, లేనిచో ఈతీక్ష్ణకరవాలముచే నీశిరమును ఖండించెదను. నీశరీరమాంసమును ఈరాక్షసులు భక్షింపగలరు. క్రూరతముడైన దశముఖుని విషమయములు, బాణసదృశములు నగు పరుషవాక్యములకు జానకీదేవి కొంచమైనను చలింపలేదు, భయపడలేదు. ఆమె తనముందు ఒకగడ్డిపోచను బడవైచి తల దించుకొని యిట్లుబల్కెను. "అధముఁడవైన

రాక్షసుడా ! నీ వేమి చేయదలచుకొంటివో దానిని వెంటనే చేయుము. నీవంటి పాపాత్మునికి లొంగుటకంటె మరణించుట మేలు. నిన్ను నీవు త్రైలోక్యవిజయుడ వని తలంచుచున్నావు. ఓరీ ! నీచశునకమా ! నాప్రాణనాథుడు లేనిసమయమున నన్నప హరించి తెచ్చి నీగృహములో అసహాయురాలనైన నాపై బింకములు పల్కుచున్నావు. శ్రీరాఘవేంద్రుడు లంకలో అడుగిడునంతవఱకే నీ విట్టి వాచాలత్వమును జూపగలవు. త్వర లోనే నీబంగరులంక అగ్నిలో కాలి బూడిద కాగలదు. నీవు నీసకలపరివారముతో శ్రీరామచంద్రుని తీక్ష్ణశరములకు బలి అయ్యెదవు. శ్రీకోసలేంద్రుని శరవర్షముచే విదీర్ణుడవై నేల కొరిగినప్పుడుగాని ఆయనప్రతాపము నీకు తెలియరాదు. నా ప్రభువు దూరముగ నున్నంతవరకే నీ విట్టి పిచ్చిమాటలను నీ యిష్టానుసారముగ బల్కెదవు".

శ్రీరామవియోగ మనుభవించుచున్న సీతాదేవి పలికిన యీకఠోరవచనముల నాలకింపగనే రావణునినేత్రములు రక్తవర్ణములయ్యెను. క్రోధోన్మత్తుడై ఆయసురుడు వరనుండి ఖడ్గమును దీసి జనకనందినిని సంహరించుటకు సిద్ధము కాగా, పట్టమహిషి యగు మండోదరి వానికరమును బట్టుకొని ఆపుచు ప్రేమపూర్వకముగ నిట్లుపల్కెను. "హృదయేశ్వరా! దుఃఖితురాలైన యీదీనురాలిని వదలివేయుము. ఈమెలో నేమికలదు? నిన్నువరించుటకు దేవగంధర్వనాగాదులలో అధికలావణ్యవతులైన స్త్రీలు ప్రతిక్షణము నిరీక్షించుచున్నారు".

ఇట్లు రావణుని పాదములపైబడి మండోదరి ప్రార్థింపగా రావణుడు క్రోధముతో నిట్లు బల్కెను. "జానకీ! నేటికి నిన్ను విడచుచున్నాను. కాని ఒక నెలదినములలో నీవు నన్నంగీకరింపకున్న నాచేతిలో నీమరణము నిశ్చితమగును; కావున శీఘ్రముగ ఆలోచించుకొని నీనిర్ణయమును దెల్పుము".

తదనంతరము దశాననుడు అమితభయంకరముఖములుగల రాక్షసస్త్రీల కాదేశమిచ్చుచు ఇట్లుపల్కెను. "నిశాచరస్త్రీలారా! ఆదరముతోగాని, ప్రలోభమునగాని, భయమునైనగాని, మఱియెట్లైనను సీత నాకనుకూలమగునట్లు ప్రయత్నింపుడు. ఒక నెలదినములలో ఈమె మనస్సు మార్చుకొనినచో మహారాజుభోగముల ననుభవింపగలదు. లేనిచో మరణించి నా కుదయమున ఫలహారము కాగలదు.

రావణుడు మరలిపోగానే వానికోరికప్రకారము భయముగొల్పు రాక్షసస్త్రీలు శ్రీజానకీదేవిని అనేకప్రకారముల భయపెట్టుచు బెదరింపనారంభించిరి. ఈదృశ్యమును గాంచి శ్రీపవనాత్మజుడు మిగుల కోపించెను. ఈరాక్షసస్త్రీల నిప్పుడే సంహరింపవలె నని సంకల్పించెను; కాని నీతినిపుణుడు మేధావి యగు హనుమ శ్రీరామునికార్యము సంపూర్ణమొనరింపవలె నని సహనము వహించెను.

దుష్టలైన ఆరాక్షసస్త్రీలు పతీవియోగముచే దుఃఖించుచున్న సీతాదేవిని బాధించుటను త్రిజట యను రాక్షసస్త్రీ

గాంచి వారిని వారించుచు నిట్లు పల్కెను. "అధమనిశాచర స్త్రీలారా! నిశ్చయముగ మీకు చెడుకాలము దాపురించినది. లేనిచో మీరు జగన్నాయకుడైన శ్రీరాముని యర్ధాంగి నిట్లు బాధించెడివారలుకారు. నా నిద్రావస్థలో ఇంతకుమునుపే ఒక భయంకరస్వప్నమును గాంచితిని. ఆస్వప్నములో దశకంఠుని సహితముగ సకలరాక్షసవంశ వినాశమును, శ్రీ సీతారామ చంద్రుల సమాగమమును గాంచితిని". త్రిజట పల్కిన పల్కుల నాలకించి రాక్షసస్త్రీలు భయవిహ్వాలలై ఆస్వప్న వృత్తాంతమును సాంగోపాంగముగ చెప్పవలసినదిగా ఆమె నడుగ నారంభించిరి.

అపుడు త్రిజట ఇట్లుపల్కెను. "అసురస్త్రీలారా! నేను స్వప్నములో రావణుడు బోడితలతో, నూనెలో స్నానమాచరించి, ఎఱ్ఱనివస్త్రములను ధరించి యున్నట్లు గాంచితిని".

కరవీర (గన్నేరు) పుష్పమాలను ధరించి మదిరోన్మత్తుడైన రావణుడు పుష్పకవిమానమునుండి భూమిపై పడుచున్నట్లు గాంచితిని. బోడితల గలిగిన రావణుడు నల్లనివస్త్రములను ధరించెను. వానిని ఒక నల్లనిస్త్రీ యెచటికో యీడ్చుకొని పోవుచుండెను. శరీరముపై ఎఱ్ఱనిచందనము అలందుకొని, ఎఱ్ఱని పుష్పమాలను ధరించి, నూనెను త్రాగుచు, అట్టహాసమొనరించుచు, గార్ధభముపై నెక్కి దక్షిణదిశగ రావణుడు పోవుచుండెను. ఒక్కవిభీషణుడుదప్ప రావణునితోపాటు వాని పుత్రులు, సేనాపతులు, పరివారమంతయు ముండితమస్తకులై

నూనెలో స్నానమాడుచున్నట్లు కాంచితిని. రావణుడు సూకరముపై, మేఘనాథుడు శింశుమారము (మొసలి) పై, కుంభకర్ణుడు ఒంటెపై ఆసీనులై దక్షిణాభిముఖముగ పోవుచున్నట్లు చూచితిని. ఇంతియెకాదు ఎఱ్ఱనిముఖముగల మహాతేజస్సంపన్నుడైన వానరుడు అసురులను పెక్కండ్రను సంహరించి లంకకు నిప్పుపెట్టినట్లు, ఆమంటలకు లంక భస్మమైనట్లు చూచితిని. ప్రాతఃకాలమున గల్గిన యీస్వప్నము త్వరలోనే సత్యమగును".

భక్తురాలు, బుద్ధిమంతురాలు అగు త్రిజట ఆరాక్షసస్త్రీలకు ఉపదేశించుచు ఇట్లుపల్కెను. "రాక్షసస్త్రీలారా! మహాచక్రవర్తియొక్క గారాలకోడలు సీతాదేవి సమస్తరాజ్యభోగములను, వైభవములను కాలదన్ని తనభర్తతో అరణ్యావాసమున కేతెంచెను. మహావీరుడైన శ్రీరామచంద్రునితో నామె కుశకంటకములతోను, రాళ్ళతోను గూడియున్న అరణ్యమార్గములందు చరించుచు కష్టముల ననుభవించుచున్నను అది తనకు పరమసుఖమే యని భావించెను. అట్టి మహాపతివ్రత, పరమాదరణీయురాలు, శ్రీరామచంద్రునకు పరమప్రియురాలు నగు సీతాదేవి నిట్లు భయపెట్టుటను, బెదరించుటను కౌసల్యానందనుడైన శ్రీరామచంద్రు డెట్లు సహింపగలడు? మీయందఱకు దుర్దినములు దాపురించినవి. మీకిక శరణు లభింపదు. కావున మూర్ఖస్త్రీలారా! ఆమెను దుర్వచనములచే బాధించుట మానుకొని, ఆరాధింపుడు. సీతా

దేవితో మధురముగ మాట్లాడుచు సౌమ్యముగ వ్యవహ రింపుడు. క్షమింపవలసినదిగ విదేహరాజపుత్రిని ప్రార్థింపుడు. ఇందువలననే మీకు శుభము కలుగును.

త్రిజట పల్కిన వచనముల నాలకించి రాక్షసస్త్రీలు భయముచెంది సీతాదేవిపాదములపై బడి క్షమింపు మని ప్రార్థించి ఆప్రదేశమునుండి తొలగిపోయిరి. సీతాదేవి దుఃఖమున కంతులేదు. ఆమె వ్యాకులయై త్రిజటతో నిట్లుపల్కెను. "తల్లీ ! ఈవిపత్కాలములో నీవు నాకు ఊరటకల్గింప ప్రయత్నించుచున్నావు; కాని ప్రాణనాథునివియోగముచే దుఃఖించుచున్న నేను ఈభయంకరులైన రాక్షసులమధ్య జీవించి యుండుటవలన ఎట్టిలాభమును లేదు. నీవు నాకొక సాహాయ్య మొనరింపుము. శుష్కకాష్ఠములను సమీకరించి చితిని బేర్చుము. దానిని జ్వలింపజేసి నేను అగ్నికి ఈశరీరము నాహుతిచేసెదను. నీయీ యుపకారమును నేను మరువలేను. ఈకష్టములను నేనింక భరింపలేను.

ఇట్లుపల్కి సీతాదేవి దుఃఖింపనారంభించెను. ఆమె దుఃఖమును గాంచి త్రిజట దుఃఖితురాలై అనేకయుక్తులతో ఊరడించి సమాధానపరచి వెడలిపోయెను. సీతాదేవియొక్క కరుణాక్రందనమును విని వృక్షముపై దాగియున్న వజ్రాంగుడైన శ్రీహనుమంతునిహృదయము విదీర్ణమయ్యెను. ఆయన నేత్రములనుండి అశ్రుధారలు ప్రవహింపనారంభించెను. సీతా

దేవి సమక్షమునకు తత్ క్షణమే అరుదెంచుటచే ఆమె భీతినొందు నేమో యనుశంకతో ఆగిపోయెను.

దుఃఖావేగముచే సీతాదేవి శరీరత్యాగమే యుచిత మని సంకల్పించుకొనెను. ఆమె యిట్లాలోచింపసాగెను. "ఉరి తగిలించుకొని మరణించుటకు నావేణి చాలును" అని ప్రాణములను విడచుటకు నిర్ణయించుకొని విదేహరాజకుమారి లేచి నిలుచుండెను. ఆమెనేత్రములనుండి అశ్రుధారలు ప్రవహించు చుండెను.

సీతాదేవి యిట్లు (ప్రాణముల నర్పించుటకు) సిద్ధమగుటను గాంచి సూక్ష్మరూపు డైన పవనపుత్రుడు అత్యంతమధుర స్వరముతో నిట్లుపలుక నారంభించెను. "ప్రఖ్యాత మైన ఇక్ష్వాకువంశములో ప్రభవించిన దశరథు డను చక్రవర్తి మహాప్రతాపవంతుడు, ధర్మాత్ముడు; ఆయనకు శుభలక్షణ సంపన్నులు, దైవసమానులు, త్రైలోక్యవిఖ్యాతులు నైన శ్రీరామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్ను లను నల్వురుకుమారులు కలరు. అగ్రజు డైన శ్రీరాముడు తన ప్రాణాధికప్రియురాలు, సహధర్మచారిణి యైన జనకరాజపుత్రికతోను, తన అనుజుడైన లక్ష్మణునితోను తండ్రి యాజ్ఞను పాలించుటకు రాజ్యత్యాగ మొనరించి అరణ్యమునకు జనెను. వారు మహర్షులను, మానివర్యులను దర్శించుచు దండకారణ్యమును జేరిరి. కరుణావతారు డగు శ్రీరామచంద్రుడు గౌతమీనదీతటముపై గల పంచవటి